SANCTORUM PATRUM

OPUSCULA SELECTA.

III.

SANCTORUM PATRUM

OPUSCULA SELECTA

IN USUM PRAESERTIM STUDIOSORUM THEOLOGIAE.

III.

EDIDIT ET COMMENTARIIS AUXIT

H. HURTER S. J.,

Professor p. o. Theologiae in C. R. Universitate
Oenipontana.

Cum Approbatione Celsissimi et Reverendissimi Episcopi
Brixinensis et Facultate Superiorum.

OENIPONTI.
LIBRARIA ACADEMICA WAGNERIANA.
1868.

DE VOCATIONE

OMNIUM GENTIUM

LIBRI DUO.

ACCEDIT DE HUMILITATE TRACTATUS.

LONDINI
apud David Nutt.

TAURINI
apud Hyacinthum Marietti.

PARISIIS
apud Josephum Albanel.

ELENCHUS OPERUM QUAE IN HOC VOLUMINE CONTINENTUR:

Pag.

1. Auctoris anonymi de vocatione omnium gentium libri duo 1
2. Auctoris anonymi epistola ad s. virginem Demetriadem seu tractatus de Humilitate 175

Accedit dissertatio theologica II. De Arca Noe Ecclesiae typo Patrum sententiae . . . 217

DE VOCATIONE

OMNIUM GENTIUM[1].

LIBER PRIMUS.

CAPUT I.

Materiam hoc libro tractandam proponit, ostenditque non recte sentire eos, qui praedicatione gratiae liberum negari arbitrium contendunt.

1. Inter defensores liberi arbitrii et praedicatores gratiae Dei magna et difficilis dudum

---

[1]) Praeclari hujus operis auctor est ignotus. Fuere qui illud Ambrosio vindicarint, sed parum arrisit criticis haec opinio. Alii cum Antelmio (*de veris operibus S. Leonis M. et Prosperi Aquitani dissert. crit. 3.*) illud adscripsere S. Prospero Aquitano; cum Quesnello alii S. Leoni M. (*Diss. 2. in S. Leonis M. opera*). Neutrum tamen suam satis probare sententiam censent eruditissimi fratres Ballerinii, licet alter alterum bene refellat,

vertitur quaestio. Quaeritur enim, utrum velit Deus omnes homines salvos fieri? Et quia negari hoc non potest, cur voluntas omnipotentis non impleatur, inquiritur. Cumque hoc secundum voluntatem hominum fieri dicitur, gratia videtur excludi; quae si meritis redditur, constat eam non donum esse, sed debitum. Unde iterum quaeritur, cur hoc donum, sine quo nemo salvus est, ab eo, qui omnes salvari vult, non omnibus conferatur? Atque ita contrariarum disputationum nullus terminus reperitur, dum non discernitur quid manifestum, quid sit occultum.

2. De hac igitur compugnantia opinionum, qua mensura et temperantia sentiendum sit, quantum Dominus adjuverit, annitar inqui-

---

cum neque Prosperum posse eorum librorum scriptorem existimari recte probet Quesnellus, neque Leonem item posse satis convincat Antelmius (*in Noris. Hist. Pelag. Observatt. L. 2. c. 9.*). Id unum certum est, auctorem fuisse dignissimum qui a Gelasio R. P. (*in Tract. adv. Pelag.*) *Ecclesiae magister* diceretur. Etiam scriptores Protestantes, ut Henricus Bullinger, Vossius, Hugo Grotius (*ap. Quesnellum in diss. 2. ad op. S. Leon. n. 1.*) magnis laudibus hos prosequuntur libros. Scripti autem videntur judice Tillemont (*Mémoires pour servir a l' histoire eccl. T. 16. S. Prosper a. 12.*) circa a. 440. Eorum argumentum colligi potest ex cap. 1.

rere; exercens atque discutiens modulum facultatis meae in his, quae cordi meo sobrie, quantum arbitror, inhaeserunt: ut si in eas regulas processerit stilus, quae nihil offensionis, nihil habeant pravitatis, non solum nobis, sed et aliis utile sit, ad aliquem nos limitem pervenisse, quem non debeamus excedere. Primitus itaque de voluntatis humanae motibus et gradibus disputandum est. Inter quam et gratiam Dei quorundam non sana discretio est, existimantium quod praedicatione gratiae liberum negetur arbitrium: nec advertentium eadem regula sibi posse objici, quod gratiam negent, cum eam humanae voluntatis non ducem volunt esse sed comitem. Si enim tollitur voluntas, nisi ipsa est verarum origo virtutum; tollitur gratia, nisi ipsa est bonorum causa meritorum. Sed jam auxiliante Christo, quod tractandum concepimus, inchoëmus.

CAPUT II.

Omni animae humanae naturaliter inesse qualemcunque voluntatem; quae aut sensualis, aut animalis, aut spiritualis est.

3. Omni animae humanae, quantum intelligere atque experiri datur, naturaliter qualis-

cunque inest voluntas, qua aut appetitur quod placet, aut declinatur quod displicet. Hujus voluntatis, quantum ad naturalem pertinet motum ex vitio primae praevaricationis infirmum, genera sunt duo, secundum quae voluntas hominis aut sensualis est, aut animalis est. Sed cum adest gratia Dei, accedit ei per donum Spiritus tertium genus, ut possit fieri spiritualis, et per hunc excellentiorem motum omnes affectus undecumque nascentes supernae rationis lege dijudicet.

CAPUT III.

De voluntate sensuali.

4. Sensualis igitur voluntas [1]), quam et carnalem possumus dicere, non erigitur supra eum motum, qui de corporis sensibus nascitur, qualis est in animis parvulorum: qui licet nullo judicio rationis utantur, ostendunt tamen aliquid se velle, aliquid nolle, cum videndo, audiendo, odorando, gustando, tangendo et ea quibus delectantur amant, et

---

[1]) Haec voluntas sensualis non est nisi vis ppetendi inferior, quae sequitur apprehendendi vim ensitivam, seu est ipse appetitus sensitivus, qui istinguitur ab appetitu rationali vel voluntate prorie dicta.

ea quibus offenduntur oderunt. Quid autem est amare, nisi velle? Et quid est odisse, nisi nolle? Habent ergo etiam ipsi voluntatem suam, quae etsi providendi et consulendi impos atque ignara est, in his tamen amat agere quae carnis sensibus blandiuntur, donec vigor rationalis ingenii per maturiora ministeria corporis excitetur, et ad famulantium sibi membrorum usum non alieno nutu, sed sua lege moveatur.

CAPUT IV.

De voluntate animali: qua nihil supra mercedem temporalis gloriae acquiritur, etiam si dono Dei in ea sublimius sapiatur.

5. Ab hoc ergo sensuali appetitu, in quo remanent hi, quos etiam in annis majoribus excordes videmus et fatuos, ad animalem surgitur voluntatem[1]); quae priusquam spi-

---

[1]) *Voluntatis animalis* nomine intelligit auctor noster voluntatem proprie dictam, appetitum rationalem, quam proinde *animalem* non ad rationis ductum excludendum vocat, sed quatenus ea opponitur voluntati spirituali; quo sensu etiam Paulus hominem sancti Spiritus gratia destitutum animalem dicit (1 Cor. 2, 14). *Voluntas* vero *spiritualis* est voluntas multiplici gratiae tam habitualis quam actualis dono instructa, quam infra (c. 6.) *Dei*

ritu Dei agatur, etiamsi supra sensualem motum sese attollere potest, tamen sine summi amoris participatione in terrenis occiduisque versatur. In hac humana ingenia, etiamsi corporeae voluptati non turpiter serviant, et cupiditates suas justitiae atque honestatis legibus temperent, nihil supra mercedem gloriae temporalis acquirunt. Et cum praesentem vitam decenter exornent, aeternae tamen beatitudinis praemium non habent: quia rectas actiones et bona studia sua non ad ejus laudem atque honorem referunt, a quo acceperunt, ut sublimius saperent et excellentius ceteris enitescerent. Cum enim quidam non solum ad instituta utilissimarum artium et doctrinas liberalium disciplinarum, sed etiam ad inquisitionem summi boni aciem mentis intenderint, *et invisibilia Dei per ea, quae facta sunt, intellecta conspexerint:* non agentes tamen gratias Deo, nec

---

opus primamque superni agricolae plantationem vocat. Eo potius autem voluntas rationalis gratia destituta sibique permissa animalis dici poterit, quod revera in inferiora, sensibilia rationi legique divinae adversa nitatur, sit „vaga, incerta, instabilis, imperita, infirma ad efficiendum, facilis ad audendum, in cupiditatibus caeca, in honoribus tumida etc.“ ut c. 6. legimus.

confitentes illum sibi esse hujus facultatis auctorem, sed dicentes se esse sapientes, hoc est, non in Deo, sed in semetipsis gloriantes, quasi ad veritatis inspectionem suis studiis atque rationibus propinquassent; *evanuerunt in cogitationibus suis* (Rom. 1, 20 ss.): et quod illuminante Dei gratia invenerant, obcaecante superbia perdiderunt relapsi a superna luce in tenebras suas, hoc est, ab incommutabili atque aeterno bono ad mutabilem corruptibilemque naturam. Cum ergo tales in amorem sui recidunt et ita sibimet placent, ut totum, quod in se laudabile judicant, non ad dona Dei referant, sed sibi vindicent et studio propriae voluntatis adscribant, procul ab illa spirituali exulant voluntate et nihil in se habent, quo ad vitam provehantur aeternam, incipientes in semetipsis etiam illa temporalia Dei dona corrumpere, et a bono eorum usu in consuetudinem innumerabilium transire vitiorum.

CAPUT V.

Nunquam universitati hominum divinae providentiae cura defuit, ut inexcusabiles sint in idololatria.

6. Quamvis enim scriptum sit, quod *cum dispertiret Excelsus gentes, quemadmodum*

dispersit filios Adam, statuit terminos gentium secundum numerum angelorum Dei. Et facta est portio Domini populus ejus Jacob, funiculus hereditatis ejus Israel (Deut. 32, 8): et scriptum sit Dominum dicere ad Israel: *Eritis mihi sancti, quia ego sanctus sum, Dominus Deus vester, qui segregavi vos ab omnibus gentibus esse mihi* (Lev. 20, 26). Et quamvis scriptum sit in libro Esther dicente Mardochaeo: *Gratias tibi Domine, quoniam fecisti nova signa et prodigia, qualia non sunt facta in gentibus, dividens omne seculum in sortes duas, elegisti tibi unam populi tui, relinquens aliam gentibus* (Esth. 16, sec. LXX); et Paulus et Barnabas dicant: *Et nos mortales sumus, similes vobis homines, annunciantes vobis converti ad Deum vivum, qui fecit coelum et terram et mare et omnia quae in eis sunt, qui in praeteritis generationibus dimisit omnes gentes ingredi vias suas* (Act. 14, 14). Quamvis ergo haec et multa similia veritatis Scriptura pronunciet, secundum ipsam tamen credimus et pissime confitemur, quod nunquam universitati hominum divinae providentiae cura defuerit. Quae licet exceptum sibi populum specialibus ad pietatem direxerit institutis,

nulli tamen nationi hominum bonitatis suae dona subtraxit: ut propheticas voces et praecepta legalia convincerentur in elementorum obsequiis ac testimoniis accepisse. Unde et inexcusabiles facti sunt, quia deos sibi Dei dona fecerunt; et quae creata erant ad utendum, venerati sunt ad colendum.

CAPUT VI.

Quam imbecilla voluntas, quae non ab incommutabili voluntate regitur. Bona voluntas opus Dei est.

7. In quam impietatem etiam illa gens, quam sibi ab omnibus gentibus Dominus segregavit, tota transisset, nisi misericordiae suae propositum sustentandis electorum lapsibus praetendisset. Nam plenae sunt paginae veteris testamenti de Israeliticae defectionis relatu: ut aperte appareat divinae semper fuisse gratiae, quod non omnis ille populus discessit a Domino.

8. Ita humana natura in primi hominis praevaricatione vitiata [1]), etiam inter beneficia,

---

[1]) *Natura humana vitiata fuit in primi hominis praevaricatione* non illa, quam philosophi considerant, sed natura humana *originalis*, natura humana donis aucta praeternaturalibus et supernaturalibus, qualis prodiit e manibus Dei, qualis fuit

inter praecepta et auxilia Dei, semper in deteriorem est proclivior voluntatem, cui committi non est aliud quam dimitti. Haec itaque voluntas vaga, incerta, instabilis, imperita, infirma ad efficiendum, facilis ad audendum, in cupiditatibus caeca, in honoribus tumida, curis anxia, suspicionibus inquieta, gloriae quam virtutum avidior, famae quam conscientiae diligentior, et per omnem sui experientiam miserior fruendo his, quae concupiverit, quam carendo: nihil in suis habet viribus, nisi periculi facilitatem: quoniam voluntas mutabilis, quae non ab incommutabili voluntate regitur, tanto citius propinquat iniquitati, quanto acrius intenditur actioni.

9. Quamdiu ergo homini ea placent, quae Deo displicent, voluntas ejus animalis est: quia etiamsi in bonis moribus agat, male adhuc vivit, si non in Dei gloriam vivit. Hoc est enim proprium et praecipuum piorum, ut *in Domino glorientur;* nec se nisi in Deo diligant. Bene enim se amant, qui in se opera Dei amant. Nam et Deus hoc amat in nobis, quod ipse fecit: et hoc odit, quod ipse non fecit. Si ergo opus Dei amamus in

---

in Adamo, nam „proprie natura dicitur, inquit Augustinus (*Retract. L. 1 c. 15. n. 6.*), in qua sine vitio creati sumus.“

nobis, bonam voluntatem recte amamus in nobis, quae utique si opus Dei non esset, amanda non esset. Quis autem homo, nisi malae voluntatis, bonam in se non amet voluntatem, quae superni agricolae prima plantatio est? Dicente enim veritate: *Omnis plantatio quam non plantavit Pater meus caelestis, eradicabitur* (Math. 15, 13); quidquid non est eradicandum, manifestum est a Patre esse plantatum. Bona autem voluntas omnium virtutum germen est primum: quae innixa origini suae, in illa aeterna et incommutabili voluntate requiescit, ut vere sit spiritualis: quoniam *qui adhaeret Deo, unus spiritus est* (1 Cor. 6, 17), dum per communionem illuminantis et illuminati, justificantis et justificati, regentis et subditi, omnis actio ad unum refertur, et quod ad unum refertur, utriusque est: quia nec a Deo alienari potest quod dedit, nec ab homine quod accepit.

CAPUT VII.

Tristis hominum post lapsum Adami conditio; in quibus, cum ad pietatem redeunt, non nova creatur substantia, sed quae labefactata est reparatur.

10. Hic tractandum videtur, utrum cum bonae voluntatis homo esse incipit, eadem quae

in ipso erat corrigatur voluntas; an alia ei, quam non habebat et quae priori repugnet, indatur. Quod ut evidentius appareat, altius id non pigeat inquirere. Omnes homines in primo homine sine vitio conditi sumus, et omnes naturae nostrae incolumitatem ejusdem hominis praevaricatione perdidimus. Inde tracta mortalitas; inde multiplex corporis animique corruptio; inde ignorantia et difficultas, curae inutiles, illicitae cupiditates, sacrilegi errores, timor vanus, amor noxius, injusta gaudia, poenitenda consilia et non minor miseriarum multitudo, quam criminum. His ergo atque aliis malis in naturam humanam irruentibus, fide perdita, spe relicta, intelligentia obcaecata, voluntate captiva, nemo in se unde reparetur invenit. Quia etsi fuit, qui naturali intellectu conatus sit vitiis reluctari, hujus tantum temporis vitam steriliter ornavit; ad veras autem virtutes aeternamque beatitudinem non profecit. Sine cultu enim veri Dei, etiam quod virtus videtur esse, peccatum est[1]); nec placere ullus

---

[1]) *Sine cultu veri Dei, etiam quod virtus videtur esse, peccatum est.* Similia verba passim apud Augustinum et Prosperum leguntur. Triplici vero modo explicari possunt, quin in propositiones ab Ecclesia (25. inter Baj., 8. et 11. ex

Deo sine Deo potest. Qui vero Deo non placet, cui nisi sibi et diabolo placet? A quo

---

31. ab Alexandro VIII. reprobratis, 42. et 48. Quesnelli) damnatas incidamus. 1) Sine cultu veri Dei, etiam quod virtus videtur esse *peccatum materiale* dici potest. Omnis enim actio dissona a norma obligante, quae vel cujus obligatio ignoratur, peccatum est materiale. Jam vero sine cultu veri Dei deficiunt opera, licet ethice bona, a norma supernaturali fide contenta, a vera pietate christiana, nec in finem homini in praesenti ordine divinitus praestitutum tendunt. Poterunt igitur peccata dici sed *materialia*. Sane si Augustinus permittit, ut omnis error peccatum dicatur *(Enchir. c. 20 s.)*, si scribere potuit *(de util. cred. n. 27)*: „Omne factum, si recte factum non est, peccatum est, nec recte factum esse ullo modo potest, quod non a recta ratione proficiscitur. Porro recta ratio est ipsa virtus. Cui autem hominum virtus nisi sapientis animo praesto est? Solus igitur sapiens non peccat. Stultus ergo omnis peccat, nisi in iis factis, in quibus sapienti obtemperaverit: a recta enim ratione talia facta proficiscuntur;“ si Clemens Alex. docet *(Paed. L. 1. c. 13)*: „Quidquid est praeter rationem rectam peccatum est“; si Caesarius statuit: „Mihi peccatum esse videtur, quidquid meliori opponitur et repugnat“, et Theodorus Abucara *(ap. Suicerum in Thes. 1, 203)*: „Peccatum est aberratio a scopo“, profecto opera infldelium, licet ethice bona, licet alioquin laudanda, quae penitus a scopo hominis proprio aberrant, quae sunt praeter veram hominis normam, revelationem scil. et fidem, peccata laxiori loquendi ratione

cum homo spoliaretur, non voluntate, sed voluntatis sanitate privatus est: quia nec de-

---

dici poterunt, cum et in haec conveniat illa peccati definitio, quam Augustinus *(L. 4. c. 3. n. 20.)* contra Julianum statuit inquiens: „Quidquid boni fit ab homine et non propter hoc fit, propter quod fieri debere vera sapientia praecipit, etsi officio videatur bonum, ipso non recto fine peccatum est.“ Confirmantur haec iis, quae scribit Thomas (Comp. Theol. c. 119): „Malum actionis ad aliquem finem ordinatae, ad quem non debito modo se habet *peccatum* dicitur tam in voluntariis, quam in naturalibus. Peccat enim medicus in actione sua, dum non operatur convenienter ad sanitatem; et natura etiam peccat in sua operatione, dum ad debitam dispositionem et formam rem generatam non perducit, sicut cum accidunt monstra in natura.“ *Sine cultu veri Dei, etiam quod virtus videtur esse, peccatum* 2.) dici potest etiam *formale* seu proprio sensu peccatum, si sermo sit de *facto* non de *jure*, si de eo loquimur, quod *plerumque*, non de eo quod *semper* contingit. Concedi enim potest, opera alioquin praeclara gentilium vitio praesertim vanae gloriae plerumque fuisse infecta. Hinc Augustinus *(de Spiritu et lit. c. 27.)* postquam concessit, quaedam esse gentilium facta „quae secundum justitiae regulam non solum vituperare non possumus, verum etiam merito recteque laudamus“, subjicit: „Quanquam si discutiantur quo fine fiant, *vix* invenientur, quae justitiae debitam laudem defensionemve mereantur.“ Ita et Chrysostomus *(Hom. 28. al. 27. in Joan.)* cum dixisset: „Quod gentes bene vivant nondum mihi constat“, idque

trudi ab innocentiae statu posset, nisi voluntate peccaret. Quae ergo natura erat bona, qualitate facta est mala: et ille animi motus, qui nunquam potest sine aliquo esse amore, hoc est sine aliqua voluntate, non perdidit

---

quibusdam displicuisset reponit: „Verum ne cuipiam contentiosi videamur, concedamus apud gentiles esse qui recte vivant, neque hoc orationi nostrae adversatur. *Sermo enim erat de eo quod ut plurimum, non de eo quod raro contingit.*" — 3) *Sine cultu veri Dei etiam quod virtus videtur esse, peccatum est* et *formale* quidem et *semper*, si verba priora non *negative* accipiantur sed *contrarie*, adeo ut sensus non sit: qui caret cultu veri Dei in quovis opere, etiam si bonum videatur, necessario peccat, sed hic alius: qui ex cultu falsi Dei aliquid etiam specie tenus bonum facit, peccat; quo sensu S. Thomas (2, 2. q. 23. a 7. ad 1.) verba similia S. Augustini ex L. 4. c. Jul. c. 3. n. 30 s. explicat. Ex hisce autem liquet, quanti momenti sit in lectione operum S. Augustini ejusque discipulorum propositiones ab Ecclesia in causa Baji, Jansenii et Quesnelli damnatas prae oculis habere, ne quaedam illorum dicta, quibus Janseniani turpiter sunt abusi, in praeposterum accipiamus sensum. Fatendum enim est, post damnatam ex. gr. propositionem 25. inter Bajanas: *Omnia opera infidelium sunt peccata et philosophorum virtutes sunt vitia,* abstinendum esse Theologis a quibusdam dictis huic propositioni affinibus, quae apud Patres, alio tamen sensu, occurrunt, cujusmodi est illud, quod modo expendimus.

appetitum, sed mutavit affectum; id recipiens desiderio, quod debuit refutare judicio. Cum igitur homo ad pietatem redit, de quo ideo dictum est, *Spiritus vadens et non rediens* (Ps. 77, 39), quia nisi illum Deus converteret, non rediret, cum fit novum figmentum novaque creatura, non alia in eo creatur substantia, sed eadem, quae fuerat labefactata, reparatur: nec aliud ab eo aufertur, nisi vitium, quod natura non habuit.

CAPUT VIII.

Deus gratia sua sanat, non aufert liberum arbitrium. Qui si non operatur in nobis, nullius possumus esse participes virtutis, quod utique quotidie facit, dum cordibus vocatorum suam inserit voluntatem.

11. Fuit enim in Adam natura sine vitio qui per voluntatis inobedientiam mala multa contraxit et in posteros magis magisque multiplicanda transfudit. Quae ut vincantur atque in nihilum deducantur, non efficit nisi gratia Salvatoris, qui opus suum opere suo reparat. Sicut enim dicit Joannes apostolus: *In hoc apparuit Filius Dei, ut solvat opera diaboli* (1 Joan. 3, 8): et sic rumpit vincula captivi, sic vestit nuditatem spoliati, sic sanat vulnera sauciati: ut quod in ipso agit, etiam per ipsum geratur. Cui utique contra

hostem suum non expedit sine protectore confligere. Cum illo enim habet certamen, a quo aliquando superatus est. Non ergo fidat viribus suis. quae etiam cum essent integrae, non steterunt; sed per illum quaerat victoriam, qui solus non est victus et omnibus vicit: et si quaerit non dubitet quaerendi affectum ab illo se accepisse, quem quaerit.

11. Nec quia *Spiritu Dei* agitur, ideo se putet liberum arbitrium non habere: quod ne tunc quidem perdidit, quando diabolo voluntate se dedit, a quo judicium voluntatis depravatum est, non ablatum. Quod ergo non ereptum est per vulnerantem, non tollitur per medentem; vulnus sanatur, non natura removetur. Sed quod in natura periit, non restituitur nisi ab auctore naturae. Apud quem, quod perdidit natura, non periit: aeterna est enim sapientia, aeterna veritas, aeterna bonitas, aeterna justitia, omnium denique virtutum lumen aeternum est; totumque quod virtus est, Deus est. Qui si non operatur in nobis, nullius possumus participes esse virtutis.

12. Sine hoc quippe bono, nihil est bonum: sine hac luce, nihil est lucidum: sine hac sapientia, nihil sanum: sine hac justitia, nihil rectum. Dicit enim per Isaiam Dominus: *Ego sum, ego sum Dominus, et non est*

praeter me qui salvet (Is. 43, 11); et Jeremias: *Scio, inquit, Domine, quia non est in homine via sua, nec viri est ut dirigat iter suum* (Jer. 10, 23). Homo namque mortalis damnata in Adam origine carnaliter natus, ad spiritualem novi generis dignitatem, nisi Spiritu sancto regente, non pervenit. Sed nec ullo hanc desiderio appetit, qui calorem ipsius desiderii non accepit a Deo; de quo dicit Dominus: *Ignem veni mittere in terram, et quid volo nisi ut ardeat* (Luc. 12, 49)? Ignis autem iste dilectio est Dei, quam amator mundi non potest corde captivo concipere, plenus est enim amore vanitatum; quas etiamsi potuerit ex aliqua parte vitare et transcensis temporalibus ac visibilibus ad aeterna et invisibilia intelligendo profecerit; si a colendis quoque simulacris recesserit et venerari coelum ac terram omniaque mundi hujus elementa destiterit; fidem tamen dilectionemque Christi conturbatus de ejus ipsa humilitate non capiet, et scandalum dominicae nativitatis ac mortis proprio judicio non evincet. Propter sapientiam enim mundi resistentem sapientiae Dei, ut superbia de se praesumentium caecaretur *placuit Deo per stultitiam praedicationis salvos facere credentes* (1 Cor. 1, 21). Unde

qui doctrinis secularibus tument, ridendam magis quam adorandam crucem Christi existimant: et quanto sublimius quisque ad humanarum disciplinarum instituta conscendit, tanto magis praedicationis nostrae humilia et infirma fastidit.

13. Nec mirum, si Evangelio crucis Christi philosophia gentilis obnititur, cui etiam judaica eruditio reluctatur. Nec docti igitur nec indocti, cujuslibet stirpis aut ordinis, humana ad Deum ratione ducuntur, sed omnis homo, qui ad Deum convertitur, Dei primum gratia commovetur. Non enim ipse sibi lumen est, nec cor suum radio propriae lucis accendit. Si enim B. Joannes, quo nemo hominum major natus est, *non erat lumen*, quia non suo splendore lucebat; sed de illo vero lumine, *quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum* (Joan. 1, 9), ut lux esset, acceperat; quis ille erit, qui tot opinionum colluctationes, tot vincula consuetudinis, tot praejudicia vetustatis suo tantum judicio usus abrumpat; et sola voce extrinsecus sonante doctoris hoc tantum de gratia habeat, quod audivit, et totum de voluntate, quod credidit? Quod si ita esset, nihil inter gratiam legemque distaret, nec indulgentiae quemquam spiritus vivificaret, si occidens

littera permaneret. Lex enim, quod fieri aut non fieri jubet, non praestat, ut aut fiat aut non fiat: quoniam severitati ejus non libertate sed timore servitur. Dominus autem *ut legem non solveret sed impleret* (Matth. 5, 17) per gratiae auxilium, efficax fecit legis imperium et multiplicando clementiam sustulit poenam, ut peccatum non ulciscendo plecteret, sed remittendo deleret. Unde adulteram ex legis constitutione lapidandam et veritate liberavit et gratia, cum executores praecepti de conscientiis territi trementem ream sub illius judicio reliquissent, qui *venerat quaerere et salvum facere, quod perierat* (Luc. 19, 10); et ideo *inclinatus*, i. e. ad humana demissus et in opus nostrae reformationis inflexus, *digito scribebat in terrâ* (Joan. 8, 6), ut legem mandatorum per gratiae decreta vacuaret et ostenderet, se esse qui dixerat: *Dabo leges meas in sensu ipsorum et in corde ipsorum scribam eas* (Jer. 31, 33). Quod utique quotidie facit, dum cordibus vocatorum suam inserit voluntatem et stilo Spiritûs sancti quidquid in animae paginis diabolus invidendo falsavit, veritas miserendo rescribit.

14. Quum igitur verbum Dei per ministerium praedicantium auribus carnis infertur,

miscetur operatio potentiae divinae cum sono vocis humanae; et qui incitavit evangelizantis officium, audientis quoque firmavit affectum. Dulcescit animae cibus verbi, veteres tenebrae nova luce pelluntur, et obtutus interior caligine antiqui erroris exuitur: transit animus de voluntate in voluntatem, et si illa, quae pellitur, aliqua cunctatione remoratur, ea tamen quae gignitur, electiora quaeque sibi vindicat, ut lex peccati et lex Dei diversas atque discretas in eodem homine habeant mansiones, et concupiscente carne adversus spiritum, carnis autem concupiscentiis spiritu repugnante, per exteriora quidem insidiari tentator audeat, sed mens auxilio Dei munita praevaleat. Ad magnam enim utilitatem fidelium materia est reservata certaminum, ut non superbiat sanctitas, dum pulsatur infirmitas. Unde et Apostolus dicit: *In magnitudine revelationum ne extollar, datus est mihi angelus satanae, qui me colaphizet. Propter quod ter Dominum rogavi, ut discederet a me; sed dixit mihi: Sufficit tibi gratia mea: nam virtus in infirmitate perficitur* (2 Cor. 12, 7).

15. Quaerat ergo Dominus imaginem suam et errantem ovem bonus pastor inveniat, nec dedignetur aegram diuque in invio fatigatam

humeris suis ferre et non revocando tantum sed etiam portando salvare. Quaerat Dominus imaginem suam et omnium, quae in eam inciderunt sordium concretione detersa, speculum humani cordis enubilet. Scriptum est enim: *Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine, nonne tu, qui solus es* (Job. 14, 4)? Quaerat Dominus imaginem suam, ut in renovatione et justificatione ejus gratia reformantis appareat, sicut in se factum Paulus apostolus protestatur et dicit: *Eram autem ignotus facie ecclesiis Judaeae, quae erant in Christo; tantum auditum habebant, quod is, qui persequebatur nos aliquando, nunc evangelizat fidem, quam expugnabat et in me clarificabant Deum* (Gal. 1, 22). Sic ergo tunc christianus populus didicerat et illi primitivi Ecclesiae, quorum *erat unum cor et anima una*, sic credebant, ut cum viderent quempiam ad agnitionem veritatis ab errore conversum, glorificarent Deum et fidem correcti confiterentur muneris esse divini. Ipse quoque Dominus discipulos suos, magistros omnium gentium, sic docebat dicens: *Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videntes opera vestra bona, magnificent Patrem vestrum, qui in coelis est* (Matth. 5, 16).

CAPUT IX.

Quod Scriptura sive de bonis sive de malis loquatur, sive de electis sive de reprobis, ita meminit unius partis, quasi neminem hominum praetermittat.

16. Fixa ergo hac fide in cordibus nostris immobiliterque fundata, qua saluberrime credimus, omnia bona ac maxime ea, quae ad vitam aeternam provehunt, Dei munere haberi, Dei munere augeri, Dei munere custodiri; puto quod pius sensus non debeat in ea quaestione turbari, quae de omnium et de non omnium hominum conversione generatur; si ea, quae clara sunt, non de his, quae occulta sunt, obscuremus et dum procaciter insistimus clausis, excludamur ab apertis, cum sufficere debeat, ut in eo quo pervenimus, ambulemus, non ignorantes nec aliquatenus ambigentes, omne principium et omnem profectum boni meriti unicuique homini ex Dei donatione conferri, nec posse fieri, ut qui omnes vult salvari, nullis caussis existentibus plerosque non salvet; sed has caussas nostrae scientiae non patere, quae utique non fuissent occultae, si debuissent esse manifestae, ut exerceatur per omnia fides earum rerum, quae non videntur,

et pie semper de justitia Dei, etiam cum non intelligimus, sentiamus.

17. Quid enim mirum, si quidam ad vitae sacramenta non veniunt, quum plerique qui videbantur venisse discedant, de quibus dicitur: *Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis: si enim fuissent ex nobis, mansissent utique nobiscum* (1 Joan. 2, 19), quorum similes sunt et illi, *qui profitentur se Deum scire, factis autem negant* (Tit. 1, 16). Nam cum scriptum sit: *omnis qui invocaverit nomen Domini salvus erit* (Rom. 10, 13); de quibusdam tamen Dominus ait: *Non omnis, qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum coelorum; sed qui facit voluntatem Patris mei, qui in coelis est, ipse intrabit in regnum coelorum;* et: *Multi mihi dicent in illa die: Domine, Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus, et in nomine tuo daemonia ejecimus, et in nomine tuo virtutes multas fecimus? Et tunc dicam illis: Nunquam novi vos: discedite a me operarii iniquitatis* (Matth. 7, 21 s.). Tales non invocant nomen Domini, quia non habent *spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus: Abba, Pater* (Rom. 8, 15); *Nemo* autem *potest dicere Dominum Jesum, nisi in Spiritu sancto* (1 Cor.

12, 3): et *quicunque Spiritu Dei aguntur, hi filii Dei sunt* (Rom. 8, 14): qui ad Deum per Deum veniunt, et salvari volentes omnino salvantur, quia ipsum desiderium salutis ex Dei inspiratione concipiunt, et per illuminationem vocantis in agnitionem veniunt veritatis. Sunt enim filii promissionis, merces fidei, spirituale semen Abrahae, genus electum, regale sacerdotium, praescitum et praeordinatum in vitam aeternam, sicut testatur Spiritus sanctus per Jeremiam prophetam dicens: *Ecce dies veniunt, dicit Dominus; et disponam domui Israel et domui Juda testamentum novum, non secundum testamentum, quod disposui patribus eorum, in die qua apprehendi manum eorum, ut educerem illos de terra Aegypti; quia ipsi non perseveraverunt in testamento meo, et ego eos neglexi, dicit Dominus. Quia hoc est testamentum, quod disponam domui Israel. Post dies illos, dicit Dominus, dabo leges meas in sensu ipsorum, et in corde ipsorum scribam eas, et ero illis in Deum, et ipsi erunt mihi in populum. Et non docebit unusquisque proximum suum, et unusquisque fratrem suum, dicens: Cognosce Dominum; quia omnes cognoscent me a pusillo eorum usque ad*

magnum, quia propitius ero iniquitatibus eorum, et peccatorum eorum memor non ero. Et iterum: *Et dabo illis viam alteram et cor aliud, ut me timeant omnes dies in bonum ipsis et filiis eorum post eos. Et constituam illis testamentum aeternum, quod non avertam post eos; et timorem meum dabo in cor eorum, ne discedant a me, et visitabo eos, ut bonos eos faciam* (Jer. 31, 31 ss.). Per Isaiam quoque de gratia sua Dominus, qua ex omnibus hominibus novam creaturam facit, eadem praenunciat dicens: *Ecce faciam nova, quae nunc oriuntur, et cognoscetis ea, et faciam in deserto viam, et in sicca terra flumina. Benedicent me bestiae agri, sirenae et filiae struthionum, quod dederim in deserto aquam, et flumina in sicca terra ad potandum genus meum electum, populum meum quem mihi acquisivi et ut enarrent virtutes meas* (Is. 43, 19 s.). Et iterum: *Per memetipsum juro, nisi exiet de ore meo justitia, et verba mea non avertentur, quia mihi flectetur omne genu, et confitebitur omnis lingua Deo* (45, 23 s.).

18. Si ergo impossibile est ista non fieri, quia nec incerta praescientia Dei est, nec mutabile consilium, nec inefficax voluntas,

ɔc falsa promissio, omnes isti de quibus
ıec praedicta sunt, sine cujusquam excepti-
ıe salvantur. Dat enim leges suas in sensu
sorum easque in cordibus eorum digito
ıo scribit, ut agnitionem Dei non doctrinae
ımanae opere, sed magisterio summi eru-
toris accipiant. *Quia neque qui plantat,
eque qui rigat, est aliquid, sed qui incre-
entum dat Deus* (1 Cor. 3, 7). Omnes hi
*pusillo usque ad magnum cognoscunt
eum*, quia ut venirent ad Christum *a
atre audierunt atque didicerunt;* omnes
lucti ab errore diriguntur in viam vitae;
nnibus corde mutato recta sapere et recta
lle donatur; omnibus timor, quo in man-
ıtis Dei custodiantur, inseritur. Fit in de-
rto via et terra arida fluminibus irrigatur;
qui prius ad confitendum Deum os non
eriebant, et velut muta atque irrationabilia
ıimalia in feritatem transierant bestiarum,
vinorum eloquiorum fontibus inundati be-
dicant et laudent Deum, enarrantes vir-
tes et mirabilia misericordiae ejus, qui
egit eos et in filios adoptavit ac novi te-
amenti fecit haeredes. Si autem, ut Apo-
olus loquitur, *hominis confirmatum testa-
entum nemo spernit aut superordinat*

(Gal. 3, 15), quomodo fieri potest, ut ex ullâ parte divina promissio resolvatur?

19. Manet prorsus et quotidie, impletur, quod Abrahae Dominus sine conditione promisit, sine lege donavit. Quia etsi quidam, quibus haec praedicata sunt, non crediderunt, *incredulitas tamen eorum fidem Dei non evacuavit. Est enim Deus verax; omnis autem homo mendax* (Rom. 3, 3). Et illi quidem, qui audito Evangelio credere noluerunt, inexcusabiliores facti sunt, quam si nullum praeconium veritatis audissent; sed certum est eos apud praescientiam Dei Abrahae filios non fuisse, nec in illorum sorte numeratos, de quibus dictum est: *Benedicentur in semine tuo omnes tribus terrae* (Gen. 28, 14). Credituros enim promisit, qui dixit: *Et non docebit unusquisque proximum suum, et unusquisque fratrem suum dicens: Cognosce Dominum; quia omnes cognoscent me a pusillo eorum usque ad magnum.* Reconciliandos promisit, qui dixit: *Propitius ero iniquitatibus eorum, et peccatorum eorum memor non ero.* Obedituros promisit, qui dixit: *Dabo illis viam alteram et cor aliud, ut timeant me omnes dies.* Perseveraturos promisit, qui dixit: *Timorem meum dabo in cor eorum, ut*

iscedant a me; et visitabo eos, ut bonos *)s faciam* (Jer. 31, 34 ss.). Postremo, mnes sine cujusquam exceptione promisit :edituros, qui dixit: *Per me ipsum juro, isi exiet de ore meo justitia, et verba mea on avertentur, quia mihi flectetur omne enu, et confitebitur omnis lingua Deo* [s. 45, 23).

20. Hic si dicamus non fieri, quod Deus ıravit esse faciendum, falsitatem Deo, quod bsit, et mendacium adscribimus veritati. Si utem, ut pietas fidesque persuadent, Dei erba non excidunt et fit omnino quod staııit, quomodo nobis veracis promissionis rmitas apparebit, cum multa adhuc homiıum millia daemoniis serviant et idolis geuflectant? Nisi hujusmodi denuntiationes)ei secundum illam incommutabilem scieniam editas noverimus, in qua apud illum ım universitas humana discreta est, et sive e bonis sive de malis loquatur, ita unius artis meminit, quasi neminem hominum ıraetermittat. Nam cum dicit Apostolus: *Vetera transierunt, ecce facta sunt omnia ıova* (II Cor. 5, 17): numquid non omnes ıomines videtur dixisse renovatos? Aut cum licit: *Quia in ipso complacuit omnem pleıitudinem habitare, et per eum reconciliari*

omnia in ipso (Coloss. 1, 19): numquid non ita loquitur, quasi neminem velit exsortem hujus reconciliationis intelligi? Aut cum ait: *Novissimis istis diebus locutus est nobis in Filio, quem constituit heredem universorum* (Hebr. 1, 2): numquid aliud sonat forma sententiae, quam omnes homines in Christi hereditatem a Patre esse transcriptos, secundum prophetiam David dicentis: *Postula a me et dabo tibi gentes hereditatem tuam, et possessionem tuam terminos terrae* (Ps. 2, 8)? Dicente autem Domino: *Si exaltatus fuero a terrâ omnia traham ad me* (Joan. 12, 32): nonne universorum videtur promissa conversio? Aut cum de Ecclesiâ prophetatur et dicitur: *Omnis vallis replebitur, et omnis mons et collis humiliabitur, et erunt prava in directa, et aspera in vias planas* (Is. 40, 4): numquid ullus hominum videtur omissus, qui non significatus sit Christo esse subdendus? Quid cum dicitur: *Et veniet omnis caro in conspectu meo, ut adorent in Jerusalem, dicit Dominus* (Is. 66, 18): aut illud: *Et erit in diebus illis: effundam de spiritu meo super omnem carnem* (Joel. 2, 28): aut illud: *Allevat Dominus omnes qui corruunt, et erigit omnes elisos* (Ps. 144, 14): numquid

non ita pronuntiatum est, quasi ab hoc Dei munere nemo discretus sit?

21. Habet ergo populus Dei plenitudinem suam: et quamvis magna pars hominum salvantis gratiam aut repellat, aut negligat; in electis tamen et praescitis atque ab omnium generalitate discretis specialis quaedam censetur universitas, ut de toto mundo totus mundus liberatus, et de omnibus hominibus omnes homines videantur assumpti. Sicut etiam cum de impiis sermo est, ita locutionem suam divinus stilus ordinat, ut ea quae de quâdam parte dicuntur, ad omnes homines pertinere videantur, veluti est illud quod ait Joannes Baptista: *Qui de coelo venit, super omnes est: quod vidit et audivit, hoc testificatur, et testimonium ejus nemo accipit* (Joan. 3, 31 s.): aut illud Apostoli: *Omnes quae sua sunt quaerunt, non quae Jesu Christi* (Philip. 2, 21): aut illud quod Psalmus Davidicus canit: *Dominus de coelo prospexit super filios hominum, ut videat, si est intelligens aut requirens Deum. Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, non est usque ad unum* (Ps. 13, 3 s.).

22. His igitur et aliis documentis, quae possunt ab inquirentibus numerosiora pro-

ferri, non dubie demonstratur, interdum et pro parte terrae omnem terram, et pro parte mundi totum mundum, et pro parte hominum omnes homines nominari. Quorum tamen discretionem plerumque Scriptura cito aperit, ut sensus legentis ab universitatis appellatione ad partem quae intelligenda est transferatur. Sicut est illud Apostoli dicentis: *Praedicamus Jesum Christum crucifixum, judaeis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam; ipsis vero vocatis judaeis atque graecis Christum Dei virtutem et Dei sapientiam* (1 Cor. 1, 23). Numquid ipsis est Christus virtus, quibus scandalum; aut ipsis sapientia, quibus stultitia? Sed quoniam quidam ex ipsis justificabantur fide, quidam autem suâ impietate obdurabantur; unum credentium et non credentium genus sub *vocatorum* appellatione discrevit; ut quos a fide significabat alienos, eos quamvis audissent Evangelium, ostenderet vocationis extraneos.

CAPUT X.

Quod Scriptura de electis et reprobis ejusdem populi loquitur tanquam de iisdem.

23. Hanc regulam per Isaiam promittit sermo divinus dicens: *Ducam caecos in*

viam, quam non noverunt, et semitas quas nesciunt, calcabunt. Et faciam illis tenebras in lucem, et prava in directum. Haec verba faciam et non derelinquam eos (Is. 42, 16). Sed quod sequitur: *Ipsi autem conversi sunt retro*, ad partem quamdam generis ipsorum referendum est, non ad eos de quibus ait: *Non derelinquam eos.* Iterum dicit Dominus ad Jacob: *Noli metuere, quia tecum sum. Ab Oriente adducam semen tuum, et ab Occidente colligam te. Dicam Aquiloni: Adduc, et Africo: Noli vetare: adduc filios meos de terrâ longinquâ, et filias meas a summo terrae, omnes in quibus invocatum est nomen meum. In gloriam enim meam paravi illum, et finxi et feci illum* (43, 6 s.). Quod autem sequitur: *Et produxi plebem caecam et oculi eorum sunt caeci, et surdas aures habent*: non potest eis ullâ ratione congruere, quos in gloriam suam parasse se dicit. In his quippe omnibus verbis, quae de uno hominum genere dicuntur, aliis personis priora, aliis posteriora conveniunt.

24. Apud Apostolum quoque quod in parte populi agitur, sub totius populi nuncupatione narratur, et in reliquiis plenitudo censetur. Cum enim de judaeorum obcaeca-

tione dissereret, et quosdam ex ipsis gratia salvos fieri demonstraret, *Dico ergo*, inquit, *Numquid repulit Deus populum suum? Absit, nam et ego Israëlita sum ex semine Abraham, de tribu Benjamin. Non repulit Deus plebem suam, quam praescivit.* Plebs ergo praescita, plebs non repulsa, hi sunt qui in Christo justificati sunt. Et quod de omni Israele dici videtur, in his tantum, quos sibi gratiae electio reliquos fecit, ostenditur, sicut sequentia apostolici sermonis enarrant. Adjungit enim et dicit: *An nescitis in Eliâ quid dicit Scriptura, quemadmodum interpellat Deum adversus Israel? Domine, prophetas tuos occiderunt, altaria tua suffoderunt, et ego relictus sum solus, et quaerunt animam meam. Sed quid dicit illi responsum divinum? Reliqui mihi septem millia virorum, qui non curvaverunt genua ante Baal. Sic ergo et in hoc tempore reliquiae secundum electionem gratiae salvae factae sunt. Si autem gratia, jam non ex operibus; alioquin gratia non est gratia* (Rom. 11, 1 ss.). Non ergo omnis Israel reprobatus nec omnis electus est; sed partem caecitas voluntaria avertit; partem sibi illuminatio gratuita reservavit: et tamen ita de eis sermo habetur, ut et in his qui

pereunt, et in his qui salvi fiunt, nulla totius generis videatur facta discretio. Nam cum legitur: *Secundum Evangelium quidem inimici propter vos; secundum electionem autem Dei, dilecti propter patres:* ita locutio sonat, tamquam eosdem dicat dilectos, quos dixit inimicos. Sed hanc caliginem Apostolus ipse detersit dicendo: *Quia caecitas ex parte in Israel contigit* (ib. 28), ut unum genus in duas species intelligeremus esse divisum, et omnem hominem, omnem plenitudinem, omnem Israelem, non semper ad universitatem, sed plerumque ad partem esse referendum.

CAPUT XI.

Quod Scriptura de diversorum temporum hominibus loquitur, quasi de ejusdem temporis generatione.

25. Inter has autem formulas locutionum, etiam illam in Scripturis dictionem debemus advertere, qua id quod ad diversorum temporum homines pertinet, ita promitur, quasi de una et ejusdem aetatis generatione dicatur. Sicut est quod S. Petrus apostolus scribens sui et futuri temporis gentibus ait: *Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis, ut vir-*

tutes annuncietis ejus, qui de tenebris vos vocavit in admirabile lumen suum; qui aliquando non populus, nunc autem populus Dei; qui non consecuti misericordiam nunc autem misericordiam consecuti (1 Petr. 2, 9 s.). Numquid cum praedicarentur haec, adhuc illi homines permanebant, quos omnes Deus in praeteritis generationibus dimiserat ingredi vias suas; et iidem ipsi, qui prius traditi fuerant voluntatibus suis, nunc de tenebris in lumen admirabile vocabuntur? Nonne illi jam defecerant in ignorantia sua, jam in hoc mundo non erant? nec ab errore ad veritatem reditus olim mortuis suppetebat? et tamen quod post multa secula agebat gratia in posteris impiorum, sic loquendi consuetudo perstrinxit, ut ipsi videantur nunc eligi, qui prius fuerant derelicti. Pertinent autem haec non ad eosdem homines, sed ad ejusdem generis homines; et vocatio quae illuxit prope mundi finem, ad praeteritam non recurrit aetatem. Ita modo quodam et ipsi et non ipsi sunt, de quibus et quibus ista dicuntur, dum in aliquo specialia a generalibus non dividuntur, in aliquo vero a communibus separantur.

CAPUT XII.

Quod illud Apostoli: Vult omnes homines salvos fieri, integre pleneque suscipiendum est.

26. Sed cum legerint haec vel audierint qui amant calumniosa certamina, dicent nos per hujusmodi disputationes Apostolo contradicere definienti, quod *Deus omnes homines velit salvos fieri, et in agnitionem veritatis venire.* Quam particulam verborum Apostoli ita nos integre pleneque suscipimus, ut nihil ei de praecedentibus sive subjectis, quae ad ipsam pertinent, subtrahamus. Quoniam, ut cetera divinorum eloquiorum testimonia sequestremus, hic locus sufficit ad evacuandum quod calumniose objiciunt, et ad defendendum quod impie diffitentur.

27. Scribens itaque ad Timotheum magister gentium Paulus apostolus, ait: *Obsecro igitur primo omnium fieri obsecrationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, et pro regibus et omnibus qui in sublimitate sunt: ut quietam et tranquillam vitam agamus in omni pietate et castitate. Hoc enim bonum est et acceptum coram salvatore nostro Deo, qui omnes homines vult salvos fieri et in*

agnitionem veritatis venire. Unus enim Deus, et unus mediator Dei et hominum, homo Christus Jesus, qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus (1 Tim. 2, 1 ss.). De hac ergo doctrinae apostolicae regula, qua Ecclesia universalis imbuitur, ne in diversum intellectum nostro evagemur arbitrio, quid ipsa universalis Ecclesia sentiat, requiramus: quia nihil dubium esse poterit in praecepto, si obedientia concordet in studio.

28. Praecepit itaque Apostolus, imo per Apostolum Dominus, qui loquebatur in Apostolo: *fieri obsecrationes, et postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro regibus, ac pro his, qui in sublimitate sunt.* Quam legem supplicationis ita omnium sacerdotum et omnium fidelium devotio concorditer tenet, ut nulla pars mundi sit, in qua hujusmodi orationes non celebrentur a populis christianis. Supplicat ergo ubique Ecclesia Deo non solum pro sanctis et in Christo jam regeneratis, sed etiam pro omnibus infidelibus et inimicis crucis Christi, pro omnibus idolorum cultoribus, pro omnibus qui Christum in membris ipsius persequuntur, pro judaeis, quorum caecitati lumen Evangelii non refulget, pro haereticis et

schismaticis, qui ab unitate fidei et caritatis alieni sunt.

29. Quid autem pro istis petit, nisi ut relictis erroribus suis convertantur ad Deum, accipiant fidem, accipiant caritatem, et de ignorantiae tenebris liberati, in agnitionem veniant veritatis? Quod quia ipsi praestare sibi nequeunt, malae consuetudinis pondere oppressi, et diaboli vinculis alligati, neque deceptiones suas evincere valent, quibus tam pertinaciter inhaeserunt, ut quantum amanda est veritas, tantum diligant falsitatem; misericors et justus Dominus pro omnibus sibi vult hominibus supplicari, ut cùm videmus de tam profundis malis innumeros erui, non ambigamus, Deum praestitisse, quod ut praestaret oratus est: et gratias agentes pro his, qui salvi facti sunt, speremus etiam eos, qui necdum illuminati sunt, eodem divinae gratiae opere eximendos de potestate tenebrarum, et in regnum Dei priusquam de hac vita exeant, transferendos.

CAPUT XIII.

Secreti illius profunditas, quo Dei salvantis gratia aliquot, pro quibus Ecclesia orat, praeterit, nobis in hac vita patere non potest.

30. Quod si aliquos, sicut videmus acci-

dere, salvantis gratia praeterierit[1]), et pro eis oratio Ecclesiae recepta non fuerit, ad

---

1) *Quod si aliquos, sicut videmus accidere, salvantis gratia praeterierit* etc. Horum verborum sensus non est, Deum quibusdam gratiam plane omnem denegare et subtrahere; contrarium siquidem auctor noster persaepe docet. Cf. L. 1 c. 21: L. 2. cc. 4, 10, 23, 25, 29, 31 et 33. Satis interim sint quae habet L. 2. c. 15: „Adhibita *semper* est *universis* hominibus quaedam supernae mensura doctrinae, quae etsi parcioris occultiorisque gratiae fuit, suffecit tamen, sicut Dominus judicavit, quibusdam ad remedium, omnibus ad testimonium." Et sane gratiam Dei neminem adultorum praeterire, sed omnibus praesto esse, ut salutem consequi possint plerique Theologorum tuentur. Tuetur et Ecclesia cum Alexander VIII. damnaverit propositionem (5): *Pagani, judaei, haeretici aliique hujus generis nullum omnino accipiunt a Jesu Christo influxum, adeoque hinc recte inferes, in illis esse voluntatem nudam et inermem sine omni gratia sufficienti.* Nec spernenda piae hujus sententiae sunt fundamenta. Ea enim 1) consectarium est illius doctrinae, qua tenemus, ordinem reparationis tam late patere quam late patet ordo ruinae; nam quod cecidit in Adamo primo, erectum fuit in secundo. „*Omnes*, inquit Gregorius Nazianzenus (or. 33. al. 25. n. 9.), *citra ullam exceptionem instaurati sumus*, qui eidem Adamo participavimus, atque a serpente in fraudem inducti et per peccatum morte affecti, ac per coelestem Adamum saluti restituti, atque ad vitae lignum, unde excideramus, per ignominiae

occulta divinae justitiae judicia referendum est, et agnoscendum secreti hujus profundi-

---

lignum revocati sumus.“ Sed ordo reparatus gratiam supponit exigitque, quae illum penetret totum ac pervadat; cuilibet proinde, qui ad illum pertinet, praesto erit. De hoc argumento cf. plura ap. Passaglia in Commentariorum theol. P. 3. de partitione div. voluntatis. Est deinde 2) haec sententia consectarium illius veritatis, quam Apostolorum principes nos docent; et Paulus quidem scribens ad Timotheum (1 ep. 2, 4): *qui* (Deus) *omnes homines vult salvos fieri;* Petrus vero contestans (2 ep. 3, 9) nolle Deum *aliquos perire sed omnes ad poenitentiam reverti.* Hinc Thomas *(Lect. 3 in Hebr. 12. cf. etiam c. Gent. L. 3 c. 159):* „Deus vult omnes homines salvos fieri *et ideo gratia nulli deest*, sed omnibus quantum in se est se communicat.“ Non minus 3) ea consequitur ex theoremate certissimo Christum pro omnibus omnino hominibus mortuum esse sanguinemque fudisse suum (cf. 1 Joan 2, 2; 2 Cor. 5, 15: 2 Petr. 2, 1 etc.); omnes ergo quantum est ex se Patri reconciliavit, omnibusque gratiam promeruit ac sanguine emit suo, ut omnes laetissimis hujus reconciliationis fructibus possint potiri. Praeterea 4) certum est, Deum impossibilia non praecipere. Solemnis est haec doctrina in universa Ecclesia *(cf. Dechamps de Haer. Jans. L. 2. D. 6 et L. 3. D. 6).* Hinc Pius VI. damnavit prop. 19. Synodi Pistojensis „qua parte generaliter innuit hominem praevaricatorem evasisse per inobservantiam legis, quam impotens esset observare, quasi mipossibile aliquid potuerit imperare, qui justus

tatem nobis in hac vita patere non posse. *Ex parte enim scimus, et ex parte prophe-*

---

est, aut damnaturus sit hominem pro eo, quod non potuit vitare, qui pius est," ut *falsam, scandalosam, impiam, in Bajo damnatam.* Imo adeo evidens est hoc axioma, ut Augustinus scribat (*de duabus animabus c. 11*): „Neminem vituperatione suppliciove dignum, qui id velit, quod justitia velle non prohibet, aut id non faciat, quod facere non potest. Nonne ista cantant et in montibus pastores, et in theatris poetae, et indocti in circulis, et docti in bibliothecis, et magistri in scholis, et antistites in locis sacris, et in orbe terrarum genus humanum?" Sed profecto omnes homines *tenentur* quaedam servare praecepta, quae absque gratia adimpleri nequeunt, uti sunt praecepta de procuranda salute aeterna, de diligendo Deo *ut oportet,* de agenda poenitentia, quae ad remissionem peccatorum obtinendam disponat. „Homo ergo, merito cum Augustino concludere possumus (*de gr. et lib. arb. n. 9*), gratia juvatur, ne sine causa voluntati ejus jubeatur." Accedit 5) celebre illud axioma: *Facienti quod est in se, Deus non denegat gratiam,* quod effatum si *originem* spectes, inventum Scholae non est, sed a Patribus traditum, imo ex Scripturis haustum censeri debet, neque enim aliud esse videtur, quam axioma *generatim* enuntians, quae *speciatim* docet sive Christus dicens (Matth. 7, 7): *Petite et dabitur vobis; quaerite et invenietis; pulsate et aperietur vobis;* vel Deus per Prophetam (Zach. 1, 3): *Convertimini ad me.... et convertar ad vos* etc. Si vero *certitudinem* quaeras, indubium est; si *extensionem,*

amus, et videmus nunc per speculum in aenigmate (1 Cor. 13, 9, 12). Nec sapien-

---

lane universale est, adeo ut de omni homine erum sit, quamdiu in statu est viae. Repugnare nim videtur (si praesentem spectes ordinem) hominem esse *in statu viae*, et tamen, etiamsi fecerit quod est in se, id esse cassum. Licet vero de ujus effati *sensu* non una sit Theologorum sententia (qua de re cf. Ripalda *de ente supernaurali D. 20 S. 1 sqq.*) nihilominus, quomodounque explicetur, sequitur ex eo, omnibus immeliate vel saltem mediate gratiam praesto esse. Hinc Thomas (*de verit. q. 14 a 11 ad 1*): „Si aliquis nutritus in silvis vel inter bruta animalia ductum rationis sequeretur in appetitu boni et fuga mali certissime est tenendum, quod ei Deus vel per internam inspirationem revelaret ea, quae sunt ad credendum necessaria, vel aliquem fidei praedicatorem ad eum dirigeret, sicut misit Petrum ad Cornelium.“ Tandem 6) aliis omissis, nititur haec sententia Patrum quoque auctoritate. Nostrum non erit eorum testimonia afferre, cum alii id abunde praestiterint (cf. Tricassinum *de necessaria ad salutem gratia omnibus et singulis data*). Satis nobis erit animadvertisse, Patres vel explicite dissertisque verbis hanc tueri sententiam, vel implicite sive cum a) docent, singulis hominibus non solum malum sed et bonum adesse angelum, quae non paucorum veterum est opinio (cf. Huet. Origen. L. 2 c. 2 § 30 s. Nourry in Appar. ad Bibl. max. de vita et scriptis S. Hermae; Maldon. in Matth. 18; Gázaeus in adnot. ad Cass. Collat. 8 c. 17). Hinc aurea sunt

tiores aut scientiores beatissimo Apostolo sumus, qui cum de gratiae potentia disputaret, magnorum mysteriorum ingressus arcanum, iis quae impossibile erat enarrare, succubuit. Cum enim dixisset: *Nolo enim vos ignorare, fratres, mysterium hoc, ut non sitis vobis ipsis sapientes, quia caecitas ex parte in Israel contigit, donec plenitudo gentium intraret, et sic omnis Israel salvus fieret, sicut scriptum est: Veniet ex Sion qui eruat et avertat impietates ab Jacob, et hoc illis a me testamentum, cum*

---

verba S. Ambrosii (in Ps. 118 S. 1 n. 12): „Plenus est mundus sanctarum virtutum, *quia* plenus est nequitiarum; plenus est orbis terrarum remediis, quia plenus est laqueis;“ sive cum b) hanc auctoris nostri approbant doctrinam (L. 2. c. 4): „Quod in Israel per constitutionem legis et prophetica eloquia gerebatur, hoc in universis nationibus totius creaturae testimonia et bonitatis Dei miracula semper egerunt.“ Qua de opinione alias plura dicemus. Sed jam ad ea verba redeamus, quorum occasione haec paulo fusius disputavimus. Ex his omnibus manifestum videtur, auctorem nostrum non de quacunque loqui gratia, sed de gratia aliqua uberiori, de gratia praedicationis evangelicae et fidei; hanc enim revera aliquos praeterire *videmus*, hanc inprimis Ecclesia orationibus suis gentibus impetrare nititur, haec ab Israel in gentes translata fuit.

abstulero peccata eorum: secundum Evangelium quidem inimici propter vos, secundum electionem vero dilecti propter patres. Sine poenitentia enim sunt dona et vocatio Dei. Sicut enim aliquando et vos non credidistis Deo, nunc autem misericordiam consecuti estis propter illorum incredulitatem; ita et isti nunc non crediderunt in vestra misericordia, ut et ipsi misericordiam consequantur. Conclusit enim Deus omnia in incredulitate, ut omnium misereatur (Rom. 11, 25 ss.). Cum ergo haec divinorum operum mysteria supra mensuras humanae intelligentiae excellentia, quodam mentis suae profudisset excessu, totam expositionis rationem transtulit in stuporem, et admirator eorum quae protulerat, exclamavit et dixit: *O altitudo divitiarum sapientiae et scientiae Dei, quam incomprehensibilia sunt judicia ejus et investigabiles viae ejus! Quis enim cognovit sensum Domini, aut quis consiliarius ejus fuit? Aut quis prior dedit illi, et retribuetur ei? Quoniam ex ipso, et per ipsum et in ipso sunt omnia. Ipsi gloria in secula. Amen* (Rom. 11, 33 s.). Praemissa enim docentis assertio locum dabat multimodae quaestioni, ut variatae per tot populos ac tempora gra-

tiae causa quaereretur. Cur scilicet anterioribus seculis dimissae essent omnes gentes ingredi vias suas, uno tantum Israele, qui divinis eloquiis erudiretur, excepto et ad cognitionem veritatis electo; cujus infidelitas locum tandem salvandis gentibus fecerit: tanquam si unus populus in fide sui generis permaneret, misericordia Dei ceteris se nationibus praestare non posset. Cur denique ipsi, quorum diminutio salus gentium est, ab obcaecatione sua non liberentur, priusquam ingrediatur gentium plenitudo: quasi illuminari cum omnibus nequeant, qui omnes facta omnium gentium adoptione salvandi sunt? Aut quomodo omnis Israel sublata obcaecatione salvandus sit, cujus innumerabilis multitudo in sua infidelitate deficiens, ad tempora salvandis promissa non pervenit? Vel quomodo ipsarum gentium, quarum prius non est facta vocatio, dicatur nunc ingredi plenitudo, cum tanta promiscuae aetatis et conditionis hominum millia in omnibus nationibus, quae sunt sub coelo, sine Christi justificatione moriantur? Sed horum mysteriorum judiciorumque causas pius et doctus magister maluit ad altitudinem divitiarum sapientiae Dei scientiaeque suspendere, quam justissimae veritatis et misericordissimae bo-

nitatis subtractum ab humana cognitione secretum temeraria inquisitione discutere; nihil omittens de his, quae non oportet ignorari, nihil contrectans de his, quae non licet sciri.

CAPUT XIV.

Multa esse in dispensatione operum divinorum, quorum causis latentibus, soli monstrantur effectus.

31. Multa enim sunt in dispensatione divinorum operum, quorum causis latentibus soli monstrantur effectus; ut cum pateat quod geritur, non pateat cur geratur; negotio in medium deducto, et in occultum ratione subducta: ut in eadem re et de inscrutabilibus praesumptio comprimatur, et de manifestis falsitas refutetur. Neque enim, si nescio cur ille graecus creetur, hic barbarus; iste in divitiis, ille in egestate nascatur; hunc valida proceri corporis pulchritudo sublimet, illum debilium membrorum exilitas contracta deformet; iste a catholicis editus in veritatis cunabulis nutriatur, ille haereticorum progenies, cum ipso lacte matris hauriat virus erroris; si denique mille alias differentias in habitu corporum, in qualitatibus animorum, in conditione temporum, in

more regionum dijudicare non possum; ideo, quod omnium horum Deus sit conditor atque ordinator, ignoro. Qui utique singulorum hominum ita et corpora creavit et spiritus, ut praeter illam secuturam ex uniuscujusque studio voluntariam diversitatem, ipsa conditionis exordia dissimillima numerositate variaret. Turbarent autem nos, et in diversum distraherent multae vaniloquorum opiniones, qui de incognoscibilibus definire inconvenientia praesumpserunt, et has originales inaequalitates fatis, quae nulla sunt, et sideribus deputarunt; nisi certissima notitia teneremus, Deum creatorem de elementis originalibus prout vult vas unumquodque formare, et unam naturam animarum, unam naturam corporum placitis sibi temperare mensuris. Quae utique opera Dei humanae intelligentiae non subtraherentur, si innotescere debuissent; et manifestaretur cur ita quidque fieret, nisi, quod ita fieret, scire sufficeret. Dicit Dominus ad Moysen: *Quis dedit os homini, et quis fecit mutum et non audientem, videntem et caecum? Nonne ego Dominus Deus* (Exod. 4, 11)? Et per Isaiam: *Nonne ecce ego fecundam et sterilem feci, dicit Dominus* (Is. 66, 9)? In libro Ecclesiastico legitur: *Bona et mala, vita*

et mors, paupertas et honestas a Deo sunt (Eccli. 11, 14). Et Job dicit: *Abundant tabernacula praedonum, et audacter provocant Deum, cum ipse dederit omnia in manibus eorum* (12, 6). Et idem de omnium rerum humanarum profectu et defectu disputans, omnesque mutationes ad judicia Dei referens: *Apud ipsum est*, inquit, *sapientia et fortitudo, ipse habet consilium et intelligentiam. Si destruxerit, nemo est qui aedificet; si incluserit hominem, nullus est qui aperiat. Si continuerit aquas, omnia siccabuntur; si emiserit eas, subvertent terram. Apud ipsum est fortitudo et sapientia: ipse novit et decipientem et eum qui decipitur, adducit consiliarios in stultum finem, et judices in stuporem. Baltheum regum dissolvit, et praecingit fune renes eorum. Ducit sacerdotes inglorios, et optimates supplantat, commutans labium veracium et doctrinam senum auferens, effundens despectionem super principes, et eos qui oppressi fuerant, relevans. Qui revelat profunda de tenebris, et producit in lucem umbram mortis. Qui multiplicat gentes, et perdit eas, et subversas in integrum restituet. Qui immutat cor principum terrae, et decipit eos, ut frustra in-*

cedant per invium. Palpabunt quasi in tenebris, et non in luce, et errare eos faciet quasi ebrios (Ib. 13 ss.). Et iterum idem dicens voluntatem Dei irritam esse non posse: *Ipse enim*, inquit, *solus est, et nemo avertere potest cogitationem ejus: et anima ejus quodcumque voluerit, hoc faciet* (Job. 23, 13).

CAPUT XV.

Non ex meritis alii electi, alii neglecti. Hujus discretionis nos latet ratio.

32. Liberatur pars hominum, parte pereunte: et si hoc voluntatum meritis voluerimus adscribere, ut malos neglexisse gratia, bonos autem elegisse videatur, resistet nobis innumerabilium caussa populorum, quibus per tot secula nulla coelestis doctrinae annunciatio coruscavit. Nec meliores fuisse eorum posteros possumus dicere, de quibus scriptum est: *Gentium populus, qui sedebat in tenebris, lucem vidit magnam; et sedentibus in tenebris et umbra mortis, lux orta est illis* (Is. 9, 2). Et ad quos Petrus apostolus dicit: *Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis, ut virtutes annuncietis ejus qui de tenebris vos vocavit in admirabile*

lumen suum; qui quondam non populus, nunc autem populus Dei; quorum aliquando non est misertus, nunc autem miseretur (1 Petr. 2, 9). Non ergo meritis minorum tribuitur quod non meruere majores. Par enim impietas et patres accusabat et filios, eademque ignorantiae caecitas omnes simul in eosdem mergebat errores. Sed cur illorum non misertus, horum sit misertus Deus, quae scientia comprehendere, quae potest investigare sapientia? Latet discretionis istius ratio; sed non latet ipsa discretio. Non intelligimus judicantem, sed videmus operantem. Quid calumniamur justitiae occultae, qui gratias debemus misericordiae manifestae. Laudemus et veneremur quod agitur, quia tutum est nescire quod tegitur.

CAPUT XVI.

Iudicium Dei inscrutabile in discretione parvulorum.

33. Respice autem et ad universalem multitudinem parvulorum, in quibus excepto illo, quo in damnationem nascitur gens humana, delicto, nec praeterita possunt merita nec futura censeri. Omnes enim de quibus nunc loquimur, ante ullum intelligentiae usum, ante liberum voluntatis arbitrium, alii

ad aeternam beatitudinem regenerati, alii ad perpetuam miseriam transeunt non renati. Si originalem culpam fateris, omnis numerus in reatu est. Si moralem innocentiam quaeris, omnis summa sine vitio est. Non invenit quod discernat humana justitia, sed habet quod eligat inenarrabilis gratia Dei. In abscondito est consilium, sed non latet donum; opus exserit pietas, caussam obscurat potestas. Sed tam indubitabile est quod non videtur, quam quod videtur: quia auctori manifesti operis, negari confessio etiam ignotae non potest aequitatis.

CAPUT XVII.

Ex impiis qui in extremis conversi salvantur, ostenditur et gratiam sine meritis dari, et inscrutabile esse Dei judicium.

34. Quod si ad illos dirigas mentis intuitum, qui longam agentes in flagitiis et sceleribus aetatem, sacramento baptismatis Christi in ipso vitae fine renovantur, et sine ullo suffragio bonorum operum in regni coelestis consortium transferuntur, quo intellectu divinum judicium comprehendes? nisi ut indubitanter agnoscas gratuita esse munera Dei: et sicut nulla sunt tam detestanda facinora, quae possint gratiae arcere donum,

ita nulla posse tam praeclara opera existere, quibus hoc quod gratis tribuitur, per retributionis judicium debeatur. Vilesceret enim redemtio sanguinis Christi, nec misericordiae Dei humanorum operum praerogativa succumberet, si justificatio quae fit per gratiam, meritis praecedentibus deberetur, ut non munus largientis, sed merces esset operantis.

35. Unde autem probari posset, quod ad evacuandum originale peccatum nulla idonea esset industria? nisi et impii et facinorosi per lavacrum Christi assumerentur in regnum, agnoscerentque qui in sua justitia gloriantur, quam nihil dignum agere possint adoptione filiorum Dei, si ad regenerationis non pervenerint sacramentum, cum eadem qua scelestissimi peccatores conditione teneantur, pares futuri in sanctificatione, si affuerit regeneratio; simul perituri, si cessaverit ablutio. Si ergo etiam ex nequissimis in ipso vitae exitu gratia invenit quos adoptet, cum tamen multi, etiam qui minus nocentes videntur, doni hujus alieni sunt: quis hoc aut sine dispensatione Dei fieri, aut sine profunda dicat aequitate decerni? Quod utique non ideo iniquum est, quia occultum est, sed ideo aequum est, quia judicium Dei esse non dubium est.

36. Quod enim ab illius pendet arbitrio,

qua sententia judicari debeat, priusquam judicetur, incertum est; cum autem res ad finem suum venerit, nemini liberum est de exitu conqueri, quia certissimum est nihil aliter Deum facere debuisse quam fecerit. Qui multimodae vocationis varietatem, ad unam gratiam pertinentem etiam illa regula evangelicae comparationis astruxit, qua ostendit patremfamilias diverso tempore conducentem operarios vineae sub pactione denarii [1]). Ubi sine dubio hora undecima intro-

---

[1]) Matth. 20, 1 s. Huic textui, ita Ballerinii, prolixam adnotationem Quesnellus subjicit his verbis: „Exemplaria excusa addunt continuo: *Quo vitae aeternae significatur aequalitas:* et linea sequenti, ubi nunc habemus: *totius diei operariis aggregati*, eadem habuerunt: *totius diei operariis exaequati*. Quorum hoc depravatum, illud additum mihi videtur ad mentem Joviniani haeretici, qui, ut S. Hieronymus docet l. 2. adversus ipsum, omnia praemia beatorum paria esse contendebat. Codices enim Camb. et Thuaneus nihil amplius habent, quam editio nostra. Et certe auctor noster parabolam istam non eo fine adducit, ut aequalitatem aeterni praemii ex aequalitate denarii parabolici asserat; imo de mercede electis in coelo solvenda ne verbum quidem: sed totus est, ut ex illa parabola *commendet gratiae excellentiam, quam in conclusione vitae* nonnullis impertitur summus paterfamilias, et *multimodae vocationis varietatem ad unam* justificationis *gratiam pertinentem, ut etiam*

missi in vineam et totius diei operariis aggregati, istorum, de quibus nunc loquimur, praeferunt sortem, quos ad commendandam gratiae excellentiam in defectu diei et conclusione vitae divina indulgentia muneratur, non labori pretium solvens, sed divitias bonitatis suae in eos, quos sine operibus elegit, effundens: ut etiam hi qui in multo labore

---

hi qui in multo labore sudarunt, nec amplius quam novissimi acceperunt, intelligant donum se gratiae, non operum accepisse mercedem. In quo non aequalitas gloriae, sed gratuitas gratiae ab eo consideratur. Quem sensum parabolae hujus genuinum esse et contextui magis consonum probat Corn. Jansenius Gandavensis episcopus c. 101 Comment. in Conc. Evang.“ Haec ille. Novissimus autem S. Prosperi editor verba: quo vitae aeternae significatur aequalitas, haud omittenda credidit propter editorum *Prosperi et codicis* Jol. auctoritatem. Solum ea uncinis inclusit, et Quesnelli adnotationem subjecit. Retinuit vero *totius diei operariis aggregati* emendationem, quippe quam in MS. Joliens. invenit. Quesnellianam lectionem Thuan. et Camberon. exemplaribus fultam, etiam nostri coddices Vaticani confirmant: et Joliano codici, qui unus movit editores Prosperi, contraponimus inter ceteros antiquum Vat. 1., qui licet in plerisque lectionibus cum Joliano ita conveniat, ut ex eodem exemplo uterque videatur exscriptus, inserta tamen in hoc verba *quo vitae* etc. haudquaquam recipit.“ Hucusque Ballerinii.

sudarunt, nec amplius quam novissimi acceperunt, intelligant, donum se gratiae, non operum accepisse mercedem.

37. Unde si et nos adversus patremfamilias murmuremus, eo quod novissime vocati totius diei operariis exaequentur, nec amplius multa opera, quam pene nulla mereantur, dicetur nobis quod uni eorum responsum est: *Amice, non facio tibi injuriam, nonne ex denario convenisti mecum? Tolle quod tuum est, et vade. Volo autem et huic novissimo dare sicut et tibi. Aut non licet mihi de re mea facere quod volo? Aut oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum* (Matth. 20, 13 s.)? Certe huic calumniatori injusta videbatur haec largitas, et quid eruditionis retulit? Quid rationis accepit? Non est ei dispensationis hujus revelata justitia, nec ad inspectionem secreti latentis admissus est, sed ut a discutiendis Dei judiciis abstineret, opposita est ei bonitas miserantis, et volentis potestas, quasi illi et ab Apostolo diceretur: *O homo, tu quis es qui respondeas Deo? Numquid dicit figmentum ei qui se finxit: Quare me fecisti sic* (Rom. 9, 20)?

CAPUT XVIII.

Gratia, sine qua bona merita esse nequeunt, non accipitur a quoquam nisi ex Dei voluntate, sine meritis.

38. Omnibus ergo hominibus cuiuslibet gentis et generis, cuiuslibet conditionis et aetatis, caussa percipiendae gratiae voluntas Dei est, apud quam ratio electionis abscondita est, ab ea gratia incipientibus meritis, quam accepere sine meritis. Quae si possent bona esse sine gratia, non diceretur: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto non intrabit in regnum coelorum* (Joan. 3, 5); et *Nisi manducaveritis carnem filii hominiis et biberitis sanguinem eius non habebitis vitam in vobis* (6, 54). Sed diceretur: Nisi quis fuerit iustus et bonus, beatus in aeternum esse non poterit. Nec opus esset per aquam et Spiritum renasci, si per mandatum sufficeret erudiri. Et evacuaretur fides, quae credit per baptismum omnia peccata dimitti, si gratia non malis et impiis, sed bonis et rectis doceretur impendi.

39. Origo itaque verae vitae veraeque iustitiae in regenerationis est posita sacramento; ut ubi homo renascitur, ibi etiam ipsarum virtutum veritas oriatur; et incipiant

ad perpetuam gloriam proficere per fidem, quae vix ad temporalem vanae laudis poterant pervenire mercedem. Sive enim judaeus legis scientia tumens, sive graecus studio sapientiae naturalis inflatus, priusquam iustificetur per fidem Christi, conclusus est sub peccato: et si in sua infidelitate perstisterit, ira Dei manet super eum, illa scilicet in Adae praevaricatione contracta, de qua Apostolus loquitur dicens: *Et vos cum essetis mortui delictis et peccatis vestris in quibus aliquando ambulastis secundum seculum mundi huius secundum principem potestatis aeris huius, spiritus qui nunc operatur in filios diffidentiae, in quibus et nos aliquando conversati sumus in desideriis carnis nostrae facientes voluntatem carnis et cogitationum, et eramus natura filii irae, sicut et ceteri*; et iterum *qui eratis illo tempore sine Christo, alienati ad conversatione Israel, et hospites testamentorum, promissionis spem non habentes, et sine Deo in mundo* (Eph. 2, 1 ss.). Et iterum: *Eratis aliquando tenebrae, nunc autem lux in Domino* (Eph. 5, 8). Et iterum: *Gratias agentes Deo Patri, qui dignos nos fecit in partem sortis sanctorum in lumine, qui eripuit nos de tenebris et pote-*

state tenebrarum, et transtulit in regnum Filii dilectionis suae (Coloss. 1, 12 s.). Et iterum: *Eramus enim et nos aliquando insipientes, increduli, errantes, servientes desideriis et voluptatibus variis, in malitia et invidia agentes, odibiles, odientes invicem. Cum autem benignitas et humanitas apparuit Salvatoris nostri, non ex operibus iustitiae, quae fecimus nos, sed secundum suam misericordiam salvos nos fecit per lavacrum regenerationis Spiritus sancti, quem effudit in nos abunde per Jesum Christum Salvatorem nostrum: ut iustificati gratia ipsius, heredes simus secundum spem vitae aeternae* (Tit. 3, 3 ss.).

CAPUT XIX.

Qualis sit natura sine gratia.

40. Et ut brevissime pateat, qualis sit natura humana sine gratia, dicat Judas apostolus quid agat vel ignorantia imperitorum, vel doctrina sapientium. *Hi autem*, inquit, *quaecumque quidem ignorant, blasphemant; quaecumque autem naturaliter velut muta animalia norunt, in his corrumpuntur* (Judae 10). Dicat etiam sub verbis Zachariae evangelista Lucas, ante illuminationem

gratiae in qua humanum genus nocte versetur et de quibus ignorantiae tenebris Dei populus eruatur: *Et tu*, inquit, *puer propheta Altissimi vocaberis, praeibis enim ante faciem Domini parare vias eius: ad dandam scientiam salutis populo eius in remissionem peccatorum ipsorum, propter viscera misericordiae Domini, in quibus visitavit nos oriens ex alto, lucere his qui in tenebris et in umbra mortis sedent ad dirigendos pedes nostros in viam pacis* (Luc. 1, 76 ss.).

CAPUT XX.

Viscera misericordiae Dominus ad omnium nationum impendit salutem, sed tantum praecogniti et praeordinati in regnum Dei testimonium ejus, qui de coelo venit, accipiunt.

41. Haec autem viscera misericordiae Dominus non ad unius tantum populi redemptionem, sed ad omnium nationum impendit salutem, dicente Evangelista: *Quia Jesus moriturus erat pro gente, et non tantum pro gente, sed etiam ut filios Dei dispersos congregaret in unum* (Joan. 11, 52). Hoc enim agit illa vox Dei, quae per quamdam pietatis tubam toto terrarum orbe resonantem, omnes homines et invitat et conve-

ait. Nam cum dixisset: *Confiteor tibi, Pater, Domine coeli et terrae, quia abscondisti haec a sapientibus et prudentibus, et revelasti ea parvulis. Ita, Pater, quoniam sic beneplacitum est ante te:* addidit, *Omnia mihi tradita sunt a Patre meo, et nemo novit Filium nisi Pater, neque Patrem, quis novit nisi Filius, et cui voluerit Filius revelare.* Et deinde adiecit: *Venite ad me omnes, qui laboratis et onerati estis, et ego vos reficiam. Tollite iugum meum super vos, et discite a me, quia mitis sum et humilis corde: et invenietis requiem animabus vestris; jugum enim meum suave est, et onus meum leve est* (Matth. 11, 25 s.). Joannes vero Baptista in Evangelio Joannis prophetico spiritu protestatur dicens: *Qui de coelo venit, super omnes est: Quod vidit et audivit testificatur, et testimonium eius nemo accipit. Qui accipit testimonium eius signavit quoniam Deus verax est* (3, 31 s.).

42. Igitur quantum attinet ad humani generis caecitatem longa ignorantiae et superbiae nocte contractam, venit in hunc mundum Creator mundi, *et mundus eum non cognovit. Lux lucet in tenebris et tenebrae eam non comprehenderunt* (ib. 1,

10, 5). *Qui super omnes est, quod vidit et audivit testificatur, et testimonium eius nemo accipit* (ib. 3, 31 s.). Sed quia non frustra Deus Dei Filius venit in mundum, et dedit semetipsum pro omnibus, et mortuus est *non tantum pro gente, sed etiam ut filios Dei dispersos congregaret in unum* et universis dicit: *Venite ad me omnes qui laboratis et onerati estis:* et servato sibi incognoscibilis electionis arbitrio, dat sui Patrisque notitiam, quibus eam voluerit revelare; omnes filii lucis, filii promissionis filii Abrahae, filii Dei, genus electum, regale sacerdotium, veri Israelitae, praecogniti et praeordinati in regnum Dei, qui eos vocavit non solum ex judaeis sed etiam ex gentibus testimonium ejus, qui de coelo venit, accipiunt, signantes quia Dominus verax est; id est expresse significantes in sui salvatione quoniam Deus verax est, implens et perficiens quod promisit Abrahae omnium gentium patri, qui pollicente Deo, quod heres futurus esset mundi, *non haesitavit diffidentia, sed confortatus est fide, dans gloriam Deo et plenissime sciens, quoniam quod promisit potens est et facere* (Rom. 4, 20). Quis autem tam alienus est a fide Abrahae, quis tam degener ab universarum gentium patre

qui promissionem Dei aut non impleri, aut ab alio praeter eum qui promisit, dicat impleri? Ille quidem erit mendax; Deus autem est verax: et omnis qui accipit testimonium eius, hoc signat, hoc indicat, quod per lucem illuminantem factus est videns, factus est obediens, factus intelligens, sicut Joannes evangelista testatur dicens: *Scimus quia mundus totus in maligno positus est, et scimus quia Filius Dei venit, et dedit nobis sensum, ut cognoscamus verum Deum, et simus in vero Filio eius* (1 Joan. 5, 19).

CAPUT XXI.

Non esse scrutandum, cur Deus alios eligit, alios non eligit; sicut nec cur antea omnibus gentibus praetermissis, unum Israelem elegit.

43. Si vero quaeritur, cur Salvator omnium hominum non omnibus dederit hunc sensum, ut cognoscerent verum Deum, et essent, id est, permanerent in vero Filio eius: quamvis credamus nullis hominibus opem gratiae in totum fuisse subtractam de quo plenius in sequentibus disseremus; tamen ita forte hoc velatum sit, sicut illud absconditum est, cur antea omnibus gentibus praetermissis, unum sibi populum, quem ad ve-

ritatis cognitionem erudiret, exceperit. De quo iudicio Dei si non est conquerendum, multo minus de hoc, quod cum electione omnium gentium geritur, murmurandum est. Quae enim Deus occulta esse voluit, non sunt scrutanda; quae autem manifesta fecit, non sunt negligenda: ne et in illis illicite curiosi et in istis damnabiliter inveniamur ingrati.

44. Non autem ignoramus esse quosdam tam inconsideratae praesumptionis et tam superbae arrogantiae, ut quod praecipuus magister gentium, non ab hominibus, neque per hominem, sed divinitus eruditus, supra mensuram scientiae suae longe et alte remotum esse confessus est, audeant falsi nominis temerare doctrina; et nihil illic occultum, nihil velint esse secretum, ubi Apostolus non quid sentiendum esset aperuit, sed quid non scrutandum esset, ostendit. Nullis etenim, quod supra iam diximus, studiis, nullis ingeniis indagare concessum est, quo iudicio, quove consilio Deus incommutabiliter bonus, incommutabiliter iustus, semper praescius, semper omnipotens, ideo *omnia in incredulitate concluserit, ut omnium misereatur* (Rom. 11, 32); et tamen illis seculis, quibus unum Israelem erudiebat innumerabiles po-

pulos impiorum illuminare distulerit: et nunc eundem Israelem, donec universitas gentium introeat, obcaecatum esse patiatur, pereuntem in tot millibus nascentium atque morientium, et salvandum in eis quos mundi finis invenerit. Quo mysterio toto Scripturarum corpore dilatato innotuit quidem nobis quid factum sit, quid fiat, quidve faciendum sit; sed quare ita fieri placuerit ab humanae intelligentiae contemplatione subtractum est.

CAPUT XXII.

Electionem salvandorum non posse refundi in merita voluntatis humanae manifestum est ex parvulis.

45. Isti autem qui nescire aliquid erubescunt, et per occasionem obscuritatis tendunt laqueos deceptionis omnem discretionem, qua Deus alios elegit aliosque non elegit (*multi enim sunt vocati, pauci autem electi* Matth. 20, 16) ad merita humanae referunt voluntatis, docentes scilicet neminem gratis, sed ex retributione salvari: quia naturaliter omnibus sit insitum, ut si velint, possint veritatis esse participes, eisque affluere gratiam, a quibus fuerit expetita. Quae diffinitio, ut interim de gratiae veritate taceatur, de his videtur aliquam ostentare ratiunculam qui libero utun-

tur arbitrio; de parvulis vero, quibus sine ullo bonae voluntatis merito in originali vulnere cum ceteris mortalibus caussa communis est, nihil potest expositionis afferri, qua doceatur, cur isti salvi fiant renati, illi pereant non renati, sub illius providentia et omnipotentia, *in cujus manu est anima omnis viventis, et spiritus universae carnis hominis* (Job. 12, 10); et cui dicitur: *Breves dies hominis sunt, numerus dierum eius apud te est* (ib. 14, 5).

46. Non autem puto istos voluntatum patronos simplicitate ullorum tam impudenter usuros, ut aut fortuito ista dicant accidere, aut non renatos asserânt non perire: aperte enim aut cum paganis convincerentur sentire de fato, aut cum Pelagianis transfusum in posteros Adae negare peccatum. Fato autem non baptizari parvulos nec Pelagiani potuerunt dicere; sed quia eos liberos a peccato ausi sunt profiteri, meruere damnari. Cum autem de discretione omnium hominum quaestio ventiletur, et ab omnibus hominibus parvuli nequeant separari, simulque de totius aetatis hominibus veritas dixerit: *Filius hominis venit quaerere et salvare quod perierat* (Luc. 19, 10); frustra profunditatem inscrutabilis gratiae per libe-

rum arbitrium conantur aperire, qui caussam electionis in eorum constituunt meritis, qui eliguntur: et cum multa de maiorum voluntate ac iudicio inepta et falsa protulerint, in parvulorum tamen discretione deficiunt, nec possunt de eius quaestionis ratione reddita gloriari, quae de omnibus tractatur et non de omnibus expeditur.

CAPUT XXIII.

Omne bonum hominis meritum ab initio fidei usque ad perseverantiae consummationem donum esse divinum.

47. Multiformitas autem et magnitudo divinae gratiae, probat istos contra veritatem, etiam quod de majorum voluntatibus loquuntur, astruere, eorumque persuasioni divinorum eloquiorum testimonia repugnare. Quae si omnia sermoni nostro velimus annectere, modus non erit disserendi. Quae tamen se recordationi offerunt, non omittentur: ut quantum satis est, manifestetur omne hominis bonum meritum ab initio fidei usque ad perseverantiae consummationem, donum atque opus esse divinum.

48. Igitur fides, quae bonae voluntatis et justae actionis est genitrix, quo ipsa fonte nascatur, apostolus Paulus exponat, qui pro

Romanorum fide Deo gratias agit, dicens: *Primum quidem gratias ago Deo meo per Jesum Christum pro omnibus vobis, quia fides vestra annunciatur in universo mundo* (Rom. 1, 8). Ad Ephesios quoque scribens: *Propterea,* inquit, *et ego audita fide vestra, quae est in Domino Jesu, et dilectione in omnes sanctos non cesso gratias agens pro vobis, memoriam vestri faciens in orationibus meis, ut Deus Domini nostri Jesu Christi Pater gloriae det vobis Spiritum sapientiae et revelationis in agnitionem ejus, illuminatos oculos cordis vestri, ut sciatis quae sit spes vocationis ejus, quae divitiae gloriae hereditatis ejus in sanctis* (1, 15 ss.). De fide etiam Colossensium similiter Deo gratias agens: *Gratias agimus,* inquit, *Deo et Patri Domini nostri Jesu Christi, semper pro vobis orantes, audientes fidem vestram in Christo Jesu et dilectionem, quam habetis in sanctos omnes, propter spem quae reposita est vobis in coelis.* Et ut alia bona ab eodem bonorum auctore percipiant, quid pro eis oret enarrans: *Ideo,* inquit, *et nos ex quâ die audivimus, non cessamus pro vobis orantes et postulantes, ut impleamini agnitione voluntatis ejus, in omni sapientia et intellectu*

spirituali, ut ambuletis digne Deo placentes, in omni opere bono fructificantes et crescentes in scientia Dei in omni virtute confortati secundum potentiam claritatis ejus in omni patientia et longanimitate cum gaudio (1, 3 ss.). Item ad Thessalonicenses, qui spiritu fidei dilectionisque fervebant: *Gratias agimus*, inquit, *Deo semper pro omnibus vobis, memoriam vestri facientes in orationibus nostris sine intermissione, memores operis fidei vestrae et laboris et caritatis et sustinentiae spei Domini nostri Jesu Christi ante Deum et Patrem nostrum* (1 Thess. 1, 2). Et infra: *Ideo et nos gratias agimus Deo sine intermissione, quoniam quum accepissetis a nobis verbum auditus Dei, accepistis non ut verbum hominum, sed sicut est vere verbum Dei, qui operatur in vobis, qui credidistis* (ib. 2, 13). Potuitne plenius aut evidentius demonstrari, Dei esse donum credentium fidem, quam ut ideo agerentur gratiae Deo, quoniam hic quibus verbum Dei per homines praedicabatur, non quasi de hominum sermone dubitarunt, sed tamquam Deo loquenti per homines crediderunt, qui in ipsis est operatus ut crederent? In secunda quoque ad eosdem Thessalonicenses epi-

stola de fide in Christo proficientium ita Apostolus loquitur: *Gratias agere debemus Deo semper pro vobis, fratres, ita ut dignum est, quoniam supercrescit fides vestra et abundat caritas uniuscujusque vestrum in invicem: ita ut et nos ipsi in vobis gloriemur in ecclesiis Dei, pro patientia vestra, et fide in omnibus persecutionibus vestris et in tribulationibus, quas sustinetis in exemplum justi judicii Dei: ut digni habeamini regno Dei, pro quo et patimini* (1, 3 s.). Petrus quoque apostolus ex Deo haberi fidem praedicans, ita scribit: *Scientes quod non corruptibilibus auro et argento redempti estis de vana vestra conversatione paternae traditionis, sed pretioso sanguine quasi agni incontaminati et immaculati Christi Jesu, praecogniti quidem ante constitutionem mundi, manifestati autem novissimis temporibus propter vos, qui per ipsum fideles estis in Deum, qui suscitavit eum a mortuis et gloriam ei dedit, ut fides vestra et spes esset in Domino* (1 Petr. 1, 18 s.). Item idem in secunda epistola de fidei perceptione sic loquitur: *Simon Petrus servus et apostolus Jesu Christi, his qui coaequalem nobis*

adepti sunt fidem, per justitiam Domini et Salvatoris nostri Jesu Christi (1, 1).

49. Unde autem habeatur spiritus fidei, Joannes apostolus manifestissime docet dicens: *Omnis spiritus, qui confitetur Jesum in carne venisse, ex Deo est: et omnis spiritus qui solvit Jesum, ex Deo non est, et hic est antichristus.* Item idem dicit ab eo recipi Evangelium, in quo est spiritus veritatis. *Nos*, inquit, *ex Deo sumus. Qui novit Deum audit nos; qui non est ex Deo, non audit nos. In hoc cognoscimus spiritum veritatis et spiritum erroris* (1. ep. 4, 2 ss.). Item in actibus apostolorum Petrus apostolus fidem per Dominum Jesum Christum esse pronuntians: *Hunc*, inquit, *quem videtis et nostis, confirmavit nomen ejus; et fides quae per eum est, dedit integram sanitatem istam in conspectu omnium vestrum* (3, 16). De fide quoque Lydiae, cujus inter alias mulieres, quae Evangelium pariter audiebant, Dominus cor aperuit, ita in eadem narratur historia: *Die autem sabbatorum egressi sumus extra portam juxta flumen, ubi videbatur esse oratio; et sedentes loquebamur mulieribus quae convenerant: et quaedam mulier nomine Lydia, purpuraria civitatis Thyatirenorum, co-*

lens Deum audivit, cujus Dominus cor aperuit, ut intenderet his quae dicebantur a Paulo (ib. 16, 14 ss.).

50. Non autem ex humana sapientia esse fidem, sed ex inspiratione divina ipsius veritatis voce firmatur: dicente enim Domino ad discipulos suos: *Vos autem quem me esse dicitis? Respondens Simon Petrus dixit: Tu es Christus Filius Dei vivi. Respondens autem Jesus dixit ei: Beatus es Simon Bar-Jona, quia caro et sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus qui in coelis est* (Matth. 16, 15 s.). Paulus vero apostolus hanc ipsam fidem secundum mensuram dari pro arbitrio largientis, ita praedicat: *Dico enim per gratiam, quae data est mihi, omnibus qui sunt inter vos, non plus sapere quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem, sicut unicuique divisit Deus mensuram fidei* (Rom. 12, 3). Item idem unitatem recte fidei et consensionem in honorem Dei a Deo esse commendans: *Deus autem*, inquit, *patientiae et consolationis det vobis id ipsum sapere in alterutrum, secundum Jesum Christum: ut unanimes uno ore honorificetis Deum et Patrem Domini nostri Jesu Christi.* Et infra: *Deus autem spei repleat vos omni gaudio et pace*

in credendo, ut abundetis in spe in virtute Spiritus sancti (Rom. 15, 5 s. et 13). Quo testimonio non solum fides, sed etiam gaudium et pax et abundantia spei, docentur nisi in virtute sancti Spiritus non habere.

51. Ad Ephesios vero scribens Apostolus de divitiis gratiae pro malis bona retribuentis, et de fide, quae non ex nobis, sed ex Dei dono habetur, haec loquitur: *Deus autem, qui dives est in misericordia, propter nimiam suam caritatem, quâ dilexit nos et cum essemus mortui peccatis, convivificavit nos Christo, cujus gratia salvi facti sumus et conresuscitavit et consedere fecit in coelestibus in Christo Jesu. Gratia enim estis salvati per fidem et hoc non ex vobis, Dei enim donum est; non ex operibus, ne quis glorietur. Ipsius enim sumus figmentum, creati in Christo Jesu in operibus bonis, quae praeparavit Deus, ut in illis ambulemus* (Eph. 2, 4 ss.). Proprium ergo hoc habet nova creatura per gratiam, ut qui figmentum Dei sunt, qui nativitate coelesti conduntur in Christo, non otio torpeant, nec desidia resolvantur, sed de virtute in virtutem per viam bonorum operum ambulando proficiant: hoc est enim fingi, hoc de vetere creatura novam fieri, hoc de imagine terreni

hominis ad imaginem coelestis hominis reformari. Quod totum sive palam per cooperatores gratiae, sive occulte per subministrationem spiritus, ille inchoat, ille auget et perficit, cujus agricultura, cujus aedificatio et cujus figmentum sumus.

CAPUT XXIV.

Omnis boni in homine auctor est Deus per gratiam.

52. Abunde, quantum arbitror, his testimoniis (quamvis et alia documenta aggregari potuerint) demonstratum est, fidem, qua justificatur impius, nisi ex Dei munere non haberi, eamque nullis meritis praecedentibus tribui, sed ad hoc donari, ut principium possit esse meritorum; et cum ipsa data fuerit non petita, ipsius jam petitionibus bona cetera conferantur. Unde quaedam de pluridimis assumenda sunt testimonia, quae in diversitate donorum ostendant gratiae largitatem. Ex Deo itaque esse, ut homo viam Dei eligat et ut surgat a lapsu, psalmus davidicus canit dicens: *A Domino gressus hominis dirigentur, et viam ejus volet. Cum ceciderit, non collidetur: quia Dominus supponit manum suam* (Ps. 36, 23). Item idem, quod duce Deo veniatur ad Deum:

nitte lucem tuam et veritatem tuam,
a me deduxerunt et adduxerunt in
ntem sanctum tuum et in tabernacula
ı (Ps. 42, 3). Item quod in Domino sit
ninis fortitudo et Dei voluntas praeveniat
erandum: *Fortitudinem*, inquit, *meam*
te custodiam: quia Deus susceptor
us, Deus meus, voluntas ejus praeve-
ıt me (Ps. 58, 10). In proverbiis quoque
imus de sapientia et intellectu: *Quoniam*
minus dat sapientiam, et a facie ejus
ntia et intellectus (Prov. 2, 6). Item in
em libro de dispensationibus sapientiae
, sine qua nullae rectae sunt actiones, ita
itur: *Meum consilium et mea tutela, ego*
ıdentia, mea autem virtus. Per me re-
regnant; et tyranni per me obtinent
ram (Prov. 8, 14). Item alibi, quod nemo
sit recte incedere, nisi Domino dirigente:
Domino diriguntur gressus viri: mor-
s autem quomodo intelligit vias suas
ov. 20, 24)? Item alibi: *Omnis vir vi-*
ır sibi justus, dirigit autem corda Do-
ıus (Prov. 21, 2). Et infra: *Praepara-*
voluntas a Domino (Prov. 8, 35 sec.
X.). Item ibidem de cogitatione atque
silio: *Multae cogitationes in corde viri,*
silium autem Domini obtinet (Prov. 19,

21). In libro vero Ecclesiastae scribitur, quod et habere necessaria, et eis bene uti, donum sit Dei. *Non est*, inquit, *bonum homini, nisi quod manducavit et bibit, et ostendit animae suae bonum in labore suo. Et quidem haec vidi ego, quia a manu Dei est. Quoniam quis manducabit, aut pascet absque illo* (Eccle. 5, 17)? Item in eodem libro legitur, quod corda et opera justorum in manu sint Dei, et tantum in studiis suis proficiant, quantum ille donaverit: *Quantumcunque laboraverit homo ut quaerat, non inveniet; et quodcumque dixerit sapiens ut sciat, non poterit invenire... Quia universum hoc dedit in cor meum et cor meum universum hoc vidit, quia et justi et sapientes, et operationes eorum in manu Dei* (Eccle. 8, 17; 9, 1). In libro autem sapientiae de eodem gratiae opere ita dicitur: *Quoniam ipse et sapientiae dux est, et sapientium emendator. In manu enim illius et nos, et sermones nostri, et omnis sapientia, et operum scientia et disciplina* (Sap. 7, 15). De continentia quoque, quod ex Dei habeatur munere, eadem scriptura sic loquitur: *Ut scivi quia aliter non possum esse continens, nisi Deus det, et hoc ipsum erat sapientiae, scire cujus esset hoc*

lonum (Sap. 8, 21). Cui sententiae Pauli apostoli doctrina concordat in prima ad Corinthios haec scribentis: *Volo autem omnes homines esse sicut meipsum, sed unusquisque proprium habet donum ex Deo; alius sic, alius vero sic* (1 Cor. 7, 7). Dominus vero in Evangelio secundum Matthaeum haec de continentiae dono insinuasse narratur. Dicentibus namque discipulis suis: *Si ita est causa viri cum uxore, non expedit nubere:* dixit illis Jesus: *Non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est* (Matth. 19, 10).

53. De timore Dei et sapientia in Ecclesiastico legitur: *Corona sapientiae timor Domini. Utraque autem dona sunt Dei.* Item in eodem: *Timor Domini super omnia se superposuit. Beatus cui donatum est habere timorem Domini* (Eccli. 1, 21). Isaias quoque de divitiis spiritualibus, quarum auctor est Dominus, ita loquitur: *In thesauris salus nostra advenit, sapientia et pietas et disciplina a Domino: hi sunt thesauri justitiae* (Is. 33, 6 juxta LXX). Item de altitudine divitiarum sapientiae et scientiae Dei, cujus bonitas nullius merito praevenitur, haec dicit: *Quis mensus est manu aquam, et coelum palmo, et universam terram pugillo? Quis statuit montes in libra, et rupes in statera? Quis*

cognovit sensum Domini, aut quis ej
fuit consiliarius, qui instruat eum? A
quem consuluit, et instruxit eum? Vel qu
ostendit ei judicium, aut viam prudenti
quis ostendit ei, vel quis prior dedit ei,
retribuetur illi (Is. 40, 12 ss.)? Unde
in libro Job secundum eundem sensum le
guntur Dei verba dicentis: *Quis ante ded*
mihi, ut retribuam illi? Omnia, quae s
coelo sunt, mea sunt (Job. 41, 2). Jeremi
vero, quod a Deo sit homini vera sapienti
sic profatur: *Scio, Domine, quia non e*
in homine via ejus, nec viri est ut dirig
iter suum (Jer. 10, 23). Item quod ad Deu
conversio cordis ex Deo sit, per ipsum D
minus protestatur et dicit: *Restituam ill*
in terram istam: et reaedificabo et n
destruam: et plantabo eos et non evella
Et dabo illis cor ut sciant me, quia eg
sum Dominus: et erunt mihi in populu
et ego ero illis in Deum, quia converte
tur ad me ex toto corde suo (Jer. 24, 6
Baruch quoque praedicat, quod ut Deus c
gnoscatur, ex Deo sit: *Et scient*, inquit, *qu*
ego Dominus Deus illorum, et dabo ill
cor cognoscendi me, et aures audien
(Baruch. 2, 31).

54. Quod autem omne verbum bonum

omne opus sanctum subministratio sit Spiritus sancti, sine quo nihil recte agatur, in prima ad Corinthios Paulus apostolus docet, dicens: *Ideo notum vobis facio, quod nemo in Spiritu Dei loquens dicit anathema Jesu. Et nemo potest dicere Dominum Jesum, nisi in Spiritu sancto. Divisiones vero gratiarum sunt, idem autem Spiritus: et divisiones ministrationum sunt, idem autem Dominus: et divisiones operationum sunt, idem vero Deus, qui operatur omnia in omnibus. Unicuique autem datur manifestatio Spiritus ad utilitatem. Alii quidem per Spiritum datur sermo sapientiae, alii autem sermo scientiae secundum eundem Spiritum, alteri fides in eodem Spiritu, alii gratia sanitatum in eodem Spiritu, alii prophetatio, alii discretio spirituum, alii genera linguarum, alii interpretatio sermonum. Haec autem omnia operatur unus atque idem Spiritus, dividens singulis prout vult* (I Cor. 12, 3 ss.).

55. Tantum vero unumquemque habere gratiae, quantum Dominus donaverit, idem Apostolus ad Ephesios ait: *Unum corpus et unus spiritus sicut vocati estis in una spe vocationis vestrae. Unus Dominus, una fides, unum baptisma. Unus Deus et Pater*

omnium, qui super omnes est et super omnia et in omnibus nobis. Unicuique autem nostrum data est gratia, secundum mensuram donationis Christi. Propter quod dicit: Ascendens in altum captivam duxit captivitatem, dedit dona hominibus (Ephes. 4, 4). Item idem in secunda ad Corinthios dicit, quod ne ad cogitandum quidem quod spirituale est, idonei simus, nisi per gratiam Dei: *Fiduciam autem talem habemus per Christum ad Deum: non quod sufficientes simus aliquid cogitare a nobis, quasi ex nobismetipsis; sed sufficientia nobis ex Deo est, qui et idoneos fecit nos ministros novi testamenti non litera, sed spiritu: litera enim occidit, spiritus autem vivificat* (II Cor. 3, 4). Et iterum in eadem epistola docens bonorum operum effectum et sufficientiam a Dei gratia ministrari: *Potens est autem*, inquit, *Deus omnem gratiam abundare facere in vobis: ut in omnibus per omnia sufficientiam habentes, abundetis in omne opus bonum, sicut scriptum est: Dispersit, dedit pauperibus, justitia ejus manet in aeternum. Qui autem ministrat semen seminanti, et panem ad manducandum praestabit, et augebit incrementa frugum justitiae vestrae: ut in omnibus lo-*

cupletati abundetis in omnem simplicitatem (2 Cor. 9, 8).

56. Ad Ephesios vero scribens Apostolus docet, quod omnia bona, quibus placetur Deo, dona sint Dei; et quod ab ipso peti oporteat, ut ea non habentibus tribuantur. *Hujus rei,* inquit, *gratia flecto genua mea ad Patrem Domini nostri Jesu Christi, ex quo omnis paternitas in coelo et in terra nominatur, ut det vobis secundum divitias gloriae suae, virtutem corroborari per spiritum ejus in interiore homine; habitare Christum per fidem in cordibus vestris: in caritate radicati et firmati, ut possitis comprehendere cum omnibus sanctis, quae sit latitudo et longitudo, sublimitas et profundum: scire etiam supereminentem scientiae caritatem Christi: ut impleamini in omnem plenitudinem Dei. Ei autem qui potens est omnia facere superabundantius quam petimus aut intelligimus, secundum virtutem qua operatur in nobis, ipsi gloria in Ecclesia et in Christo Jesu, in omnia secula seculorum. Amen* (Ephes. 3, 14 ss.).

57. Omnis autem boni Deum esse auctorem, cujus dona nec incerta sunt, nec mutabilia, sed ex aeterna voluntate venientia, Jacobus apostolus ita loquitur: *Nolite errare,*

fratres mei dilecti: omne datum optimum, et omne donum perfectum de sursum est, descendens a patre luminum, apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio. Voluntarie enim genuit nos verbo veritatis, ut simus initium aliquod creaturae ejus (Jac. 1, 16 s.). Cui et Zacharias propheta concinit dicens: *Salvabit Dominus in die illa sicut oves populum suum: quoniam lapides sancti volvuntur super terram ipsius. Quia si quid bonum, ipsius est; et si quid optimum, ab ipso est* (Zach. 9, 16). In Evangelio vero secundum Matthaeum, quod scientia et intellectus dona sint Dei, quae quibus voluerit largiatur, ita dicitur: *Tunc accedentes discipuli ejus dixerunt ei: Quare in parabolis loqueris ad eos? At ipse respondens ait illis: Quia vobis datum est nosse mysteria regni coelorum, illis autem non est datum* (13, 10). Joannes quoque evangelista pronunciat, neminem aliquid boni habere, nisi quod desursum acceperit, dicens: *Non potest homo accipere quicquam, nisi fuerit ei datum de coelo* (Jo. 3, 27). In ejusdem vero Evangelio doctrina est ipsius veritatis, quod nemo veniat ad Filium, nisi attractus a Patre: quia venturum Deus et intelligentem et obedien-

tem facit. *Nemo*, ait, *potest venire ad me, nisi Pater, qui misit me, attraxerit eum et ego resuscitabo eum in novissimo die. Scriptum est enim in prophetis: Et erunt omnes docibiles Dei. Omnis qui audivit a Patre et didicit, venit ad me.* Et infra: *Propter hoc dixi vobis, quia nemo potest venire ad me, nisi datum fuerit ei a Patre meo* (Joan. 6, 44 ss.).

58. In fide autem et in operibus bonis proficere ac perseverare usque in finem, muneris atque auxilii esse divini, sanctarum Scripturarum confirmat auctoritas. Etenim scribens Paulus apostolus Philippensibus, ait: *Confidens hoc ipsum, quia qui coepit in vobis opus bonum, perficiet usque in diem Christi Jesu* (1, 6). Hujus autem testimonii virtutem quidam volens ad sui sensus pravitatem convertere, ita quod dictum est, *Qui coepit in vobis*, volebat intelligi, quasi dictum esset, *qui coepit ex vobis:* ut et initium et consummatio operis non ad Deum, sed ad hominem referretur, qui et incipere et perficere voluisset. Sed hanc insanissimam superbiam in eadem epistola excellentissimus gratiae praedicator elidit, dicens: *In nullo terreamini ab adversariis, quae est illis causa perditionis, vobis au-*

tem salutis, et hoc a Deo. Vobis enim donatum est pro Christo, non solum ut in eum credatis, sed etiam ut pro illo patiamini (Ibid. 28). Et iterum: *Cum metu,* inquit, *et tremore vestram salutem operamini: Deus est enim qui operatur in vobis et velle et operari pro bona voluntate* (Philip. 2, 13).

59. Item in prima ad Thessalonicenses docet ex Deo esse principium et profectum, consummationemque virtutum, dicens: *Ipse autem Deus et Pater noster, et Dominus Jesus dirigat viam nostram ad vos: vos autem Dominus multiplicet, et abundare faciat caritatem in invicem et in omnes, quemadmodum et nos in vos ad confirmanda corda vestra sine querela in sanctitate, ante Deum et Patrem nostrum in adventu Domini nostri Jesu Christi, cum omnibus sanctis ejus* (3, 11 ss.). Ad Corinthios quoque scribens, et omnium virtutum proficientem perseverantiam Dei donum esse commendans: *Gratias,* inquit, *ago Deo meo, semper pro vobis in gratia Dei, quae data est vobis in Christo Jesu, quia in omnibus divites facti estis in illo, in omni verbo et sapientia: sicut testimonium Christi confirmatum est in vobis, ita ut*

nihil vobis desit in ulla gratia, expectantibus revelationem Domini nostri Jesu Christi, qui et confirmabit vos usque ad finem sine crimine, in diem adventus Domini nostri Jesu Christi (1. Cor. 1, 4). Item ad Romanos, de caritate Christi, qua eos, quos diligit, insuperabiles facit, id est, usque in finem perseverantes: (nam quid aliud est perseverare, quam tentatione non vinci?) *Quis nos*, inquit, *separabit a caritate Christi? Tribulatio? an angustia? an persecutio? an fames? an nuditas? an periculum? an gladius? sicut scriptum est: Quia propter te mortificamur tota die, existimati sumus sicut oves occisionis: sed in his omnibus superamus per eum, qui dilexit nos* (Rom. 8, 35 ss.). Item ad Corinthios de victoria, quam perficit Christus: *Stimulus*, inquit, *mortis peccatum est, virtus vero peccati lex. Deo autem gratias, qui dedit nobis victoriam per Jesum Christum Dominum nostrum* (1 Cor. 15, 56). Item ad Thessalonicenses de perseverantia, quam Deus tribuit: *Ispe autem*, ait, *Deus pacis sanctificet vos per omnia: ut integer spiritus vester, et anima, et corpus sine querela in adventum Domini nostri Jesu Christi servetur. Fidelis est*

qui vocavit vos, qui etiam faciet (1 Thess. 5, 23). Item ad Thessalonicenses quod omnia bona nostra sive in operando sive in loquendo, et in eis perseverantia, dona sint Dei, ita praedicat dicens: *Ipse autem Dominus noster Jesus Christus, et Deus Pater noster, qui dilexit nos, et dedit consolationem aeternam et spem bonam in gratia, exhortetur corda vestra et confirmet in omni opere et sermone bono* (2. Thess. 2, 15 ss.). *De cetero, fratres, orate pro nobis, ut sermo Domini currat et clarificetur, sicut et apud vos, et ut liberemur a malis et importunis hominibus. Non enim omnium est fides. Fidelis autem Deus est, qui et confirmabit nos et custodiet a malo* (Ibid. 3, 1).

60. Petrus quoque apostolus, unde esse virtutem perseverantiae doceat, audiamus: *Deus autem*, inquit, *omnis gratiae, qui vocavit nos in aeternam suam gloriam in Christo Jesu, modicum passos ipse perficiet, confirmabit solidabitque: cui est virtus et potestas in secula seculorum. Amen* (1. Petr. 5, 10). Joannes vero apostolus, quod victoria sanctorum opus Dei sit habitantis in sanctis, ita loquitur: *Vos ex Deo estis, filioli, et vicistis mundum, quoniam*

maior est qui in vobis est, quam qui in mundo (1. Joan. 4, 4). Item idem: *Omne, quod natum est ex Deo, vincit mundum. Et haec est victoria, quae vincit mundum, fides nostra* (Ibid. 5, 4). In Evangelio autem secundum Lucam, Deum dare, ut in fide perseveretur, ita promitur: *Dixit autem Jesus Petro: Simon, Simon, ecce satanas postulavit ut vos cerneret sicut triticum. Ego autem rogavi pro te, Petre, ne deficiat fides tua: et tu conversus confirma fratres tuos; et rogate ne intretis in tentationem* (Luc. 22, 31). In Evangelio quoque Joannis, de ovibus Christi, quae de manu ipsius a nullo rapiantur, haec legimus dicere Veritatem: *sed vos non creditis, quia non estis de ovibus meis. Oves meae vocem meam audiunt, et ego novi illas, et sequuntur me, et ego vitam aeternam do illis, et non peribunt in aeternum, nec quisquam rapiet eas de manu mea* (Joan. 10, 26). Item in eodem Evangelio, de his quos Pater dat Filio, qui et omnes veniunt ad Filium, et quorum nullus perit, haec ipsius Domini ore dicuntur: *Omne, quod dat mihi Pater, venit ad me; et eum, qui venit ad me, non ejiciam foras; quia descendi de coelo, non ut faciam voluntatem meam, sed volun-*

tatem eius, qui misit me, Patris; ut omne quod dedit mihi, non perdam ex eo quidquam, sed resuscitem illud in novissimo die (Joan. 6, 37).

CAPUT XXV.

Quaestionem, cur potius hic quam ille accipiat gratiam, esse impenetrabilem, nec posse ex libero arbitrio solvi.

61. Multa sunt alia in canonicarum serie Scripturarum, quae vitandae prolixitatis studio praeterimus, quoniam quae assumpsimus, nec pauca sunt, nec obscura, nec levia: quibus plenissime declaratur, omnia quae ad promerendam vitam aeternam pertinent, sine gratia Dei nec inchoari, nec augeri posse, nec perfici: et contra omnem elationem de libero arbitrio gloriantem, illam invictissime reniti sententiam dicentis Apostoli: *Quis enim te discernit? Quid autem habes, quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis* (1. Cor. 4, 7)? Igitur profunditas illius quaestionis, quam secundum admirationem Apostoli impenetrabilem confitemur, per liberi arbitrii velle et nolle non solvitur: quia licet insit homini bonum nolle, tamen nisi donatum

non habet bonum velle; et illud contraxit natura per culpam, hoc recipit natura per gratiam.

62. Sed quid illud sit, quod haec eadem natura in omnibus hominibus ante reconciliationem rea, in omnibus misera, non in omnibus justificatur, et a pereuntibus quadam sui parte discernitur ab eo, qui venit *quaerere et salvare, quod perierat* (Luc. 19, 10), humano sensu prorsus non potest indagari. Quamtumlibet enim impiorum malignitas accusetur, resistens gratiae Dei, numquid probabuntur eam, quibus est collata, meruisse? Aut illa virtus gratiae, quae sibi quos voluit, subdidit, convertere eos, qui inconvertibiles permansere, non potuit? Tales fuerunt qui sunt attracti, quales hi qui in sua duritia sunt relicti. Sed illis tribuit gratia stupenda quod voluit, istis retribuit veritas justa quod debuit; ut judicium Dei magis inscrutabile sit in electione gratiae, quam in retributione justitiae.

63. Verumtamen ne illa pars fidei, qua pie credimus Deum velle, ut omnes homines veritatis agnitione salventur, per hoc quod de effectibus gratiae evidenter ostenditur, infirmata videatur, annitendum est auxiliante Christo, ut nobis stabilitas huius definitionis

appareat. Sed quia necessariae inquisitionis negotium non levem operam sibi poscit impendi, secuturam disputationem ab exordio alterius voluminis inchoemus.

LIBER SECUNDUS.

CAPUT I.

Tria esse in hac quaestione certa: Deum velle omnes salvos fieri, cognitionem veritatis et salutem esse ex gratia, et judicia Dei esse impenetrabilia.

1. Remotis abdicatisque omnibus concertationibus, quas intemperantium disputationum gignit animositas, tria esse perspicuum est, quibus in hac quaestione, de qua secundum volumen incipimus, debeat inhaereri. Unum, quo profitendum est, Deum velle omnes homines salvos fieri et in agnitionem veritatis venire. Alterum, quo dubitandum non est, ad ipsam agnitionem veritatis et perceptionem salutis non suis quemquam meritis, sed ope atque opere divinae gratiae pervenire. Tertium, quo confitendum est, altitudinem judiciorum Dei humanae intelligentiae penetrabilem esse non posse; et cur non omnes homines salvet, qui omnes homines vult salvos fieri, non oportere disquiri: quoniam,

si quod cognosci non potest, non quaeratur, inter primam et secundam definitionem non remanebit causa certaminis, sed secura ac tranquilla fide utrumque praedicabitur, utrumque credetur. Deus quippe *apud quem non est iniquitas et cujus universae viae misericordia et veritas* (Rom. 9, 14; 2. Paral. 19, 27), omnium hominum bonus conditor, justus est ordinator; neminem indebite damnans, neminem debite liberans; nostra plectens cum punit noxios, sua tribuens cum facit justos: *ut obstruatur os loquentium iniqua et justificetur Deus in sermonibus suis et vincat, cum judicatur* (Ps. 62, 12; Ps. 50, 6). Nec damnati enim justa querimonia, nec justificati verax est arrogantia, si vel ille dicat non meruisse se poenam, vel iste asserat meruisse se gratiam.

CAPUT II.

Scriptura docet Deum velle omnes homines salvos fieri.

2. Sicut autem ea, quae ad manifestationem gratiae ex divinis proferuntur eloquiis nulla possunt disserendi arte violari, ut perspicuae consonantesque in tanta numerositate sententiae ad aliquod pravae interpretationis trahantur incertum; ita etiam quod de sal-

vatione omnium hominum in eodem Scripturarum corpore reperitur, nulla contraria argumentatione temerandum est, ut quanto hoc ipsum difficiliore intellectu capitur, tanto fide laudabiliore credatur. Magna enim fortitudo est consensionis, cui ad sequendam veritatem auctoritas sufficit, etiam latente ratione.

3. Proinde vigilanter consideremus praedicatoribus Evangelii, quid a Domino jubeatur. Secundum Matthaeum quippe sic ait: *Data est mihi omnis potestas in coelo et in terra; euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti, docentes eos servare omnia, quaecunque mandavi vobis. Et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem seculi* (Matth. 28, 18). Secundum Marcum vero eisdem apostolis ita dicitur: *Ite in orbem universum et praedicate Evangelium universae creaturae, et qui crediderit et baptizatus fuerit, ipse salvus fiet; qui vero non crediderit, damnabitur* (Marc. 16, 15). Numquid in hac praeceptione ullarum nationum ullorumve hominum facta discretio est? Neminem merito excepit, neminem genere separavit, neminem conditione distinxit. Ad omnes pror-

sus homines missum est Evangelium crucis Christi. Et ne praedicantium ministeria humano tantum viderentur opere peragenda: *Ecce ego*, inquit, *vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem seculi* (Matth. 28, 20), id est, quum sicut oves introieritis in medium luporum nolite de vestra infirmitate trepidare, sed de mea potestate confidite, qui vos usque ad consummationem seculi in omni hoc opere non derelinquam: non hoc, ut nihil patiamini, sed quod multo majus est, praestiturus, ut nulla saevientium crudelitate superemini. In mea enim potestate praedicabitis, et per me fiet, ut inter contradicentes, inter furentes, Abrahae filii de lapidibus suscitentur. Ego insinuabo, quod docui, ego faciam quod promisi: *Tradent enim vos in conciliis et in synagogis suis flagellabunt vos et ante reges et praesides stabitis propter me in testimonium illis et gentibus. Cum autem tradent vos, nolite cogitare quomodo aut quid loquamini: non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis. Tradet enim frater fratrem in mortem et pater filium, et insurgent filii in parentes et morte eos afficient*, et *eritis odio omnibus hominibus*

propter nomen meum. Qui autem perseveraverit usque in finem hic salvus erit (Matth. 10, 17 ss.). *Apparuit ergo*, ut Apostolus ait, *gratia Salvatoris nostri Dei omnibus hominibus* (Tit. 2, 11); et tamen ministri gratiae odio erant omnibus hominibus. Et quum alii essent qui oderant, alii qui odiis persequentium premebantur, neutra tamen pars nuncupatione omnium hominum privabatur; habente quidem salutis suae damnum rebellium portione, sed obtinente plenitudinis censum fidelium dignitate. Dicit enim Joannes apostolus: *Sed et si quis peccaverit, advocatum habemus apud Patrem Jesum Christum justum: et ipse est propitiatio pro peccatis nostris; non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi* (1. Joan. 2, 1).

CAPUT III.

Inscrutabile est, cur Deus judicarit quarundam gentium vocationem differendam.

4. Magni autem et inenarrabilis sacramenti mysterium est, quod praedicatoribus quibus dictum est: *Ite in orbem universum et praedicate Evangelium omni creaturae*, iisdem prius dictum fuerat: *In viam gen-*

tium ne abieritis et in civitates samaritanorum ne introieritis, sed potius ite ad oves, quae perierunt domus Israël (Matth. 10, 5). Quamvis enim ad omnium hominum vocationem Evangelium dirigeretur, omnesque Dominus salvos *fieri et in agnitionem veritatis vellet venire*, non tamen sibi dispensationem suarum abstulerat potestatem, ut aliter quam occulto justoque judicio statuerat, consilii sui ordo decurreret. Unde locum non habent contumacium murmura querelarum, quia quod Deus fieri voluit, constat non aliter fieri debuisse quam voluit. Posteriore vero tempore cum jam Dominus Jesus in Dei Patris gloria consideret et praedicatores verbi suscepto negotio deservirent, volentes apostoli evangelizare verbum in Asia, *vetiti sunt ab Spiritu sancto* (Act. 16, 6); *et disponentes ire in Bithyniam prohibiti sunt ab Spiritu Jesu* (Ibid v. 7), non utique negata illis populis gratia, sed quantum apparuit retardata. Nam postmodum etiam apud ipsos fides christiana convaluit. Quae autem fuerit differendae vocationis causa, non claret; et tamen rei gestae docemur exemplo, quod inter generalia vel promissa vel opera vel praecepta, quaedam Deus a communibus excepta causis, occultiore novit ordinare ratione: credo,

ut interpositis quibusdam obumbrationibus, ea quae secretius micant, mirabilius innotescant, ne negligentior fiat acies de facilitate cernendi, et quodammodo dormitet assuetis, si non excitetur insolitis.

5. Has autem incognoscibiles illuminationum dilationes, inter quas utique multi in infidelitate deficiunt, non solum in populis remotioribus impiorum, sed etiam in civitatibus fidelium per plurimas domos ac familias novimus fieri, dum christianae fidei, etiam qui Christiani futuri sunt, adversantur. Multi enim, quod oderunt, amabunt; quod non recipiunt, praedicabunt. Et quis inter haec querulis aut curiosis notum faciet, cur adhuc *Sol justitiae* quibusdam gentibus non oriatur, et a tenebrosis cordibus etiam nunc radios suos veritas revelanda contineat? Cur corrigendi tam diu sinantur errare et quod senibus in fine praestandum est, per tam longam non tribuatur aetatem? Cur filiis jam in Christum credentibus, necdum credant parentes; et rursum a religiosis parentibus soboles prava discordet? Cum tamen Deo, qui initiorum fidei, incrementique largitor est, secundum ipsius praeceptum, quotidie pro omnibus supplicetur, ut et si exaudit nota sit gratia misera-

tionis: et si non exaudit, intelligatur judicium veritatis.

CAPUT IV.

In praeteritis seculis semper admonuit divina bonitas homines sui cultus per elementa, sicut populum Israël peculiariter per legem et prophetas.

6. Sed ne in praeteritis quidem seculis haec eadem gratia (quae post Domini nostri Jesu Christi resurrectionem ubique diffusa est, et de qua scriptum est: *Illuxerunt coruscationes tuae orbi terrae* Ps. 76, 19) defuit mundo. Quamvis enim speciali cura atque indulgentia Dei populum Israeliticum constet electum, omnesque aliae nationes *suas vias ingredi* (Act. 14, 16) hoc est, secundum propriam permissae sint vivere voluntatem; non ita se tamen aeterna Creatoris bonitas ab illis hominibus avertit, ut eos ad cognoscendum se atque metuendum, nullis significationibus admoneret. Coelum quippe ac terra et mare omnisque creatura, quae videri atque intelligi potest, ad hanc praecipue disposita est humani generis utilitatem, ut natura rationalis de contemplatione tot specierum, de experimentis tot bonorum, de perceptione tot munerum ad cultum et dile-

ctionem sui imbueretur auctoris, implente omnia Spiritu Dei, *in quo vivimus, movemur et sumus* (Act. 17, 28). Quoniam et si *longe est a peccatoribus salus* (Ps. 118, 155), praesentia tamen salutis ipsius ac virtute nihil vacuum est.

7. Igitur sicut dicit propheta, *misericordia Domini plena est terra* (Ps. 118, 64), quae nullis unquam seculis, nullis generationibus defuit, eamque providentiam, qua universitatem rerum administrat et continet, regendis alendisque naturis semper impendit, dispositum habens ex incommutabilis aeternitate consilii, quibus quidque temporibus distribueret, et multiformis gratiae suae inscrutabiles investigabilesque mensuras, per quae dona ac sacramenta variaret. Sicut enim ista gratiae largitas, quae in omnes gentes novissime effluxit, non evacuat eam quae super unum Israel sub lege roravit; nec praesentes divitiae fidem praeteritae abrogant parcitati; ita nec de illa cura Dei, quae patriarcharum filiis proprie praesidebat, conjiciendum est gubernacula divinae misericordiae ceteris hominibus fuisse subtracta. Qui quidem in comparationem electorum videntur abjecti, sed numquam sunt a manifestis occultisque beneficiis abdicati.

Legimus enim in actibus apostolorum, Paulum et Barnabam apostolos Lycaoniis dicere: *Viri quid haec facitis? et nos mortales sumus similes vobis homines, annunciantes vobis ab his vanis converti ad Deum vivum, qui fecit coelum, et terram, et mare, et omnia quae in eis sunt: qui in praeteritis generationibus dimisit omnes gentes ingredi vias suas. Et quidem non sine testimonio semetipsum reliquit, benefaciens eis, de coelo dans pluvias, et tempora fructifera, implens cibo et laetitia corda vestra* (Act. 14, 14).

8. Quod est autem hoc testimonium, quod semper Domino deservivit, et nunquam de ejus bonitate ac potestate conticuit, nisi ipsa totius mundi inenarrabilis pulchritudo, et innumerabilium beneficiorum ejus dives et ordinata largitio: per quae humanis cordibus quaedam aeternae legis tabulae praebebantur, ut in paginis elementorum ac voluminibus temporum communis et publica divinae institutionis doctrina legeretur? Coelum ergo cunctaque coelestia, mare et terra, omniaque quae in eis sunt, consono speciei suae ordinationisque concentu protestabantur gloriam Dei, et praedicatione perpetua majestatem sui loquebantur aucto-

ris; et tamen maximus numerus hominum, qui vias voluntatis suae ambulare permissus est, non intellexit, nec secutus hanc legem est; et odor vitae, qui spirabat ad vitam, factus est ei odor mortis ad mortem; ut etiam in illis visibilibus testimoniis disceretur, *quod litera occideret, spiritus autem vivificaret* (2. Cor. 3, 6). Quod ergo in Israel per constitutionem legis et prophetica eloquia gerebatur, hoc in universis nationibus totius creaturae testimonia et bonitatis Dei miracula semper egerunt [1]).

---

[1]) Ex hoc capite plane insigni discimus *inter salutis praesidia*, quae Deus nunquam gentibus penitus subtraxit, ipsam numerandam esse visibilem universitatem rerum, in cujus „paginis communis et publicae divinae institutionis doctrina legeretur", adeo ut „quod in Israel per constitutionem legis et prophetica eloquia gerebatur, hoc in universis nationibus totius creaturae testimonia et bonitatis Dei miracula semper egerint." Quae sententia non est hujus magistri Ecclesiae singularis, sed pluribus omnino Patribus communis. Ita Augustinus (in Ps. 102): „Vocat undique ad correctionem, vocat undique ad poenitentiam; vocat *beneficiis creaturae*, vocat impertiendo tempus vivendi, vocat per lectorem, vocat per tractatorem, vocat per intimam cogitationem, vocat per flagellum correctionis, vocat per misericordiam consolationis." Cf. de lib. arb. 3, 19. Ita ejus discipulus Prosper (resp. ad cap. 8. Gall. Cf. etiam c. Collat. c. 14.): „*Omnium*

CAPUT V.

Qui inter gentes Deo placuerunt, spiritu fidei et gratiae sunt discreti.

9. Sed cum in illo populo, cui utraque eruditio praefuit, nemo, nisi gratia, justifica-

---

cura est Deo, *nemo* est quem non aut evangelica praedicatio, aut legis testificatio, aut *ipsa etiam natura* conveniat. Sed infidelitatem hominum ipsis adscribamus hominibus.“ Ita S. Leo (S. 6 in Quadrag. c. 1): „Semper quidem misericordia Domini plena est terra, et unicuique fidelium ad colendum Deum ipsa rerum natura doctrina est, dum coelum et terra, mare et omnia quae in eis sunt bonitatem et omnipotentiam sui protestantur auctoris et famulantium elementorum mirabilis pulchritudo justam ab intellectuali creatura gratiarum exigit actionem.“ Cf. S. 82 al. 80 c. 2. Pro hac sententia non immerito illa etiam Patrum adduci possent effata, quibus testantur visibilem hanc rerum universitatem *scholam esse*, *librum*, *speculum*, *praeconem divinorum*, *scalam*, *manuductorem*, *ducem ad Deum* etc. quae, cum sint innumera et omnibus nota, consulto praetermittimus. Ne vero alicui doctrina haec suspecta, imo errore infecta pelagiano videatur, animadverti debet, Patres ab hac manifestatione seu revelatione naturali Dei rerum universitate contenta non sejunxisse gratiam *internam*, citra quam nulla doctrina vel revelatio objectiva et externa ad salutem prodest. Hanc enim semper ex lege divina ordinis supernaturalis doctrinae et revelationi externae adnexam suppo-

tus sit per spiritum fidei; quis ambigat eos, qui de quibuscumque nationibus quibuslibet

---

nunt (cf. Ripalda de ente supernat. D. 20 S. 9 ss.), ne illa cassa inutilisque sit. Cum ergo docent Deum, qui omnes homines vult salvos fieri, *omnium habere*, etiam gentium, *curam* ac ideo eas vel *natura convenire*, gratiam internam cum hoc externo publicoque testimonio conjunctam supponunt, alioquin ad salutem testimonium hoc universitatis non prodesset. Quare omnino ad rem ita scribit auctor epistolae ad Demetriadem (c. 7): „Omnia quidem elementa mundi et universae creaturarum naturae, hoc ipsa sui exigunt specie, ut *invisibilia Dei per ea quae facta sunt, intellecta conspiciantur* (Rom. 1, 20): et in pulchritudine coeli et terrae quaedam sunt paginae, ad omnium oculos semper patentes, et auctorem suum nunquam tacentes, quarum protestatio doctrinam imitatur magistrorum et eloquia Scripturarum. Sed quidquid illud est, quo corporeorum sensuum exteriora pulsantur, in agro cordis, cui impenditur ista cultura, nec radicem potest figere, nec germen emittere, nisi ille summus et verus agricola potentiam sui operis adhibuerit et ad vitalem profectum ea, quae sunt plantata, perduxerit. Sive enim contemplatio creaturarum sive sacrorum series voluminum sive scientia disserentium sincero et assiduo testimonio praedicet veritatem, *neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus* (1 Cor. 3, 7).“ Cf. plura apud Passaglia de partitione div. volunt. in primam et secundam etc. § 47 ss. Dechamps de haeresi jans. L. 3. D. 8. c. 12. Ceterum praeter hoc

temporibus Deo placere potuerunt, spiritu gratiae Dei fuisse discretos? Quae etsi parcior ante atque occultior fuit, nullis tamen seculis se negavit, virtute una, quantitate diversa; consilio incommutabili, opere multiformi.

CAPUT VI.

Non omnibus etiam nunc, eadem mensura gratiae confertur.

10. Nam et in his diebus, quibus totum mundum ineffabilium donorum flumina rigant, non idem modus omnibus, nec eadem mensura confertur. Quamvis enim per ministros verbi et gratiae Dei eadem cunctis veritas praedicetur, eadem cohortatio adhibea-

---

salutis praesidium gentibus provisum, quod ipse gentium Apostolus adumbrat Rom. 1, 19 s. Act. 14, 15 s., alterius quoque Patres praeeunte eodem Apostolo Rom. 2, 14 s. meminerunt, quod *conscientiae testimonio* continetur. De hoc egregia plane sunt, quae scribit Augustinus (L. 2 de Serm. Dom. in monte c. 9 n. 32): „Nullam esse animam quamvis perversam, quae tamen ullo modo ratiocinari potest, in cujus conscientia non loquatur Deus.“ Sedulo tamen animadverti debet, duplex hoc praesidium non esse *proxime* ad salutem sufficiens, damnata siquidem est ab Innocentio XI. propositio (23): *Fides late dicta ex testimonio creaturarum similive motivo ad justificationem sufficit.*

tur; Dei tamen agricultura est, Dei aedificatio, cujus virtus invisibiliter agit, ut incremento proficiat quod aedificatur aut colitur; sicut attestatur Paulus apostolus, dicens: *Quid igitur est Apollo? quid vero Paulus? Ministri ejus cui credidistis, et unicuique sicut Dominus dedit. Ego plantavi, Apollo rigavit; sed Deus incrementum dedit. Itaque neque qui plantat, est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus. Qui plantat autem et qui rigat, unum sunt. Unusquisque autem propriam mercedem accipiet secundum suum laborem: Dei enim sumus adjutores, Dei agricultura estis, Dei aedificatio estis* (1. Cor. 3, 4). Agriculturae ergo hujus atque aedificationis in tantum quisque adjutor, et operarius, ac minister est, in quantum unicuique Dominus dederit: et hi qui ministrorum labore excoluntur, ad eum proficiunt modum, ad quem illos incrementi auctor evexerit. In agro enim Domini non uniformis, nec una plantatio est: et quamvis in unum decorem totius templi structura conveniat; non idem tamen locus est, nec idem usus omnium lapidum: sicut et in uno corpore non omnia membra eumdem actum habent, dicente Apostolo: *Nunc autem posuit Deus membra,*

et unumquodque eorum sicut voluit (1. Cor. 12, 18).

CAPUT VII.

Differentia divinorum munerum non ex praecedentium operum meritis, sed ex Dei liberalitate provenit.

11. Haec vero membra unde apta, unde utilia, unde sint pulchra, idem doctor exponit, dicens: *Ideo notum vobis facio, quod nemo in Spiritu Dei loquens, dicit anathema Jesu. Et nemo potest dicere Dominum Jesum, nisi in Spiritu sancto. Divisiones vero gratiarum sunt, idem autem Spiritus; et divisiones ministrationum sunt, idem autem Dominus; et divisiones operationum sunt, idem vero Deus, qui operatur omnia in omnibus. Unicuique autem datur manifestatio Spiritus ad utilitatem: alii quidem per Spiritum datur sermo sapientiae, alii sermo scientiae secundum eumdem Spiritum, alteri fides in eodem Spiritu, alii gratia sanitatum in eodem Spiritu, alii operationes virtutum, alii prophetatio, alii discretio spirituum, alii genera linguarum, alii interpretatio sermonum. Haec autem omnia operatur unus atque idem Spiritus, divi-*

dens singulis prout vult (1. Cor. 12, 3). Haec magistro gentium tanta luce, tanta evidentia praedicante, quae ratio, quae causa dubitandi est, an omnium nobis virtutum germen ex Deo sit? vel quis nisi insipientissimus de differentia divinorum munerum conqueratur, aut imparibus ascribendum meritis arbitretur, quod non aequaliter de superna liberalitate confertur? Si enim haec distributio secundum praecedentium operum merita proveniret, non ipsorum donorum catalogum tali conclusione Apostolus terminaret, ut diceret: *Haec autem omnia operatur unus atque idem Spiritus, dividens singulis prout vult* (1. Cor. 12, 11). Ubi utique si meritorum causas voluisset intelligi, diceret: *Dividens singulis prout merentur;* sicut plantatoribus et rigatoribus praemium devotionis spopondit, dicens: *Unusquisque autem propriam mercedem accipiet secundum suum laborem* (1. Cor. 3, 8).

CAPUT VIII.

Unicuique sine merito datur, unde tendat ad meritum.

12. Datur ergo unicuique sine merito, unde tendat ad meritum; et datur ante ullum

laborem, unde quisque mercedem accipiat secundum suum laborem. Quod ita esse, etiam ex doctrina evangelicae veritatis agnoscitur, ubi per comparationem dicitur, quod *homo peregre proficiscens vocavit servos suos, et tradidit illis substantiam suam, et uni dedit quinque talenta, alii autem duo, alii vero unum, unicuique secundum propriam virtutem* (Matth. 25, 14), id est, secundum propriam et naturalem possibilitatem; non autem secundum proprium meritum: quia aliud est posse operari, aliud operari: et aliud est posse habere caritatem, aliud habere caritatem: et aliud est capacem esse continentiae, justitiae, sapientiae, aliud vero esse continentem, justum atque sapientem. Non itaque omnis reparabilis reparatur, nec omnis sanabilis sanus est: quia reparabilem et sanabilem esse de natura est, reparatum autem et sanum esse, de gratia est.

13. Denique isti, quibus secundum modulum capacitatis suae, quem in eis distributor substantiae praevidebat, dispar creditus est numerus talentorum, non meriti remunerationem, sed operis accepere materiam. In qua duorum servorum vigilantissima industria non solum gloriosis laudibus honestatur, sed etiam in aeterna Domini sui gau-

dia intrare praecipitur. Tertii vero pigrum otium et desidiosa nequitia sic punitur, ut et vituperationis dedecoretur opprobrio, et portione quam acceperat, exuatur. Dignus enim erat perdere inutilem fidem, qui non exercuerat caritatem. Unde et in subsequenti sermone (Matth. 25, 31), quo apertissime declaratur futuri forma judicii, sedente filio hominis in sede majestatis suae, antequam facta congregatione omnium gentium, alii dicuntur ad dexteram, alii ad sinistram constituendi; laudatis dextris de operibus caritatis, nihil aliud sinistris objicietur, quam misericordiae benevolentiaeque neglectus. Acceperant ergo etiam isti fidem, sed non sectati fuerant dilectionem: nec de non servato, sed de non aucto munere damnabuntur. Quamvis enim omnia bona, dona sint Dei, ideo tamen quaedam etiam non petita tribuuntur, ut per ipsa quae accepta sunt, ea quae nondum sunt donata, quaerantur. Semen quippe quod jacitur in terram, non ob hoc seritur, ut ipsum solum maneat, sed ut fructum afferendo, multiplex atque numerosum sit: cui quidem profectus ab illo est, *qui dat incrementum* (1. Cor. 3, 7); sed terra vivens et rationalis, et de gratiae jam

imbre fecunda, habet quod ab ipsa expectetur ad id quod accepit, augendum.

CAPUT IX.

Variatae per diversa tempora gratiae causa a nobis non est investiganda.

14. His recte, ut arbitror, quantum Dominus tribuit, pertractatis, ad id unde digressa est disputatio, revertamur, ad considerationem scilicet differentiarum, quibus divinae gratiae opera ac dona variata sunt. *Altitudo* quippe *divitiarum sapientiae et scientiae Dei*, cujus *inscrutibilia sunt judicia et investigabiles viae*, sic semper misericordiam suam et justitiam temperavit, ut secretissima aeterni consilii voluntate noluerit in omnibus temporibus super omnes generationes, aut super omnes homines aequales donorum suorum esse mensuras. Siquidem aliter eos juverit, quos ad cognoscendum se coeli et terrae testimoniis conveniebat; aliter illos, quibus non solum elementorum famulatu, sed etiam doctrina legis, prophetarum oraculis, miraculorum signis, et angelorum cooperationibus consulebat: et multo magis aliter misericordiam suam universis hominibus declaraverit, quando Filius Dei factus est

filius hominis: ut inveniretur ab eis, qui eum non quaerebant et appareret his, qui illum non interrogabant; et non in uno tantum populo honor Israëliticae stirpis excelleret, sed in omni gente, quae est sub coelo, multiplicatum Abrahae semen oriretur, inque heredum successionem non filii carnis, sed filii promissionis intrarent: et quanta in praeteritis seculis super ceteras nationes, tanta nunc esset in gente judaea parcitas gratiae; cum tamen introducta plenitudine gentium, etiam ipsorum ariditati earumdem rigationum inundatio spondeatur. Quae itaque causae sint harum sub eadem gratia dissimilitudinum, quaeve rationes, sanctis Scripturis non loquentibus, quis loquetur? Et cum in eis scientia Pauli apostoli a disputatione transeat ad stuporem, cujus erit tanta praesumtio, qui haec disserendo existimet aperienda, potius quam silentio miranda?

CAPUT X.

Omnibus seculis misericordia Dei et corpora aluit, et mentes juvit.

15. Patienter igitur et aequanimiter ignoretur tam remotum ab humana cognitione secretum. Nec tamen quia nequeunt clausa penetrari, ideo etiam reseratorum est prae-

tereundus introitus. Manifestaverunt enim divinorum eloquiorum multae auctoritates et continua omnium seculorum experimenta docuerunt, justam Dei misericordiam misericordemque justitiam, nec alendis unquam corporibus hominum, nec docendis juvandisque eorum mentibus defuisse. Semper etenim *pluit super bonos et malos*, semper *solem suum oriri fecit super justos et injustos* (Matth. 5, 45), semper vitales auras praebuit, semper diei et noctis vicissitudines ministravit, ubertatem agris, multiplicationem seminibus, fecunditatem generandis hominibus semper impendit. Et si quando aliquid horum minuit, benignis correptionibus aversionem desidiamque male utentium castigavit: ut miserationes ejus quaererent in adversis, cujus justitiam non timuerant in secundis. Denique si ad ipsa mundi exordia recurramus, inveniemus omnium sanctorum, qui diluvium praecesserunt, Dei Spiritum fuisse rectorem, propter quod et filii Dei nominati sunt: quoniam, sicut ait Apostolus, *quicumque Spiritu Dei aguntur, hi filii sunt Dei* (Rom. 8, 14). Et cum iidem, neglecta observantia patrum, illicitis se reproborum connubiis miscuissent, atque ob nefariam societatem digni exterminio judicaren-

tur, Dominus ait: *Non permanebit spiritus meus in hominibus istis, quoniam caro sunt* (Gen. 6, 3). Unde apparet quod iste populus, cujus generationes discreto ordine cum annorum numero digeruntur, spiritualis antea fuit; ea utique voluntate cui Spiritus sanctus praesidebat: sic impendens moderaminis sui regimen, ut declinandi ad vitia non adimeret potestatem: qua potestate hic populus si non uteretur, non relinqueret Deum, nec relinqueretur a Deo, essetque ille de quo dictum est: *Felix qui potuit transgredi et non est transgressus* (Eccl. 31, 10). Quamdiu ergo apud Deum mansit, ea voluntate mansit, quam Deus inspiravit et rexit: *Praeparatur enim,* sicut scriptum est, *voluntas a Domino* (Prov. 8, 35).

CAPUT XI.

Hominibus fere paulatim et particulatim accrescit, quod superna largitas ei dare decrevit.

16. Sed hujus praeparationis non unus semper provectus, nec una mensura est. Quoniam multis modis, et innumerabilibus differentiis, gratiae opera et dona variantur, inque ipsis singulis generibus munerum dissimiles sunt gradus et impares quanti-

tates. Sicut enim in germinibus herbarum atque lignorum, quae terra producit, non una species, nec unum in omnibus genus est, sed singula quaeque in sui generis forma et in suae stirpis qualitate gignuntur; plenum autem decorem non statim ut eduntur accipiunt, sed certis et ordinatis provehuntur augmentis, donec ad perfectam sui habitus quantitatem per succedentia sibi incrementa perveniant: ita et semina charismatum plantaeque virtutum, non in omni agro cordis humani totum hoc pariter, quod sunt futura, nascuntur: nec facile reperitur in exordio maturitas, et in inchoatione perfectio.

17. Exserit quidem frequenter potens et misericors Deus mirabiles istos suae operationis effectus, et quibusdam mentibus non expectata profectuum mora, totum simul quidquid collaturus est, invehit. In Abrahae lumbis Levi sanctificatur, et simul cum eo domus Aaron et sacerdotalis ordo benedicitur. In Isaac de repromissione concepto, et contra spem sterilium senum nato, omnium gentium vocatio et tota Christi forma praeconditur. Jacob nullo merito suffragante dilectus priusquam nascatur, eligitur. Jeremiae dicitur: *Priusquam te formarem in utero, novi te: et priusquam exires de vulva,*

sanctificavi te (Jerem. 1, 5). Joannes intra Elisabeth matris viscera Spiritu sancto repletus exsultat, et ut nullus inter natos mulierum major sit, prius sentit initia gratiae quam naturae.

18. Sed cum et alia similium documentorum exempla non desint, quae brevitatis studio praeterimus; multo tamen crebrior multoque numerosior pars illa hominum est, cui particulatim quidquid superna largitas donat, accrescit, ut conferendorum munerum causae de his, quae sunt collata, pariantur. Quidam accepta fide, diffidentia non carent, quam utique inesse sibi noverat qui dicebat: *Credo Domine, adjuva incredulitatem meam* (Marc. 9, 23). Quam nec illi abesse penitus a suis animis sentiebant qui dixerunt: *Domine auge nobis fidem* (Luc. 17, 5). Quidam quod credunt, non intelligunt; et multi eorum diu in suae simplicitatis modulo detinentur. Multi vero cito intellectus lumen accipiunt. Ipsa autem intelligentia non in omnibus eumdem habet vigorem aut similem facultatem. Et plurimi, cum et fide et intellectu videantur ornati, laborant tamen indigentia caritatis, et his quae fide et intellectu vident, nequeunt inhaerere: quoniam

perseverari in eo non potest, quod non to corde diligitur.

19. Donum quoque ipsius caritatis nc semper ejusmodi est, ut quidquid ad plen tudinem ipsius pertinet, simul a percipien sumatur. Est enim amor qui potest al amore superari; et saepe dilectio Dei e mundi dilectione marcescit, nisi ad eum fe vorem, Spiritu sancto inflammante, profec rit, qui nullo extingui frigore, nullo poss tepore languere. Cum itaque in hoc in narrabili dono Dei, omnium summa don rum, et quaedam cunctarum sit vita virtutun ad hoc cetera conferuntur, ut habeat anima fidelis intentio per quae ad perfectam car tatem possit eniti. Quae quoniam non solu ex Deo, sed etiam Deus est, stabiles et pe severantes atque insuperabiles facit, qu flumine suae voluptatis impleverit. Qui au tem istarum aquarum dulcedinem nesciun et adhuc de mundi hujus torrentibus bibun aut etiam si aliquid primoribus labris vitae fonte gustaverunt, inebriari tamen au reo Babylonis calice delectantur, suo prorsu decipiuntur arbitrio, sua voluntate labuntu et si in hac desidia perseverant, ipsi se h quae accepere, dispoliant. Facile enim qua

libet bona sine caritate possunt perire, quae non possunt sine caritate prodesse.

CAPUT XII.

Libertas sub gratia.

20. Haec autem summatim breviterque perstricta, ad id valeant, ut certissime noverimus nullum fidelium a Deo non discedentem relinqui, neque cujusquam ruinam ex divina esse constitutione dispositam; sed multis, qui jam judicio rationis utuntur, ideo liberum esse discedere, ut non discessisse sit praemium: et ut quod non potest nisi cooperante Spiritu Dei fieri, ejus meritis deputetur, cujus id potuit voluntate non fieri. Quae voluntas in malis actionibus sola esse potest, in bonis autem sola esse non potest. Quamvis enim secundum naturam sit ejus, ut bona sit; vitium tamen, quod per malam voluntatem incidit in naturam, non naturae superatur virtute, sed gratiae.

CAPUT XIII.

Bonitatem Dei non solum Sanctis, sed et impiis instituendis affuisse ante diluvium.

21. Regebatur ergo primus ille populus Dei Spiritu Dei, et a maledicti ac praeda-

mnati populi societate ac moribus per eruditionem sancti Spiritus abstinebat, custodiens discretionem sui a permixtione carnalium: quorum mala tamdiu sustinuit patientia Dei, quamdiu boni per id quod eos non imitabantur, placere potuerunt: ubi vero etiam boni malorum imitatione corrupti sunt, et per voluntarium defectum in eamdem nequitiam conspiravit universitas, quos, excepta Noe domo, una impietas profanavit, sententia una delevit.

22. Bonitas autem Dei ne illi quidem parti defuit, quae in caritate non stetit, et ab initio sui veneno diabolici livoris intumuit. Principem enim gentis impiae, sancti fratris meritis invidentem, caedemque ejus parricidali corde meditantem, dignatur Dominus paterno mitigare consilio, dicens ad Cain: *Ut quid tristis factus es? ut quid concidit vultus tuus? Nonne si recte offeras, recte autem non dividas, peccasti? quiesce. Ad te enim erit conversio ejus et tu dominaberis ejus* (Gen. 4, 8). Depone, inquit, ortam de invidiae aemulatione tristitiam et flammas odii crudelis extingue: nihil tibi Abel nocuit, nec mihi placendo te laesit. Despexi munera tua meo judicio, non illius voto: opus enim bonum negligenter

egisti. Recta fuisset oblatio tua, si fuisset recta discretio. Sciens cui offerres, scire debueras quid voveres. Non digne inter me et te divisisti, quoniam tibi electiora servasti. Tuus ergo hic error est, tuumque peccatum. Quiesce et noli in insontem fratrem moveri: ad te potius tua culpa revocetur. Noli peccato regnum in te dare, sed tu potius in ipsum sume dominatum. Poenitendo enim nec in majus facinus progredieris, et ab eo, in quo te doles displicuisse, mundaberis.

23. Cum ergo talia ad Cain loqueretur Deus, numquid ambiguum est voluisse eum et (quantum ad medendi modum sufficiebat) egisse, ut Cain ab illo impietatis furore resipisceret? Sed malitia pertinax inde facta est inexcusabilior, unde debuit esse correctior. Et utique praesciebat Deus, ad quem finem insanientis esset progressura conceptio. Neque ex eo quod falli scientia divina non poterat, necessitate peccandi urgebatur facinus voluntatis. A cujus utique intentione atque effectu potuit incolumitas Abel illaesa defendi, nisi placuisset Deo cum magna laude patientiae suae, ut temporalis furor impii fieret perpetuus honor justi. Posteris vero istius parricidae, quamvis in progenitoris sui moribus viverent, numquam se divinam

bonitatem negasse, quis non facile advertat, si consideret, quantum eis prodesse potuerit tam longa patientia Dei, tam dives bonorum temporalium copia, et multiplicatae fecunditatis tam numerosa propagatio? Quae beneficia licet obduratis nihil remedii et emendationis attulerint, probant tamen aversionem eorum non divinae fuisse constitutionis, sed propriae voluntatis.

CAPUT XIV.

In diluvio et postea usque ad Christum revelata sunt opera divinae gratiae et christianae gratiae miracula praesignata: tametsi abundantia gratiae, quae nunc mundum rigat, pari largitate non fluxit.

24. In conservatione autem Noe filiorumque ejus et nuruum, in quibus omnium gentium seminarium disponebatur, quanta divinae gratiae opera revelata sint, sancta Scriptura manifestat, dum in illa mirandae capacitatis arca, universi generis animalium, quantum reparationi sat erat, receptrice, congregatura ad se omne hominum genus Ecclesia figuratur: dum per lignum et aquam redemptio Crucis Christi et ablutio regenerationis aperitur: dum in his, qui ex illa mundi vastatione salvati sunt, omnium gen-

tium plenitudo benedicitur: dum donum fecunditatis iteratur, et solo esu suffocatorum et sanguinis interdicto libertas edendi, quod placuerit, augetur, salutisque securitas in testimonio versicoloris arcus, hoc est, in signo multiformis gratiae consecratur. Quae utique mysteria atque sacramenta non unius tantum familiae paucissimos tunc homines, sed in ipsis omnes eorum posteros imbuebant: ut quod eruditioni impendebatur parentum, proficeret scientiae filiorum.

25. Jamvero procurrente humanae propagationis augmento, cum ipsa mortalium numerositas de suis multiplicationibus superbiret, et secundum elationis suae altitudinem, coelo cuperet molem immodicae exstructionis inserere, quam mirabilis erga cohibendam hanc insolentiam fuit divinae censura justitiae! Quae unam illorum populorum loquelam notis sibi invicem significationibus consonantem, septuaginta et duarum linguarum varietate confudit, ut et inter dissonas voces operantium pereunte concordia, insanae molitionis machina solveretur, et habitando orbi terrarum daret incolas malae congregationis opportuna dispersio. In isto autem opere providentiae Dei praeordinabantur miracula gratiae christianae, quae

omnem hanc dispersionem in illius aedificationis erat coaptatura compagem, in qua omne genu flectitur Deo *et omnis lingua confitetur quoniam Jesus in gloria Dei Patris est* (Philip. 2, 11).

26. Hanc latitudinem gratiae in plenitudine dispositorum temporum revelandae facta ad Abraham promissio Dei, signis jam luculentioribus indicabat, quando duplex ejus successio, filii scilicet carnis, et filii promissionis, multitudini arenarum comparabatur et siderum, et vir senex per annosam uxoris sterilitatem ab spe jam prolis alienus, credebat laudabili fide per germen unius filii patrem futurum esse se mundi, prospiciens illum in semine suo, imo conspiciens, qui dixit: *Abraham diem meum vidit et gavisus est* (Joan. 8, 36). Qua fide Abraham cum justificaretur, nondum mandatum circumcisionis acceperat, sed cum esset in praeputio naturali, reputata est fides ejus ad justitiam. Et eadem fides signaculum circumcisionis accepit in eo corporis membro, per quod semen procreationis perventurum erat ad eam carnem, in qua sine carnali semine Dei Filius, Deus Verbum, caro fieret, ac de Abrahae filia Maria Virgine nasceretur, assumptis omnibus in hujus nativitatis con-

sortium, qui in Christo per Spiritum sanctum regenerati, quod Abraham credidit, credidissent. Haec autem fides, antequam veniret hoc semen, de quo Abrahae dictum est: *In semine tuo benedicentur omnes gentes terrae* (Gen. 12, 3): intra unius stirpis populum continebatur, vigente apud veros Israelitas spe redemptionis nostrae. Quoniam etsi fuerunt ex alienigenis, quos temporibus legis veritas illustrare dignata sit, tamen tam pauci fuerunt, ut vix cognoscatur an fuerint. Neque ob hoc excusabiles sunt nationes, quae *alienatae a conversatione Israel, spem non habentes et sine Deo in hoc mundo* (Ephes. 2, 12), sub ignorantiae tenebris perierunt, quia haec abundantia gratiae, quae nunc universum mundum rigat, pari antea largitate non fluxit.

CAPUT XV.

Meliora non nasci nunc ingenia, quam ante Christi adventum: quinimo tempore adventus Christi inventa est iniquitas robustior, ut gratia Dei manifestaretur.

27. Adhibita enim semper est universis hominibus quaedam supernae mensura doctrinae, quae etsi parcioris occultiorisque

'atiae fuit, sufficit tamen, sicut Dominus dicavit, quibusdam ad remedium, omnibus l testimonium: ut non dubie, sed evidenter pareat, quod nisi *ubi abundavit peccam, superabundaret et gratia* (Rom. 5,)), nunc quoque universum genus humaım similis obcaecaret impietas. An forte, plerique garriunt, meliora quam veterum genia nostris seculis orta sunt, et aptiores vinis donis animas tempora extrema peperunt? Quod etiamsi ita esset, ad bonitatem referendum esset auctoris, qui vocandis vitam aeternam populis ea, quae non reterentur, corda finxisset. Sed nihil prorsus vatum est in generatione carnali, nec gerosior avis minorum orta successio est: m potius in hominibus illius temporis, quo ındi redemptor advenit, quanto erat progo tardior, tanto sit iniquitas inventa rostior.

28. Probavit hoc judaici furoris impies; et quam apta Evangelio Christi fuerit a generatio, non solum populi, sed etiam ibarum et principum ac sacerdotum cor docuerunt. Quibus parum fuit in agnum i tollentem peccata mundi, contra testifiionem legis, contra oracula prophetarum, ıtra divinarum experimenta virtutum, se-

ditionibus, contumeliis, sputis, alapis, colaphis, lapidibus, flagris, et ad postremum crucis atrocitate saevisse, nisi etiam testes resurrectionis ejus eadem persequerentur insania: quam apostoli, quando a pontificibus flagellati sunt, ostenderunt in psalmo davidico prophetatam, dicentes: *Domine tu es qui fecisti coelum et terram et mare et omnia quae in eis sunt, qui Spiritu sancto per os patris nostri David pueri tui dixisti Quare fremuerunt gentes et populi meditati sunt inania? Astiterunt reges terrae et principes convenerunt in unum adversus Dominum, et adversus Christum ejus Convenerunt enim vere in civitate ista adversus sanctum Filium tuum Jesum, quem unxisti, Herodes et Pontius Pilatus cum gentibus et populis Israel facere, quae manus tua et consilium decreverunt fieri* (Act. 4, 24 ss.).

29. Igitur ad manifestandam gratiam Dei, quae ex aeterno ejus incommutabilique consilio in salutem omnium gentium disponebatur, non priora, quasi incapacia, declinata sunt tempora, sed ista electa, quae tales populos ediderunt, quorum ferox et voluntaria iniquitas non consulendi affectu, sed intentione saeviendi persisteret facere, qua

manus Dei et consilium decreverunt fieri: ut mirabilior esset gratia et potentia Dei, quae de tam duris animis, tam tenebrosis mentibus, tam inimicis cordibus fecit sibi populum fidelem, subditum, sanctum, qui non per sapientiam hujus mundi pervenit ad lumen sapientiae Dei, sed per illius donum, de quo testatur Joannes apostolus dicens: *Scimus quia Filius Dei venit et dedit nobis sensum, ut cognoscamus verum Deum et simus in vero Filio ejus* (1. Joan. 5, 20). Cui testimonio apostolus Paulus consonat dicens: *Gratias agentes Patri, qui dignos nos fecit in partem sortis sanctorum in lumine, qui eripuit nos de tenebris et potestate tenebrarum et transtulit in regnum Filii dilectionis suae* (Colos. 1, 12). Et iterum idem: *Eramus enim*, inquit, *aliquando insipientes, increduli, errantes, servientes desideriis et voluptatibus variis in malitia et invidia agentes, odibiles, odientes invicem. Cum autem benignitas et humanitas apparuit Salvatoris nostri non ex operibus justitiae, quae fecimus nos, sed secundum suam misericordiam salvos nos fecit, per lavacrum regenerationis Spiritus sancti, quem effudit in nos abunde per Jesum Christum Salvatorem

nostrum, ut justificati gratia ipsius heredes simus secundum spem vitae aetern[ae] (Tit. 3, 3).

30. Potuitne plenius, luculentius, veriu[s] explicari, quae merita hominum Christus in[venerit], et quos sibi mores subjecerit, qua[ndo] ad se corda converterit, quando venit mede[ri] non sanis, sed male habentibus, et vocar[e] non justos, sed peccatores? Quoniam *gentium populus, qui sedebat in tenebris lucem vidit magnam, et sedentibus in tenebris et umbra mortis, lux orta es[t] illis* (Matth. 9, 13; Is. 9, 2). Fremeban[t] gentes, irascebantur populi, saeviebant reges, et potestates contradicebant, superstitiones et totius mundi reluctabantu[r] errores; sed de resistentibus, furentibu[s], persequentibus, populum suum Christu[s] augebat, et per vincula ac supplicia mor[tes]que sanctorum roborabatur fides, vin[cebat] veritas, perque universum mundu[m] dominicae segetis multiplicabatur uberta[s]. Tanta enim desuper praebebatur constanti[a] fidei, fiducia spei, fortitudo tolerantiae, u[t] ille ignis dilectionis, quem in cordibus fidelium Spiritus sanctus accenderat, nullo modo ab opprimentibus posset extingui: cu[m] et qui cruciabantur vehementius inardesce[rent]

rent, et qui saeviebant, eamdem quam persequebantur, flammam saepe conciperent, qua beatus apostolus Paulus ignitus, fidenter ferventerque dicebat: *Justificati igitur ex fide pacem habeamus ad Deum per Dominum nostrum Jesum Christum, per quem et accessum habemus fide in gratiam istam, in qua stamus, et gloriamur in spe gloriae filiorum Dei. Non solum autem, sed et gloriamur in tribulationibus; scientes quod tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio vero spem, spes autem non confundit: quia caritas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis* (Rom. 5, 1). Et iterum: *Quis nos separabit a caritate Christi; tribulatio, an angustia, an persecutio, an fames, an nuditas, an periculum, an gladius? Sicut scriptum est* (Ps. 43, 22): *Quia propter te mortificamur tota die, existimati sumus sicut oves occisionis. Sed in his omnibus superamus per eum, qui dilexit nos. Certus sum enim, quia neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque crea-*

tura alia poterit nos separare a caritate Dei, quae est in Christo Jesu Domino nostro (ib. v. 35). Haec caritas diffusa per Spiritum sanctum, fecit ut mundus fidelium mundum vinceret impiorum. Haec Neronis crudelitatem, Domitiani furorem, multorumque post eos principum rabiem glorioso innumerabilium martyrum fine confudit, donante Christo imitatoribus suis, de persecutionibus regum aeternarum stemmata coronarum.

CAPUT XVI.

Quod Christus pro omnibus mortuus fuit.

31. Nulla igitur ratio dubitandi est, Jesum Christum Dominum nostrum pro impiis et peccatoribus mortuum: a quorum numero si aliquis liber inventus est, non est pro omnibus mortuus Christus: sed prorsus pro omnibus mortuus est: nemo ergo omnium hominum ante reconciliationem, quae per Christi sanguinem facta est, non aut peccator, aut impius fuit, dicente Apostolo: *Ut quid enim Christus, cum adhuc infirmi essemus, juxta tempus, pro impiis mortuus est? vix enim pro justo quis moritur: nam pro bono forsitan quis*

audeat mori. Commendat autem suam caritatem Deus in nobis, quoniam si cum adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est, multo magis justificati sanguine ipsius, salvi erimus ab ira per ipsum. Si enim cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem Filii ejus; multo magis reconciliati, salvi erimus in vita ipsius (Rom. 5, 6 ss.). Idem autem Apostolus in secunda ad Corinthios ait: *Caritas enim Christi urget nos, judicantes hoc, quoniam si unus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt: et pro omnibus mortuus est, ut et qui vivunt, jam non sibi vivant, sed ei, qui pro ipsis mortuus est et resurrexit* (2. Cor. 5, 14). De se ipso vero quid pronunciet, audiamus: *Fidelis,* inquit, *sermo, et omni acceptione dignus, quia Christus venit in hunc mundum peccatores salvos facere, quorum primus ego sum: sed ideo misericordiam consecutus sum, ut in me primo ostenderet Christus Jesus omnem patientiam, ad informationem eorum, qui crediturі sunt illi in vitam aeternam* (1. Tim. 1, 15.).

32. Sive ergo circumcisio, sive praeputium, peccato universaliter concludebatur,

unusque omnes reatus obstrinxerat, et inter magis minusque impios nemo erat, qui posset absque Christi redemptione salvari. Quae redemptio universo sese intulit mundo, et omnibus hominibus indifferenter innotuit, quandoquidem in die quinquagesimo ab illo Pascha, in quo se hostiam Deo verus agnus obtulerat, cum apostoli et qui cum eis unanimes erant, repleti Spiritu sancto linguis omnium gentium loquerentur, conveniebat excita miraculo diversi generis hominum multitudo, ut Evangelium Christi in eis qui aderant, totus mundus audiret. Confluxerant autem, sicut scriptum est, *Parthi, et Medi, Elamitae, et qui inhabitant Mesopotamiam, Judaeam et Cappadociam, Pontum et Asiam, Phrygiam et Pamphyliam, Aegyptum et partes Lybiae, quae est circa Cyrenen, et advenae Romani, Judaei quoque et proselyti, Cretes et Arabes* (Act. 2, 9), audientes omnes suis linguis praedicari magnalia Dei: quorum testificatio etiam in eas gentes, quae remotiores sunt, longe lateque procurreret. Ad cujus rei effectum credimus providentia Dei romani regni latitudinem praeparatam: ut nationes vocandae ad unitatem corporis Christi, prius jure unius consociarentur im-

perii: quamvis gratia christiana non contenta sit eosdem limites habere quos Roma; multosque jam populos sceptro crucis Christi illa subdiderit, quos armis suis ista non domuit. Quae tamen per apostolici sacerdotii principatum amplior facta est arce religionis, quam solio potestatis.

CAPUT XVII.

Nationes, quibus nondum gratia Salvatoris illuxit, disposito tempore vocandas esse ad Evangelium.

33. Quod si forte, quemadmodum quasdam gentes non olim in consortium filiorum Dei novimus adoptatas, ita etiam nunc in extremis mundi partibus sunt aliquae nationes, quibus nondum gratia Salvatoris illuxit: non ambigimus etiam circa illas occulto judicio Dei tempus vocationis esse dispositum, quo Evangelium, quod non audierunt, audient atque suscipient. Quibus tamen illa mensura generalis auxilii, quae desuper omnibus semper hominibus est praebita, non negatur: quamvis tam acerbo natura humana vulnere sauciata sit, ut ad cognitionem Dei neminem contemplatio spontanea plene valeat erudire, nisi obumbrationem cordis vera lux discus-

serit, quam inscrutabili judicio Deus justus et bonus, non ita in praeteritis seculis, quemadmodum in novissimis diebus effudit. Unde et B. apostolus Paulus scribens Colossensibus, ait: *Mysterium quod absconditum fuit a seculis et generationibus, nunc autem manifestatum est sanctis ejus, quibus voluit Deus notas facere divitias gloriae sacramenti hujus in gentibus, quod est Christus in vobis* (Colos. 1, 26).

CAPUT XVIII.

Prioribus seculis absconditum fuisse gentibus mysterium de ipsarum vocatione ad Evangelium, non tamen prophetis.

34. Numquid hoc mysterium etiam prophetis incognitum fuit; et illi per quos Spiritus sanctus loquebatur, ea quorum ab ipsis fiebat denunciatio, nesciebant? Non ita plane intelligendum puto; sed ipsis gentibus hoc absconditum fuisse mysterium, quod Dominus, quando voluit, et quibus voluit, revelavit. Nam de vocatione gentium, quae non erant populus Dei, et quibus prius non misertus est, nunc autem miseretur in Deuteronomio ita dicitur: *Et vidit Dominus, et*

zelavit, et iratus est propter iram filiorum suorum et filiarum, et dixit: Avertam faciem meam ab eis, et ostendam quid erit in novissimo, quia generatio perversa est, filii in quibus non est fides in illis. Ipsi in zelum compulerunt me in hoc quod non est Deus, irritaverunt me in idolis suis; et ego in zelum incitabo eos in eis, qui non erant gens, super gente insipiente irritabo eos (Deut. 32, 19). Et David haec de adoraturis Deum omnibus gentibus praecinit: *Omnes gentes quascumque fecisti, venient et adorabunt coram te Domine, et glorificabunt nomen tuum* (Psal. 85, 9). Et iterum idem: *Et adorabunt eum omnes reges terrae, omnes gentes servient ei* (Psal. 71, 11). Et iterum: *Benedicentur in ipso omnes tribus terrae, omnes gentes magnificabunt eum* (Psal. 71, 17).

35. Isaias quoque similia annunciat, dicens: *Quoniam erit in novissimis diebus manifestus mons Domini, et domus Dei in cacumine montium, et exaltabitur super colles; et venient ad eum omnes gentes* (Is. 2, 2). Et iterum idem: *Et faciet*, inquit, *Dominus Sabaoth omnibus gentibus, in monte isto bibent in jucunditate vinum, ungentur unguento in monte isto: tradet*

haec omnia gentibus: hoc enim consilium super omnes gentes (Is. 25, 6). Et iterum idem: *Et revelabit Dominus brachium suum sanctum in conspectu omnium gentium, et videbunt omnes gentes terrae salutem, quae a Domino nostro est* (Is. 52, 10). Et iterum: *Ecce advenae ad te per me accedent, et ad te confugient* (Is. 54, 15). Et infra: *Gentes, quae te non cognoverunt, invocabunt te: et populi qui te nesciunt, ad te confugient* (Is. 55, 5). Osee quoque paria prophetat, dicens: *Et erit in loco in quo dictum est eis: Non populus meus vos; ibi vocabuntur filii Dei vivi, et congregabuntur filii Juda et filii Israel in idipsum* (Osee 1, 10). Et iterum: *Miserebor non dilectae, et dicam non populo meo: Populus meus es tu; et ipse dicet: Deus meus es tu* (Os. 2, 23).

36. Sub apostolis vero, cum ii qui in Christum ex circumcisione crediderant, eos qui gentiles erant dicebanturque praeputium, justificationum gratiae arbitrarentur participes esse non posse, docet B. apostolus Petrus, quam indiscretus apud Deum uterque sit populus, si in unitatem fidei ambo convenerint. *Cum autem*, inquit, *coepissem loqui, decidit Spiritus sanctus super eos,*

sicut et in nos in initio. Recordatus sum autem verbi Domini, sicut dicebat: Joannes quidem baptizavit aqua, vos autem baptizabimini in Spiritu sancto. Si ergo eamdem gratiam dedit illis Deus, sicut et nobis, qui credidimus in Dominum Jesum Christum: ego quis eram qui possem prohibere Deum? His auditis tacuerunt, et glorificaverunt Deum dicentes: Ergo et gentibus Deus poenitentiam ad vitam dedit (Act. 11, 15). Jacobus quoque apostolus de hac vocatione gentium dicit: *Viri fratres audite me. Simon narravit quemadmodum primum Deus visitavit sumere ex gentibus populum nomini suo, et huic concordant verba prophetarum, sicut scriptum est* (Amos 9, 11): *Post haec revertar, et reaedificabo tabernaculum David quod cecidit, et diruta ejus aedificabo, et erigam illud; ut requirant cèteri hominum Dominum, et omnes gentes super quas invocatum est nomen meum, dicit Dominus faciens haec. Notum a seculo est Domino opus suum* (Act. 15, 14). Simeon quoque ille, cui responsum erat a Spiritu sancto, *non eum visurum mortem priusquam videret Christum Domini* (Luc. 2, 26), de salute omnium gentium, quae in Christo

revelabatur, haec dixit: *Nunc dimittis servum tuum, Domine, secundum verbum tuum in pace: quia viderunt oculi mei salutare tuum, quod parasti ante faciem omnium populorum: lumen ad revelationem gentium, et gloriam plebis tuae Israel* (Luc. 2, 29).

CAPUT XIX.

Deus pro omni tempore vult omnes homines salvos fieri.

37. His et aliis testimoniis Scripturarum non dubie demonstratur istam ditissimam, potentissimam, benignissimam gratiam, qua in novissimo mundi tempore omnes gentes in regnum Christi vocantur, prioribus seculis in occulto Dei absconditam fuisse consilio: et cur hac manifestatione, qua nunc universis nationibus innotescit, antea revelata non fuerit, nullam posse scientiam comprehendere, nullam intelligentiam penetrare: cum tamen illud quod de bonitate Dei piissime creditur, quia *omnes homines velit salvos fieri, et in agnitionem veritatis venire* (1. Tim. 2, 4) non oporteat, nisi perpetuum aeternumque sentiri, secundum eas

mensuras quibus Deus dona generalia specialibus novit cumulare muneribus: ut et qui exsortes gratiae fuerint, de sua nequitia redarguantur; et qui ejus lumine enituerint, non in suo merito, sed in Domino glorientur.

CAPUT XX.

Objectio ex parvulis contra illud: Qui vult omnes homines salvos fieri.

38. In hoc sane angusto quidem, sed tamen recto intelligentiae tramite, non parum difficultatis opponit consideratio parvulorum, qui nullo judicio rationis utuntur, quo auctoris sui beneficia sentientes ad agnitionem valeant veritatis accedere, nec videntur de neglectu opitulantis gratiae juste argui, in illa ignorantia naturaliter constituti, quam dubium non est nullam recipere scientiam, nullam sentire doctrinam. Unde cum omnes homines velit Deus salvos fieri, quid est quod alienatur a salute perpetua tanta infantium multitudo, totque in his aetatibus hominum millia extra vitam relinquuntur aeternam: quasi ad hoc tantum conditi sint ab eo, qui neminem odiens creavit, ut quia in hunc mundum cum peccati carne venerunt,

insolubilis culpae vincula sine reatu propriae actionis inciderent? quid hoc profundius, quid mirabilius esse potest? neque enim credi fas est, eos qui regenerationis non adepti sunt sacramentum, ad ullum beatorum pertinere consortium. Et magis stupendum magisque fit mirum, quod ubi actio non offendit, ubi arbitrium non resistit, ubi eadem miseria, similis imbecillitas, causa communis est, non unum est in tanta parilitate judicium; sed quales reprobat abdicatio, tales adoptat electio.

CAPUT XXI.

Juste agi cum parvulis pereuntibus, tam in hoc seculo quam futuro, propter originale peccatum.

39. Verumtamen de hac altitudine discretionis Dei non conturbabitur cor humilitatis nostrae, si firma et stabili fide omne judicium Dei justum esse credamus, nec appetamus habere cognitum, quod voluit esse secretum, ut ubi investigari non potest, quare ita judicet, sufficiat scire, quis judicet, Quamquam non ita incognoscibilis ista sit quaestio, ut nihil inde eruditionis possimus acquirere, si ad contemplandum id, quod videri potest, tranquillus sobrii cordis adhibeatur intuitus.

Cum enim consideramus inter paganos, inter judaeos, inter haereticos, interque ipsos catholicos Christianos, quam multiplex pereat numerus parvulorum, quos, quantum ad proprias pertinet voluntates, neque boni aliquid neque mali constat egisse, discimus super eos illam manere sententiam, quam humanum genus in Adae primi parentis praevaricatione excepit: cujus sententiae rigor, dum etiam circa tales non resolvitur, quam magnum illud peccatum fuerit, demonstratur. Nemo etiam putaretur, non innocens nasci, nisi etiam talibus esset noxium non renasci.

40. De immaturitate vero mortis non est ratio conquerendi, cum semel in naturam nostram per peccatum ingressa mortalitas, obnoxium sibi omnem vitae nostrae fecerit diem. Esset enim, quando secundum aliquem modum immortalis dici homo posset, si esset tempus, intra quod mori omnino non posset. Sed nunquam corruptio ita incorruptionis est particeps, ut non semper obnoxium sit defectioni, quod debetur occasui. Vitae hujus principium, mortis exordium est: nec prius incipit augeri aetas nostra, quam minui. Cui si quid adjiciatur spatii temporalis, non ad hoc accedit ut

maneat, sed in hoc transit ut pereat. Quod ergo ab initio sui mortale est, qualibet occidat die, non contra legem mortalitatis occumbit, nec unquam ei vicinius est posse vivere, quam posse deficere. Quamvis autem ex una causa omnium hominum sit orta mortalitas, non in unam tamen sed in multiplicem imbecillitatem corruptibilis natura distrahitur. Et sive morbis sive debilitatibus sive vulneribus, non solum anni aut menses vel dies aetatis humanae, sed et omnes horae omniaque momenta subjecta sunt. Nec est aliquod mortis genus, aut ullus obeundi modus, qui non intra universitatem mortalium in aliquam incidat portionem. Manet enim *grave jugum super filios Adam, a die exitus de ventre matris eorum, in diem sepulturae in matrem omnium* (Eccli. 40, 1).

CAPUT XXII.

Divina justitia cuilibet mensuram et modum miseriae ordinat.

41. Sed hujus asperrimi jugi pondera, non ita in Adae filios irruerunt, ut divina justitia nihil ei suae dimensionis adhiberet; quae defectionum legibus ita defectura subjecit, ut ab eis moderationum suarum non

averteret potestatem. Nec ideo omnia omnes inciderent mala, quia per communem conditionem omnes omnibus subjacerent; sed ut generali necessitate variata, causas sibi Dominus indulgentiae correptionisque servaret, essetque in uno omnium debito quod et misericors remitteret, et justus exigeret.

42. Cum igitur justa et omnipotens providentia Dei incessabiliter universa dijudicet, et nemo in hunc mundum veniat, neque ab hoc mundo exeat nisi eo ortu atque decessu, quem rerum arbiter secundum altissimam scientiam suam sapientiamque decernit, sicut scriptum est in libro Job: *Quis ignorat quod omnia haec manus Domini fecerit? In cujus manu anima omnis viventis et spiritus universae carnis hominis* (Job. 12, 9). Et iterum: *Breves dies hominis sunt, et numerus dierum ejus apud te est* (ibid. 14, 5): quis audeat causas operum et consiliorum ejus inquirere? Inscrutabile enim est, valdeque secretum, cur tantis differentiis conditio humana variata sit. Illum ab infantia usque ad senectutem longaeva carpit infirmitas, nec inter perseverantes dolores statutae deficit tempus aetatis. Illum integris valentem viribus annosissimus vigor vegetat. Huic in pueritia finis est, illi in

adolescentia. Huic ultra juventutem non licet progredi, illi impossibile est usque ad loquendi rudimenta grandescere. Quas vitae metas multiformiter inaequales, minus acerbas experiretur caduca mortalitas, si praesentis tantum seculi detrimenta pateretur; et non in aeternas miserias caderent, qui hinc sine lavacro regenerationis exiissent.

CAPUT XXIII.

Parvulis pereuntibus generalis gratia tribuitur. dum parentibus datur.

43. Sed cum inscrutabilior sit causa donorum quae gratia tribuit, quam miseriarum quas natura promeruit, ipsa nos intelligentiae difficultas ad nostrum remittit auctorem. Et cum quaerimus, quomodo omnes homines salvos fieri velit, qui non omnibus illud tempus impertit, in quo per voluntariam fidem percipiendae gratiae sint capaces; non irreligiose arbitror credi, neque inconvenienter intelligi, quod isti paucorum dierum homines ad illam pertineant gratiae partem, quae semper universis est impensa nationibus: qua utique si bene eorum uterentur parentes, etiam ipsi per eosdem juvarentur. Omnium namque exordia

parvulorum, totaque illa principia necdum rationalis infantiae, sub arbitrio jacent voluntatis alienae, nec ullo modo eis nisi per alios consuli potest: et consequens est illos ad eorum pertinere consortium, quorum vel recto vel pravo aguntur affectu. Sicut enim ex aliena confessione credunt, ita ex aliena infidelitate aut dissimulatione non credunt. Et cum ipsi nec praesentis vitae desiderium habuerunt, nec futurae; quam ipsorum factum est nasci, tam ipsorum efficitur non renasci. Sicut autem circa majores praeter illam generalem gratiam parcius atque occultius omnium hominum corda pulsantem, excellentiore opere, largiore munere, potentiore virtute vocatio specialis exseritur; ita etiam circa innumeros parvulos eadem manifestatur electio. Quae quidem nec illis qui renati non sunt, in parentibus defuit, sed iis qui renati sunt, prae parentibus affuit: ita ut multis saepe, quos suorum impietas deseruit, alienorum cura servierit, et ad regenerationem venerint per extraneos, quae eis non erat providenda per proximos.

CAPUT XXIV.

Non esse justam querelam ex discretione parium parvulorum, sed magnam divinae justitiae et gratiae Christi commendationem.

44. In quo opere gratiae, quis nisi arrogantissimus atque vanissimus de divina justitia conqueratur, quod non omnibus parvulis similis providentia consulat, omniaque pericula, quae moriturorum regenerationem prohibere possunt, aut potestate submoveat, aut miseratione praeveniat? Quod utique ergo omnes fieret, si ita fieri omnino deberet. Non autem latet, quantum in cordibus fidelium desidiae gignerentur, si in baptizandis parvulis nihil de cujusquam negligentia, nihil de ipsorum esset morte metuendum: quandoquidem ut tales baptismo fraudarentur, nullo modo posset accidere.

45. Hac vero tam inamissibili felicitate infantium, vehementissime opinio illius roboraretur erroris, qui gratiam Dei secundum merita hominum dari, audet contra fidem catholicam praedicare. Videretur quippe inculpabili innocentiae hoc tota aequitate deberi, ut neminem eorum adoptio praeteriret, quos nullus reatus obstringeret: nec impie a quodam de parvulorum baptismo dictum

fuisset: *Habet gratia quod adoptet, non habet unda quod diluat*[1]). Sed hoc detestabiliter praedicatum omnes discipuli veritatis intelligunt; et inde manifestum est, eos qui salvi fiunt, non merito, sed gratia liberari, quia sine baptismo mortuos periisse non dubium est. Qui utique nisi gravissimi peccati essent participes, non perirent. Nunc autem occulta quidem Dei discretione, sed justa, sic ostenditur et quid conferat gratia, et quid praevaricatrix mereatur natura: ut nec contra donum elevetur superbia, nec contra periculum cesset industria.

CAPUT XXV.

Deum generali gratia omnibus collata semper velle ac voluisse omnes salvos fieri; at peculiarem gratiam non omnibus traditam.

46. Sive igitur novissima contemplemur secula, seu prima, seu media, rationabiliter et pie creditur, omnes homines salvos fieri Deum velle, semperque voluisse; et hoc non aliunde monstratur, quam de iis beneficiis, quae providentia Dei universis generationi-

[1]) Verba haec enunciant dogma Pelagianorum, secundum quos infantes baptizandi non erant, ut mundarentur ab originali peccato, sed ut adoptionis et regni coelorum redderentur participes.

bus communiter atque indifferenter impendit. Fuerunt enim ac sunt hujusmodi dona ita generalia, ut ipsorum testimonio ad quaerendum verum Deum possent homines adjuvari: quibus donis auctorem suum per omnia secula protestantibus, specialis gratiae largitas superfusa est. Quae licet copiosius nunc quam ante praestetur, causas tamen distributionum suarum Dominus apud scientiam suam tenuit, et intra secretum potentissimae voluntatis occuluit: quae si omnibus uniformiter affluerent, non laterent. Et quam nulla est ambiguitas de benignitate generali, tam de speciali misericordia nihil quod stupendum esset existeret: ac proinde illa esset gratia, ista non esset. Deo autem placuit et hanc multis tribuere, et illam a nemine submovere, ut ex utraque appareat non negatum universitati, quod collatum est portioni, sed in aliis praevaluisse gratiam, in aliis resiliisse naturam.

CAPUT XXVI.

Quod in omni justificatione gratia quidem principaliter praeemineat, sed voluntas ei subjungatur, et conjungatur cooperando divino operi in se; et gratia ad id praeparet voluntatem.

47. Hanc quippe abundantiorem gratiam

ita credimus benignam, ut nullo modo arbitremur esse violentam, quod quidquid in salvandis hominibus agitur, ex sola Dei voluntate peragatur, cum etiam ipsis parvulis per alienae voluntatis subveniatur obsequium. Gratia quidem Dei illa in omni justificatione principaliter praeeminet, suadendo exhortationibus, monendo exemplis, terrendo periculis, incitando miraculis, dando intellectum, inspirando consilium, corque ipsum illuminando et fidei affectionibus imbuendo; sed etiam voluntas hominis subjungitur ei atque conjungitur, quae ad hoc praedictis est excitata praesidiis, ut divino in se cooperetur operi, et incipiat exercere ad meritum quod de superno semine concepit ad studium; de sua habens mutabilitate si deficit, de gratiae opitulatione si proficit. Quae opitulatio per innumeros modos, sive occultos, sive manifestos, omnibus adhibetur: et quod a multis refutatur, ipsorum est nequitiae; quod autem a multis suscipitur, et gratiae est divinae et voluntatis humanae. Sive igitur initia, sive profectus fidelium, sive usque in finem perseverantiam cogitemus, nullum genus, nulla species cujusquam virtutis occurret, quae vel sine dono divinae gratiae, vel sine consensu nostrae voluntatis habeatur. Ipsa

enim gratia hoc omni genere medendi atque auxiliandi agit, ut in eo quem vocat, primam sibi receptricem et famulam donorum suorum praeparet voluntatem. Nam virtus nolentium nulla est, nec potest asseri vel fidem, vel spem, vel caritatem eis inesse, quorum ab his bonis consensus alienus est.

CAPUT XXVII.

Consensum voluntatis per gratiam gigni, non solum ex doctrina et illustratione sed etiam ex terrore et metu.

48. Hunc autem consensum non solum cohortatio praedicantium et incitamenta doctrinae, sed etiam metus gignit, propter quod scriptum est: *Principium sapientiae timor Domini* (Prov. 9, 10). Qui quantislibet terroribus inferatur, non aliud agit, quam ut quem fecerit timentem, faciat et volentem, nec solum volentem sed etiam sapientem. Unde et illud scriptum est: *Beatus cui donatum est habere timorem Dei* (Eccli 25, 15). Quid enim tam beatificum, quam hic timor, qui genitor eruditorque sapientiae est? In cujus utique devotione devota est et voluntas, quae auctore gratia eodem proficit timore, quo coepit. Cum ergo hic timor etiam per quandam vim magni terroris im-

mittitur, non ibi ratio extinguitur, nec intellectus aufertur; sed illa potius quae mentem premebat caligo discutitur, ut voluntas depravata prius atque captiva, recta efficiatur et libera. Unde sicut animus nihil virtutis capit, nisi radium veri acceperit luminis; ita gratia nihil ei quem vocat confert, nisi oculos in eo aperuerit voluntatis. Quae in plerisque, sicut superius disputatum est, ab ipso initio sui ardentissima, citis et magnis ditatur augmentis; in plerisque autem tarde cunctanterque proficiens, vix ad ea incrementa provehitur, quae idoneam ad perseverandum habeant firmitatem.

49. Dicit quidem Dominus: *Nemo venit ad me, nisi Pater qui misit me, attraxerit eum* (Joan. 6, 44). Sed hoc ideo dictum est, ut illam fidem, sine qua nemo ad Christum venit, ex Patris habere munere noverimus, secundum illud quod apostolo Petro dicitur: *Beatus es Simon Bar Jona, quia caro et sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus, qui in coelis est* (Matth. 16, 17), qui in cordibus trahendorum hoc egit ut crederent, hoc effecit ut vellent. Non enim esset unde traherentur, si sequaces fide et voluntate non essent: quoniam qui non credunt, nec trahuntur omnino, nec veniunt; neque accedunt

qui dissentiunt, sed recedunt. Qui ergo veniunt, amore ducuntur: dilecti enim sunt, et dilexerunt, quaesiti sunt et quaesierunt, et quod eos voluit Deus velle, voluerunt.

CAPUT XXVIII.

Posse eos qui gratia Dei in Christum credunt, non credere; et eos, qui perseverant a Deo recedere.

50. Qui ad obediendum sibi, ipsum velle sic donat, ut etiam a perseveraturis illam mutabilitatem, quae potest nolle, non auferat: alioquin nemo unquam fidelium recessisset a fide, neminem concupiscentia vinceret, neminem tristitia elideret, neminem iracundia debellaret, nullius caritas refrigesceret, nullius patientia frangeretur, et collatam sibi gratiam nemo negligeret. Sed quia haec possunt fieri, et in consensum talium tentationum facilis nimium proclivisque descensio est, nunquam debet in auribus fidelium vox illa Domini non sonare, qua apostolis dicitur: *Vigilate et orate, ne intretis in tentationem* (Matth. 26, 41). Ubi si de vigilando tantum, non etiam de orando discipulos admoneret, solas liberi arbitrii vires videretur hortatus. Sed cum addidit, *Et orate*, satis docuit superni futurum mu-

neris, ut eos etiam vigilantes tentationis procella non vinceret.

51. Tale est illud quod ait: *Simon, Simon, ecce satanas postulavit ut vos cerneret velut triticum. Ego autem rogavi pro te, ne deficiat fides tua: et tu tandem conversus confirma fratres tuos: et rogate ne intretis in tentationem* (Luc. 22, 31). Si ergo defectura erat fides tanti apostoli, nisi pro ea Christus oraret inerat ei proculdubio mutabilitas, quae posset in tentatione nutare. Et non ita jam perseverantiae fuerat virtute solidatus, ut nullis periculis esset obnoxius. Siquidem tam gravis eum perturbatio etiam post ista concusserit, ut in Caiphae domo unius ancillae interrogatione pavefactus usque ad trinam negationem ejus, cui commoriturum se spoponderat, constantia deficiente perductus sit. Qui ergo tunc conturbatum cor apostoli non humanis sed divinis convenit oculis, et ad largos poenitudinis fletus potenti incitavit aspectu, potuit hanc firmitatem animi praecipuo conferre discipulo, ut sicut ipsum Dominum nihil ab explendae passionis proposito deterrebat, ita nec B. Petrum ulla tunc formido superaret.

52. Sed haec stabilitas illius tantummodo propria fuit, qui solus vere potenterque

dicebat: *Potestatem habeo ponere animam meam, et potestatem habeo iterum sumere eam* (Joan. 10, 18). In ceteris vero hominibus donec *caro concupiscit adversus spiritum et spiritus adversus carnem* (Gal. 5, 17) et donec *spiritus quidem promptus est, caro autem infirma* (Matth. 26, 41) incommutabilis animi fortitudo non potest reperiri; quoniam non hujus sed alterius vitae est verae pacis perfecta et secura felicitas. In praesentis autem agonis incerto, ubi *tota vita tentatio est* (Job. 7, 1) et ab insidiantis superbia nec ipsa est tuta victoria, mutabilitatis periculo non caretur. Et licet innumeris sanctis suis donet virtutem perseverandi usque in finem divina protectio, a nullis tamen aufert quod ipsis repugnat ex ipsis, ut in omnibus studiis eorum atque conatibus semper inter se velle et nolle decertent. Quam compugnantiam idem beatissimus Petrus etiam in ipsa palmarum omnium consummatione perpessus est. Siquidem hoc ipsi Dominus protestetur et dicat: *Amen, amen, dico tibi quando juvenis eras, praecingebas te et ambulabas ubi volebas, cum autem senueris, extendes manus tuas et alius te praecinget, et ducet quo tu non vis. Hoc autem dixit significans, qua morte glorificaturus*

esset Deum (Joan. 21, 18). Quis ergo ambigat, quis ignoret hanc fortissimam petram, quae ab illa principali petra communionem et virtutis sumpsit et nominis, hoc desiderium semper habuisse, ut ei moriendi pro Christo constantia donaretur. Verumtamen ita inevitabilis erat obluctatio trepidationis, ut vir martyrii avidissimus adepturus quidem denunciaretur victoriam passionis, sed non sine tentatione formidinis.

53. Merito igitur non solum ab incipientibus, verum etiam a provectis sanctis uniformiter Domino supplicatur et dicitur: *Ne nos inferas in tentationem, sed libera nos a malo* (Matth. 6, 13). Universis enim qui in fide et dilectione permanent, ab ipso donatur, ne in tentatione superentur, ut *qui gloriatur, in Domino glorietur* (1. Cor. 1, 31) ipsamque victoriam iisdem quibus eam impertit, ascribit; ut quamvis auxilio Dei steterint, tamen quia in se habebant unde caderent, ipsorum sit meritum, quod steterunt. Igitur sicut qui crediderunt, juvantur, ut in fide maneant, sic et qui nondum crediderunt, juvantur ut credant; et quemadmodum illi in sua habent potestate, ut exeant, ita isti in sua habent potestate ne veniant, fitque manifestum, quod diversis atque in-

numeris modis *omnes homines vult Deus salvos fieri, et in agnitionem veritatis venire* (1. Tim. 2, 4), sed qui veniunt, Dei auxilio diriguntur, qui non veniunt, sua pertinacia reluctantur.

CAPUT XXIX.

Promissio benedictionis omnium gentium ità completur quotidie, ut nec pereuntibus sit excusatio justa, nec salvatis de sua justitia gloriatio.

54. Quamvis enim multi amantes tenebras suas, splendorem non recipiant veritatis et multi qui illuminati fuerant, tenebrescant; verbum tamen Dei manet in aeternum, et de promissionis veritate nihil excidit. Intrat quotidie praescita et promissa gentium plenitudo et in Abrahae semine omnis gens, omnis tribus, omnis lingua benedicitur. Quod enim Pater Filio dedit, Filius non amittit, neque quisquam potest de manu ejus rapere, quod accepit. *Firmum fundamentum Dei stat* (2 Tim. 2, 19) et mansuri in aeternum templi aedificatio non vacillat praetenta super omnes veritate et misericordia Dei; a quo quod et nemini negatur, et nulli debetur, in iis quos promisit, efficitur. Ipse enim *operatur omnia in omnibus* (1. Cor. 12, 6),

d omnia procul dubio justa et bona. *Uni-rsae* enim *viae Domini misericordia et ritas* (Ps. 24, 12). Qui sicut praescivit ite secula, quanta totius mundi hominum ultitudo, vel communibus usa donis vel ecialibus adjuta praesidiis, declinans ta-en ab itinere veritatis et vitae, ingressura set latitudinem erroris et mortis, ita sem-r praecognitum habuit, quantus piorum imerus per opem gratiae et per servitutem edientiae ad aeternam beatitudinem perti-ret: ut nullo excidente de plenitudine pro-issorum, qui nec provectu erat fallendus, c auxilio defuturus, eos glorificaret prae nnibus, quos elegit ex omnibus. Universi-ti quippe hominum, quod abunde probavi-us, ita multiplex atque ineffabilis bonitas Dei nsuluit semper et consulit, ut neque ulli reuntium excusatio suppetat de abnegato bi lumine veritatis, neque cuiquam sit li-rum, de sua justitia gloriari: cum et illos opria nequitia demergat ad poenam et istos ei gratia perducat ad gloriam.

CAPUT XXX.

Repetitio primi capitis libri secundi.

55. Quod itaque in principio secundi hujus luminis insinuavimus, hoc nunc iterum com-

mendamus, ut cum de gratiae profunditate et altitudine disputatur, tribus illis saluberrimis et veracissimis definitionibus simus innixi quarum una profitetur aeternum et proprium divinae esse bonitatis, ut *omnes homines salvos fieri velit et in agnitionem veritatis venire*. Alia simul praedicat, omnem hominem, qui salvus fit, quique in agnitionem veritatis venit Dei auxilio juvari et regi, utque in fide, *quae per dilectionem operatur* (Gal. 5, 6) permaneat custodiri. Tertia vero temperanter et sobrie protestatur, non omnem voluntatis Dei comprehendi posse rationem, et multas divinorum operum causas ab humana intelligentia esse subductas, ut, cum in temporibus in nationibus, in familiis, in parvulis, in nondum natis et geminis, quaedam aut varie aut insigniter gesta noscuntur, non ambigamus ea ex illis esse, quae justus et misericors Deus in hoc transituro seculo noluit sciri. Quod quidem ad utilitatem nostram dispositum sentiendum est; ut quoniam *spe salvi facti sumus*, quibus praeparavit Deus quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, sicut constanter credimus videndum, quod nondum videmus, ita patienter exspectemus intelligendum, quod nondum intelligimus. Si ergo cesset insi-

osa malignitas, si insolens praesumptio
nquiescat, his recte, ut arbitror pertracta-
;, nullius superest causa certaminis, neque
tra necesse est nos interminabilibus quae-
ionibus occupari.

CAPUT XXXI.

nnibus seculis adfuit omnibus hominibus gratia
Dei bonitate generali, sed diversa mensura.

56. Elaboratum est enim quantum Do-
inus adjuvit, ut non solum in novissimis
ebus, sed etiam in cunctis retro seculis
obaretur, gratiam Dei omnibus hominibus
fuisse, providentia quidem pari, et boni-
te generali, sed multimodo opere diversa-
e mensura, quoniam sive occulte sive ma-
feste, ipse est, ut Apostolus ait, *Salvator
mnium hominum, maxime fidelium* (1. Tim.
10). Quae sententia subtilissimae veritatis
validissimi roboris si tranquillo conside-
ur intuitu, totam hanc, de qua agimus,
ntroversiam dirimit. Dicendo enim, qui
Salvator omnium hominum, confirma-
bonitatem Dei supra universos homines esse
neralem, adjiciendo autem, *maxime fide-
m*, ostendit esse partem generis humani,
ae merito fidei divinitus inspiratae, ad

summam atque aeternam salutem specialibus beneficiis provehatur; quod utique nulla iniquitate agitur, justissimi et misericordissimi Dei, cujus judicium in his dispensationibus non cum arrogantia discutiendum, sed cum tremore laudandum est.

CAPUT XXXII.

Inter fideles varios esse gradus munerum Dei, idque non ex meritis eorum, sed justo et latenti Dei judicio.

57. Siquidem in ipsis quoque fidelium populis, quod jam superius ostensum est, non eadem omnibus nec paria conferantur, et ante ulla humanorum pondera meritorum dissimillima divinorum mensura sit munerum. Si enim de parentum carnalium judiciis conqueri non audemus, cum aliquos filios suos ante ulla morum examina, ante aliqua pietatis obsequia, indulgentiore amplectuntur affectu: si in dominis quoque erga famulos libera est dispositio, nec juste a quoquam reprehenditur, qui de unius conditionis familia, quosdam sibi quos benignius honestaret et quos liberalius erudiret, elegit: numquid de summi Patris et veri Domini benevolentissima aequitate causandum est, quod in

magna domo ejus innumeris differentiis universa variantur? Cumque nemo aliquid boni habeat, quod non ille donaverit, non omnes tamen iisdem virtutibus micant, aut eadem charismatum dote ditantur. Nec possumus hanc diversitatem graduum causis aptare meritorum, cum totius boni meriti principalis causa sit gratia, de cujus opibus sumitur, quidquid in singulis probabile reperitur.

CAPUT XXXIII.

Nemo electorum perit; sed omnes ab aeterno electi salvi fiunt.

58. Sicut ergo de iis, quae intra Ecclesiam multiformiter Spiritus sanctus operatur, impium est ullam querelam corde concipere; ita etiam de illa providentia quae infidelibus praesidet, nullatenus murmurandum est. Quoniam et justus et bonus arbiter, nec voluntatis iniquae est, nec discretionis incertae, ut sub immensa omnipotentis Dei misericordia atque justitia putemus, quod quisquam pereat, qui perire non debeat. Nulla pars mundi ab Evangelio vacat Christi. Et licet illa generalis vocatio non quiescat, tamen etiam ista specialis jam universis est facta communis. Ex omni gente, et ex omni

conditione adoptantur quotidie millia senum, millia juvenum, millia parvulorum: et effectibus gratiae christianae, etiam ipsa quibus mundus atteritur, arma famulantur. Quam multos enim qui in tranquillitate pacis sacramentum baptismatis suscipere differebant, ad aquam regenerationis confugere instantis periculi metus impulit; et lentis tepidisque animis quod diu cohortatio quieta non suasit, minax subito terror extorsit? Quidam Ecclesiae filii ab hostibus capti, dominos suos Christi Evangelio manciparunt, et quibus conditione bellica serviebant, eisdem fidei magisterio praefuerunt. At alii barbari dum Romanis auxiliantur, quod in suis locis nosse non poterant, in nostris cognovere regionibus, et ad sedes suas cum christianae religionis institutione remearunt.

59. Ita nihil obsistere divinae gratiae potest, quo minus id quod voluerit impleatur, dum etiam discordiae ad unitatem trahunt, et plagae in remedia vertuntur; ut Ecclesia unde metuit periculum, inde sumat augmentum. Ad quoslibet igitur rerum humanarum exitus se nostra convertat inspectio, nulla secula, nulla negotia, nullos generationum ortus atque decessus ab aeternis et inscrutabilibus judiciis Dei vacare reperiet.

Omnes varietatum compugnantiae, et universae dissimilium provectuum causae, quas investigare et discernere non valemus, in illa aeterna scientia simul notae, simulque divisae sunt: et nihil ibi inordinatum est, etiam de necdum existentium qualitatibus actionum. Quoniam non est in Deo accidens motus, aut nova voluntas, aut temporale consilium, nec cogitatio ejus cum rerum mutabilium inaequalitate variatur; sed cuncta pariter tempora et temporalia, sempiterno ac stabili comprehendit intuitu, et omnibus omnia jam retribuit, qui quae sunt futura, jam fecit.

60. Hinc illud est beati Pauli apostoli scribentis ad Ephesios: *Benedictus Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi, qui benedixit nos in omni benedictione spiritali in coelestibus in Christo, sicut elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, ut essemus sancti et immaculati in conspectu ejus in caritate. Qui praedestinavit nos in adoptionem filiorum per Jesum Christum in ipso, secundum propositum voluntatis suae, in laudem gloriae gratiae suae* (Ephes. 1, 3), et cetera, quae sub ejusdem sensus praedicatione connectit, docens donum atque opus gratiae in aeterno semper Dei mansisse consilio, omnesque adoptionis filios

non solum in eo tempore, quo jam existentes vocati sunt, sed etiam priusquam mundus constitueretur electos. In qua electione quidquid hominum in Christo praecognitum non est, nulla eidem ratione sociabitur. Omnes enim qui in regnum Dei de cujuslibet temporis vocatione venturi sunt, in ista, quae secula cuncta praecessit, adoptione signati sunt. Et sicut nullus infidelium in hac sorte numeratur, ita nullus piorum ab hac benedictione discretus est. De plenitudine quippe membrorum corporis Christi, praescientia Dei, quae falli non potest, nihil perdit: et nullo detrimento minui potest summa praecognita, atque in Christo ante secula aeterna praeelecta, sicut ad Timotheum scribens Apostolus dicit: *Collabora Evangelio secundum virtutem Dei, qui nos liberavit et vocavit vocatione sancta non secundum opera nostra, sed secundum suum propositum et gratiam, quae data est nobis in Christo Jesu ante tempora aeterna* (2. Tim. 1, 8).

CAPUT XXXIV.

Non frustra laborari ad acquirenda bonorum operum merita, vel orationibus insisti, quamvis incommutabile sit Dei propositum super salute electorum.

61. Contra hanc invictae veritatis splen-

didissimam lucem solent quidam non sobrie dicere, superfluo ad acquirenda bonorum operum merita laborari, frustra etiam orationibus, quibus Deus exorandus speratur, insisti, si ex incommutabili proposito ejus christianae gratiae subsistit electio, nec aliter quidquam procedere potest, quam omnipotentis voluntate dispositum est. Sed qui hoc ingeniose se arbitrantur opponere, non intelligunt scientiam Dei, quae et praeterita et praesentia et futura complectitur, tempore non teneri et tam in conspectu ejus astare ea quae gerenda sunt, quam illa quae aut geruntur, aut gesta sunt. Quod cum verissimum sit, non indiget mora cernendi et discernendi illa virtus, quae perpetuo veroque contuitu creata et creanda, orta et oritura, acta et agenda simul aspicit; et quidquid in universitate rerum per secula praefinita evolvitur, ac multimodis varietatibus explicatur, id totum in eo jam ordine comprehendit, quem ex ipsius summo illo perfectoque judicio mundi hujus finis accipiet. Haec autem aeterna et semper tranquilla cognitio, nulla nos urget necessitate peccandi, nec inde manat iniquitas, unde justitia. Quia, cum bonus Deus omnia bona fecerit, et mali nulla sit omnino natura, a liberis voluntatibus, quas utique

bonum fuit liberas fieri, spontanea est orta transgressio: et natura mutabilis, cujus incolumitas ab incommutabili pendebat essentia, a summo se bono, dum propriis delectatur, abrupit, cui nunc ruinae medetur gratia Dei.

CAPUT XXXV.

Gratia datur electis, non ut otientur, vel a nullo hoste impetantur; sed ut bene operentur, et hostem vincant.

62. Et propterea Jesus Christus venit in hunc mundum, ut *solvat opera diaboli* (1. Joan. 3, 8): quae utique sic solvuntur, ut in destructione eorum etiam ab iis quibus succurritur, laboretur: quoniam et hoc a salvante donatur. Ideo beatus Apostolus: *Non solum autem*, inquit, *sed et gloriamur in tribulationibus*: *scientes quod tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio autem spem, spes autem non confundit: quia caritas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis* (Rom. 5, 3). Itemque idem ad Ephesios: *Gratia*, inquit, *salvati estis per fidem, et hoc non ex vobis, Dei enim donum est, non ex operibus, ne quis glorietur. Ipsius enim sumus figmen-*

tum, creati in Christo in operibus bonis, quae praeparavit Deus, ut in illis ambulemus (Ephes. 2, 8).

63. Deus ergo his, quos elegit sine meritis, dat unde ornentur et meritis. Et frustra dicitur, quod ratio operandi non sit electis, cum etiam ad hoc ut operentur, electi sint. Virtutum quippe munera otiosa esse non possunt: quoniam, sicut Veritas ait, *omni habenti dabitur: non habenti autem etiam quod habet auferetur ab eo* (Matth. 25, 29). Non igitur ad hoc datur continentia, ut concupiscentiis non repugnet; nec ideo cuiquam tribuitur sapientia et intellectus, ut non die ac nocte in Domini lege meditetur. Quid agit donum dilectionis, si benevolentiae sollicitudo non vigilat? Quis fructus est patientiae, si non habet fortitudo quod toleret? Aut quomodo in Christo pie vivere ostenditur, qui nulla persecutione pulsatur? Vel pax, quae est a Deo et cum Deo, numquid bene quieta est, si non discordat a mundo? Aut amor Dei potest sine diaboli inimicitiis obtineri? Neminem prorsus Dei gratia intentabilem facit. Neque ob hoc coelestium armorum praesidio a dextris et sinistris instruitur christiana militia, ut nullo cum hoste confligat: cum laudabilius sit atque

felicius pugnantem non potuisse vinci, quam desidem non potuisse tentari.

CAPUT XXXVI.

Electio non tollit orandi studium, sed ejus effectus per orationem et bona opera completur.

64. Orationum vero sollicitudinem divinae electionis proposito non resolvi, uno testimonio evidenter probabo, ut cetera studio brevitatis omittam. In libro igitur Tobiae ad filium ejus Tobiam Raphaël angelus dicit: *Memor esto mandatorum patris tui, quoniam praecepit tibi accipere debere uxorem de genere patris tui. Et nunc audi me, frater, noli computare daemonium illud, sed postula eam. Et scito quoniam dabitur tibi hac nocte uxor: et cum intraveris in cubiculum, tolle de jecore piscis illius, et impone super carbones, et odor manabit, et odorabitur illud daemonium, et fugiet, et non apparebit circa illam omnino in perpetuum. Et cum coeperis velle esse cum illa, surgite primum ambo, et deprecamini Dominum coeli, ut detur vobis misericordia et sanitas. Et noli timere, tibi enim destinata est ante secula, et tu eam sanabis* (6, 16 ss.). Quamvis ergo

quod statuit Deus, nulla possit ratione non fieri, studia tamen non tolluntur orandi, nec per electionis propositum liberi arbitrii devotio relaxatur; cum implendae voluntatis Dei ita sit praeordinatus effectus, ut per laborem operum, per instantiam supplicationum, per exercitia virtutum fiant incrementa meritorum; et qui bona gesserint, non solum secundum propositum Dei, sed etiam secundum sua merita coronentur. Ob hoc enim in remotissimo ab humana cognitione secreto praefinitio hujus electionis abscondita est.

CAPUT XXXVII.

De nullo ante finem vitae hujus pronunciari potest, quod in electorum gloria sit futurus, et nullius lapsi est desperanda reparatio.

65. Et de nullo ante ipsius finem pronunciari potest, quod in electorum gloria sit futurus, ut perseverantem humilitatem utilis metus servet; et *qui stat, videat ne cadat* (1. Cor. 10, 12); et si forte aliqua victus tentatione corruerit, non absorbeatur tristitia, nec de ejus miseratione diffidat, *qui allevat omnes qui corruunt, et erigit omnes elisos* (Ps. 144, 14). Dum enim in hoc corpore vivitur, nullius est negligenda correctio,

nullius est desperanda reparatio. Oret itaque sancta Ecclesia, et pro iis qui crediderunt, gratias agens, proficientem eis perseverantiam petat: pro iis autem qui extra fidem sunt, poscat ut credant. Nec ideo ab obsecrationibus cesset, si pro aliquibus exaudita non fuerit. Deus enim qui *omnes vult ad agnitionem veritatis venire* (1. Tim. 2, 4), non potest quemquam sine justitia refutare.

ADMONITIO IN EPISTOLAM AD DEMETRIADEM VIRGINEM.

1. Non minor controversia est de auctore hujus epistolae ac de auctore librorum *de Vocatione omnium gentium*. Ea primum edita fuit inter opera S. Ambrosii in fine epistolarum (Epist. 84)[1]. Sed tum ex Pelagianorum mentione, quae in eadem occurrit, tum ex ipsa Demetriadis aetate manifestum est, illam Ambrosio tribui non posse. Quesnellus[2]) epistolam hanc cum opere *de Vocatione omnium gentium* S. Leoni vindicat; plures tamen, inter quos eminet Antelmius[3]), qui Quesnelli impugnavit sententiam, S. Prospero eam adscribunt. Doctissimi fratres Ballerinii utriusque

---

[1]) In edit. Basileensi a. 1492.

[2]) Dissert. 4. in opera S. Leonis.

[3]) Dissert. 2. de veris oper. SS. Leonis et Prosperi.

opinionis rationes sive conjecturas diligenter expendentes, de sententia Quesnelli statuunt[1]: „Nihil esse, ex quo hanc epistolam Leoni cogamur asserere: imo nonnulla occurrere, ex quibus illam ipsi subtrahendam putemus. Prospero autem, prosequuntur iidem, multo minus vindicari potest, cum stilus epistolae multo apertius a Prosperi quam a Leonis stilo discrepet.“ Hinc haud pauci auctorem istum anonymum esse fatentur, eundem tamen, qui libros scripserit *de vocatione omnium gentium.* Ita Ceillier[2], Tillemont[3], Dupin[4] et alii, qui omnes stili doctrinaeque potissimum innituntur similitudini. Cujus argumenti vim hisce animadversionibus Ballerinii enervant[5]: „Stilus epistolae a stilo librorum de Vocatione discrepare videtur in nonnullis, quae acutiora et accuratiora ingenia nequaquam effugient. Et siquidem latius similis praetendatur, cum stilus hac ratione la-

---

1) In observat. in dissert. 4. Quesnelli n. 11.

2) Histoire générale des Auteurs sacrés et ecclésiastiques T. 10. M. 11. a. 2 n. 6.

3) Mémoires pour servir à l' histoire Ecclésiastique des six premiers siecles. T. 10. S. Prosper a. 12.

4) Nouvelle bibliothèque des Auteurs Ecclésiastiques T. 4 p. 2 p. 480 ss. „Tous les Critiques, inquit, conviennent, qu'elle est du même Auteur.“

5) L. c. n. 4.

tiori similis in diversis ejusdem aetatis ac institutionis scriptoribus identidem reperiatur, haec sola latior similitudo stili duorum operum, eundem auctorem certo probare non potest. Nihil igitur pro eodem auctore asserendo certum suppetit. Imo altum de Semipelagianorum erroribus silentium in epistola, ubi congrua incidit occasio [1]), nonnemini incredibile videri potest, si ejus auctor idem esset ac scriptor librorum *de Vocatione*, qui ex his libris adversus eosdem inflammatus agnoscitur.«

2. Epistolam hanc inter praestantissima antiquitatis monumenta numerandam esse nemo negabit, qui eam attente legerit, adeo praeclare quaecumque ad divinae gratiae sive necessitatem sive gratuitatem spectant, exponuntur; quare digna est quae omnium studiosorum Theologiae manibus teratur. Libenter Dupinii subscribimus judicio, quod de eadem deque opere *de Vocatione* hisce protulit [2]): »Il nous reste à remarquer, que de qui que ce soient ces Ouvrages, ils sont d'un homme fort habile, qui avoit le jugement solide, l'esprit fin et délicat, et qui pos-

---

[1]) Neque enim ad Semipelagianos pertinere, quae habentur in fine c. 10, sed ad occultos quosdam Pelagianos, iidem contra Quesnellum ostendunt.

[2]) L. c.

sedoit parfaitement bien la matiére, qu'il traitoit. Quoiqu'elle soit fort épineuse et fort obscure, il l'explique et la débrouille avec tant de netteté et tant de méthode, qu'il la rend agréable et sensible. Il dissipe les plus grandes difficultez, il adoucit des sentiments, qui paroissent tres-rigoureux, et il donne du jour aux choses, qui paroissent le plus difficiles à comprendre.«

3. Demetrias autem illa, cui inscribitur epistola, virgo illustris fuit ex nobilissima Aniciana stirpe, quae hortante Augustino nuptiis contemptis, quae ipsi paratae erant, virginitatis propositum suscepit, ut discimus ex ejusdem Doctoris epistola ad Julianam ejus matrem [1]). Haec Demetriadis velatio universis admirationem attulit et, ut animadvertunt editores Maurini op. S. Augustini [2]), „virorum omnium, qui tum in Ecclesia praecellebant, linguam et calamum provocavit. His siquidem non injuria persuasum erat, quidquid sibi facultatis divinitus fuerat concessum, utilius collocare nequaquam posse, quam si praeceptis illam informarent. Quales autem aliorum, quae perierunt, epistolae fuerint, ex ea

---

[1]) Ep. 188 al. 143. Hoc ignorasse videtur auctor noster, alioquin non scripsisset, Demetriadem *sine cohortationibus humanis* virginitatis bonum elegisse c. 1.

[2]) In praef. ad T. 10 § 7.

quae adhuc exstat Hieronymi ad eandem virginem data, judicare licet etc.« Quod confirmat auctor noster, cum testatur *doctissimos viros* eam adhortationibus suis incitasse, *excellentes magistros* ad eam scripsisse, *multos qui tunc in Ecclesia praeeminebant* de ea non siluisse.[1]). Ipse Pelagius ad eam scripsit epistolam, quae quidem ornata elegansque est, tum egregias virtutis ac pietatis regulas complectitur, sed superbia huic sectae propria infectas.

4. Scripta fuit haec epistola postquam Pelagiana haeresis jam toto orbe catholico condemnata fuit, ut non obscure liquet ex c. 10; proinde post Zosimi Tractoriam a. 418.; imo post a. 430, ut colligunt Ballerinii[2]) ex his capitis primi verbis: „Si vero de commendando virginitatis bono disseram, superflua erit ejus nunc propositi insinuatio, quod tu a primae aetatis tuae flore sine humanis cohortationibus elegisti, et de quo inter ipsa principia multi, qui

---

[1]) Cap. 1. Demetriadis matrem Julianam etiam viri doctissimi, qui in Ecclesia praeeminebant, literis colebant, ut Innocentius I. (ep. 15.), Joannes Chrysostomus (ep. 169), Augustinus (ep. 150.) et iterum cum Alypio (ep. 188.), eique idem S. Doctor suam *de Bono viduitatis* lucubrationem dicavit.

[2]) L. c. n. 11.

tunc in Ecclesia praeeminebant, merito non siluerunt. Quae verba, inquiunt Ballerinii, palam ostendunt, et Demetriadem jam excessisse florem juventae, et eos jam supremum diem obiisse, qui illius propositum scriptis laudaverant. Augustinus autem praecipuus ejus laudator obiit a. 430, et ideo post hunc annum haec epistola scripta fuit.« Non tamen diu post hunc annum, cum secundum eosdem Ballerinios[2]) nulla Semipelagianorum, etiam cum occasio eam postulasset, mentio occurrit.

5. Quod denique epistolae argumentum spectat, illud paucis Ballerinii ita enunciant: „Magnis laudibus veram humilitatem (auctor) commendat, adversamque illi superbiam suis depingit coloribus: tum devotam Christo virginem hortatur, ut elationem caveat, seque sincerae humilitatis praesidio muniat.«

---

[1]) L. c. n. 4.

EPISTOLA

ad

SACRAM VIRGINEM DEMETRIADEM

seu

DE HUMILITATE

TRACTATUS.

I. Quanta fuerit Demetriadis nobilitas et virtus.

Cum splendidissimae sanctimoniae tuae sublime propositum super humilitatis fundamenta consistere pie et sapienter intelligis, in hoc usque, o sacra virgo Demetrias, dignationem tuae dignitatis inclinas, ut provectiones tuas etiam meo stilo exigas adjuvari. Quod ego, ad tenuitatem facultatis meae respiciens, omnibus modis recusarem, neque tam maturo et erudito animo cohortatiunculas meas adhibere praesumerem, nisi fiduciam efficiendi id quod jubetur, a jubente conciperem, et tuis meritis atque orationibus confiderem esse praestandum, *ut oriatur in*

deserto aqua, et fient in sicca terra flumina (Ps. 106, 35). Unde collaborandum tibi mecum est, ut qui *sapientiam praestat parvulis, et linguas mutorum facit disertas* (Sap. 10, 21), jubeat de cordis mei ariditate profluere, quod sitis tua digne possit haurire. Quae ergo materia stilo dabitur, et unde loquendi tecum causa sumetur? Si laudes tuas scribere aggrediar, et majorum seriem quae per te multum illustratur, evolvam, onerosum me forte et impudentem videri posse arbitror, qui vel humanae tibi gloriae tentationem adulando ingeram, vel tuis ac tuorum praedicationibus ingenium meum par esse praesumam. Si vero de commendando virginitatis bono disseram, superflua erit ejus nunc propositi insinuatio, quod tu a primo aetatis tuae flore sine humanis cohortationibus elegisti, et de quo inter ipsa principia multi, qui tunc in Ecclesia praeeminebant, merito non siluerunt. Valde enim mirabile erat, et inter praecipua divinae gratiae exempla numerandum, quod virgo Anicia super omne fastigium trabeatae nobilitatis evecta, de cujus fecunditate avis atque atavis responsura posteritas et familiae votis exspectabatur et patriae, converso repente animo, desiderio coelestium nuptiarum declinasti

mortale conjugium. Et ut omnem prosapiam tuam etiam hujus virtutis titulo consecrares, primam stirpis tuae perpetuam te virginem filio virginis spopondisti. Illam ergo aetatem tuam, et illa principia rationabiliter doctissimi viri suis adhortationibus incitarunt. Et licet plantationi suae summus agricola valida ad profectum tuum incrementa praeberet, cooperatores tamen gratiae Dei opportunae piam adhibuere culturam, ut germen tenerum fortitudinis robur acciperet, et dignos generositate sua fructus propositi tui arbor afferret. Nostris autem paginis quid erit loci, et post ornatissima scripta excellentium magistrorum, quid utilitatis in eo quem indicere dignata es sermone reperies, nisi forte quia et illorum doctrinis et tuis studiis ad sublimiores gradus virtutum consuetudo proficit, cavendae te elationis admoneam, et humilitatis tibi sinceritatem fida suggestione commendem, ut in omnibus actionibus, in quibus tibi es bene conscia, nunquam audeas esse secura?

II. Veras virtutes esse a falsis discernendas.

De hoc igitur congruentissimo tibi et saluberrimo bono, quod Dominus donaverit,

disseramus, ut inspectioni nostrae non tantum visibilia ejus, sed etiam occulta reserentur. Est enim multiplex virtutis istius qualitas, et licet in exterioribus quoque pulchra sit, in intimis tamen suis multo est speciosior, multoque luculentior, ubi nihil obscurum, nihil turbidum, nihil est inquietum: quia *pax multa diligentibus legem Dei, et non est illis scandalum* (Psal. 118, 165). Accessuri autem ad beatae humilitatis intuitum, omnem illam abjectionem, quae ignavos et inconstantes animos deprimit, repellamus. Nec generale nomen ita nos a judicio discretionis excludat, ut omnes quoquo modo humiles putemus esse laudabiles. Imitatur quidem plerumque necessitas voluntatem, et ab imagine modestiae parum differt forma segnitiae: sed aliud est quod gravat, aliud quod exercet, nec in eundem finem venit labor indeclinabilis miseriae, et expetitae fortitudo patientiae. Unum est paupertatis vocabulum, sed non una mens pauperum: quia non idem est gaudere bene expensis divitiis, quod aut gemere de non acquisitis, aut dolere de perditis. Timoris etiam quo Deus metuitur, nulla est in appellatione distinctio. Sed aliud est timere, quia peccaveris, aliud timere ne pecces. Et ibi est

formido de supplicio. hic sollicitudo de praemio. Ob hoc enim de illo servili metu dicitur, quia *perfecta caritas foras mittit timorem* (1. Joan. 4, 18); de hoc vero liberali: *Timor Domini sanctus manens in seculum seculi* (Psal. 18, 10). Remota itaque illa specie humilitatis, quae tota sine fructu est, voluntarios tantum pendamus affectus. Qui etiamsi in gradibus meritorum inveniuntur impares, non sunt tamen ab ipsa virtute discordes.

III. Primum humilitatis bonum, dilectionem et concordiam inter homines servare.

Prima ergo humilitatis ratio in communis vitae versatur officiis, quibus et divina clementia conciliatur, et societas humana connectitur. Multum enim ad roborandum dilectionem valet, cum secundum doctrinam apostolicam *invicem se homines honore praeveniunt* (Rom. 12, 10), et alteri alterum superiorem existimantes, amant servire subjecti, et nesciunt tumere praelati: cum et pauper divitem non sibi dubitat anteferre, et dives pauperem sibi gaudet aequare: cum et sublimes non superbiunt de claritate prosapiae, et pauperes non extolluntur de com-

munione naturae: cum denique non plus tribuitur magnis opibus, quam bonis moribus, nec major ducitur phalerata iniquorum potentia, quam rectorum inhonora justitia. Ab hoc aequo et modesto jure concordiae, in quo nullum est de gradu superiore certamen, nec felicitas aut inflat propria, aut urit aliena, pulchre et mirabiliter a plerisque proficitur ad illam humilitatis fortitudinem, quae et se extra omnem constituit dignitatem, et mavult apta esse injuriis accipiendis, quam idonea repellendis: ut impleatur, quod ait Dominus: *Qui vult tecum judicio contendere, et tunicam tuam tollere, dimitte ei et pallium: et quicunque te angariaverit mille passus, vade cum illo et alia duo* (Matth. 5, 40). Illudque quod Apostolus docet dicens: *Quare non magis injuriam accipitis? quare non magis fraudem patimini* (1. Cor. 6, 7)? Tales enim multum ad imitationem ipsius Domini nostri et Salvatoris accedunt, qui *cum dives esset, pauper factus est* (2. Cor. 8, 9): et *cum malediceretur, non maledicebat, et percutienti se non comminabatur* (1. Pet. 2, 23). Et quoniam dixerat: *Diligite inimicos vestros, benefacite iis qui vos oderunt* (Matth. 5, 44): ut hujusmodi benevolentiam confirmaret

exemplo, ipse pro iis, a quibus crucifigebatur, orabat.

IV. Verum humilem gloriam et opes seculi fastidire.

Qui ergo fideliter et scienter intelligunt quo opere salvati, et quo pretio sint redempti, nolunt de mundi hujus sapientibus, nolunt esse de fortibus, quoniam sicut ait Apostolus: *Quae stulta sunt mundi, elegit Deus ut confundat sapientes: et infirma mundi elegit Deus, ut confundat fortia: et ignobilia mundi et contemptibilia elegit Deus: et quae non sunt, ut ea quae sunt, destrueret: ut non glorietur omnis caro in conspectu ejus* (1. Cor. 1, 27), id est, ut nemo se placere Deo per mundi sapientiam putet, quae tota carnalis est, et a vera sapientia cum omni sua vanitate destruitur. *Dominus* enim *novit cogitationes sapientium, quoniam vanae sunt* (Psal. 93, 11). Cum itaque discipuli veritatis humanam gloriam fugiunt, et a temporalium amore desciscunt, ut quae Dei sunt sapiant, non quae hominum, proficiunt sensibus, non deficiunt, neque vigorem cordis amittunt, sed excellentissimae intelligentiae lumen accipiunt, viventes quidem in hoc mundo, sed omnes mundi stre-

pitus relinquentes, ut redimant tempus, quia dies mali sunt. Quo autem pretio quies hujus temporis aptius comparatur, quam ut ipsi mundo omnes divitiae, omnes dignitates, et universarum cupiditatum materiae refundantur, et sancto beatoque commercio ematur christiana libertas, fiantque filii Dei de paupertate divites, de patientia fortes, de humilitate sublimes? Non enim, ut dilectores hujus seculi putant, parvi cordis aut segnis est animi terrenas opes spernere, honores occiduos fastidire, nec ibi gloriam quaerere, ubi *laudatur peccator, in desideriis animae suae, et qui iniqua gerit, benedicitur* (Ps. 9, 23). Unde si vere intelligatur, contemptus iste rerum praesentium ad quae tendat, et qualia concupiscat, nihil hujusmodi mentibus rectius, nihil invenietur erectius, quae sacratissimis desideriis universa transcendunt, neque ad ullam creaturam quamvis potentem atque mirabilem, sed ad ipsum omnium visibilium et invisibilium ambiunt creatorem, cui appropinquare clarescere est, quem timere gaudere est, cui servire regnare est.

V. Non solos pauperes, sed etiam divites humilitate christiana ornari posse.

Sed haec virtus, quae temporalis copiae et potentiae negligens ad vitam aeternam angusta via et ardua enititur, non debet voluntarios pauperes in consortium christianae humilitatis admittere, eos autem a societate boni hujus excludere, qui ampla praedia, magnifica patrimonia, et multas in hoc seculo possident facultates, cum in populo Dei multi semper qui divitiis bene uterentur exstiterint, nec ullo modo vel dici vel cogitari liceat, quod Abraham et Isaac et Jacob, quorum se esse Deum Dominus protestatus est, ideo vera humilitate caruerint, quia pauperes non fuerunt. Aut quod vir sacratissimus Melchisedech, Domini et Salvatoris nostri praeferens formam, non fuerit perfecte humilis, quia et sacerdotio eminebat et regno. Vel quod beato Job, de quo Deus pronunciat dicens: *Numquid considerasti servum meum Job, quod non sit ei similis in terra, homo simplex et rectus, et timens Deum, et recedens a malo* (Job. 2, 3), ideo virtus ista defuerit, quia *erant* (sicut scriptum est) *in possessione ejus septem millia ovium, et tria millia camelorum, quingenta*

quoque juga boum, et quingentae asinae, ac familia multa nimis. Eratque vir ille magnus inter omnes orientales. Qui si tunc istius gratiae particeps factus est, quando omnibus facultatibus perditis, universa quoque familia, filiisque privatus, et *percussus vulnere pessimo a planta pedis usque ad verticem capitis, testa saniem radebat, sedens in stercore,* ad imaginem elationis tentationisque postmodum revocatus est, quando corporis incolumitate renovata, septem rursus filiorum triumque filiarum factus est pater, et duplo in universam substantiam est ditatus augmento. Absit autem ab animis fidelium tam irreligiosa persuasio, ut cuiquam sanctorum, quibus Deus et divitias est largitus et honores, ad capiendum vere humilitatis meritum credatur vel opulentia obfuisse vel dignitas, cum eis ad hujus virtutis provectum utraque profuerint. Quamvis enim *tota vita hominis tentatio sit super terram* (Job 7, 1), et tam abundantia quam inopia materia soleant esse peccati, cum vel dives extollitur ad superbiam, vel pauper prosilit ad querelam, exstiterunt tamen in omni tempore, et in nostra quoque aetate non desunt sicut et boni pauperes, ita et boni divites. Nec frustra beatus apostolus

Paulus Timotheum admonet dicens: *Divitibus hujus seculi praecipe non superbe sapere, neque sperare in incerto divitiarum, sed in Deo, qui praestat nobis omnia abunde ad fruendum; bene agere, divites fieri in operibus bonis, facile tribuere, communicare, thesaurizare sibi fundamentum bonum in futurum, ut apprehendant veram vitam* (1. Tim. 6, 17). Quod utique fieri in universa Ecclesia, quae per totum mundum est diffusa, non dubium est, et pauperes Christi non eorum tantum facultatibus sustineri, qui ut expeditiores Dominum sequerentur, simul se omnibus suis opibus exuerunt, sed eidem operi etiam illorum substantias deservire, qui possessionibus suis non aliter quam rebus pauperum praesunt, et ecclesiasticae utilitati sub quadam procuratione famulantur, elaborantes singuli pro suarum virium portione, ut ad victum atque vestitum familiae Dei necessaria conferantur, et simul prospicientes ut in domibus ipsorum sub justo sanctoque moderamine omnes et benignitas foveat, et disciplina contineat, dicente Apostolo: *Si quis autem suorum et maxime domesticorum curam non habet, fidem negavit, et est infideli deterior* (Ibidem 5, 8).

VI. Omnes sanctos Ecclesiae filios aliis rebus dispares, sola humilitate pares effici.

Cum itaque Ecclesia Dei, quae est corpus Christi, ita sit multimoda varietate contexta, ut in unum decorem etiam quae non sunt paria, concurrant, et de omni genere hominum, de omni gradu officiorum, de omni mensura operum, de omni qualitate virtutum fiat totius aedificationis inseparabilis connexio, et indifferens pulchritudo, nec desit soliditati quod non defuerit portioni, tantaque ibi sit pax, tantaque concordia, ut non possit esse nisi omnium quod est etiam singulorum, indubitanter apparet copulatricem quandam esse virtutem, qua sibi confoederatur et concinit multiplex sanctorum unitas et speciosa diversitas. Haec autem virtus vera humilitas est, quae inter quoslibet meritorum gradus nunquam sui potest esse dissimilis. Nam et in officiorum vicissitudine, et in mansuetudinis lenitate, et in voluntariae paupertatis electione, invenitur multa distantia, et alter altero in propositi sui devotione aut major aut minor est. In vera autem humilitate nihil divisum, nihilque non solidum est, et ideo omnes participes

›s unum facit, quia inaequalitatem ipsa ı recipit.

. Veram humilitatem in perfecta et ıegra gratiae confessione consistere.

Hujus igitur boni proprietas in confesne est gratiae Dei, quae tota repellitur i tota suscipitur. Sicut enim alienus est umero fidelium et a sorte sanctorum, qui aliquo a catholica veritate dissentit: ita ra gratiam efficitur, qui aliquid de ejus nitudine diffitetur, quasi homo auxilio Dei quadam actionum suarum parte egeat, in ıdam autem parte non egeat, sitque ullum ıpus, ullumve momentum quo perniciosum esse non possit, si ab eo Spiritus sanctus ıerit. Qui utique secundum verae deitatis ɜntiam ubique totus est, et omnia comhendit, sed ab illis modo quodam intelliır recedere, quos destiterit gubernare. satio quippe auxilii ejus pro absentia pitur, quam sibi insanissime utilem puqui in iis, quae recte gesserit, se magis m Deum gaudet operatum. Plene ergo veraciter confitenda est gratia Dei, de ıs hoc primum munere est, ut auxilium us sentiatur. Propter quod dicit Aposto- *Nos autem non spiritum mundi acce-*

pimus, sed spiritum qui ex Deo est,
sciamus quae a Deo donata sunt nobis (
Cor. 2, 12). Unde si quis est, qui aliqua
habere existimat bona, quorum non Deus la
gitor sit, sed ipse sibi auctor existat, ma
festum est hunc non Dei spiritum habe
sed mundi, et de illa secularis sapient
tumere doctrina, de qua dicit Dominus: *P*
dam sapientiam sapientium, et prude
tiam prudentium reprobabo. Ubi sapier
ubi scriba? ubi conquisitor hujus secu
nonne stultam fecit Deus sapientiam hu
mundi (Ibidem 1, 19)? secundum qua
sicut ait Apostolus, quidam *cum cognov*
sent Deum, non sicut Deum glorifica
runt, aut gratias egerunt, sed evanuer
in cogitationibus suis, et obscuratum
cor insipiens eorum: dicentes enim se e
sapientes, stulti facti sunt (Rom. 1, 2
Videsne qualis superbis retributio debea
et quali mercede repleantur, qui si quo m
ad cognitionem veritatis accesserint, s
hoc sapientiae tribuunt, et de naturali in
nio gloriantur, tamquam Deum non Dei n
nere, sed proprii intellectus facultate cog
verint? Omnia quidem elementa mundi
universae creaturarum naturae, hoc ipsa
exigunt specie, ut *invisibilia Dei per*

ae facta sunt intellecta conspiciantur:
in pulchritudine coeli et terrae quaedam
nt paginae ad omnium oculos semper pa-
ites, et auctorem suum nunquam tacentes,
arum protestatio doctrinam imitatur ma-
strorum, et eloquia Scripturarum. Sed quid-
id illud est, quo corporeorum sensuum ex-
iora pulsantur, in agro cordis cui impenditur
a cultura, nec radicem potest figere, nec ger-
en emittere, nisi ille summus et verus agri-
a potentiam sui operis adhibuerit, et ad
alem profectum ea, quae sunt plantata per-
xerit? Sive enim contemplatio creaturarum,
e sacrorum series voluminum, sive scien-
disserentium sincero et assiduo testimo-
praedicet veritatem, *neque qui plantat*
aliquid, neque qui rigat, sed qui incre-
ntum dat Deus (1. Cor. 3, 7).

I. Superborum ruinam omnium esse gravissimam.

Inter omnes igitur lapsus hominum, in-
omnia commissa peccantium, nulla est
vior quam superborum ruina, maxime
n ipsa elatio in Dei tendit injuriam. Nam
er inflantur qui cupiditate extollentiae
gularis omnibus appetunt anteferri, aliter
o intumescunt qui Dei auxilium refutan-

tes, quae fieri sine ipsius opere non possun ex sua perfici virtute contendunt, et spen suam a Domino auferunt, atque ad se transferunt, ut adimpleatur in eis quod scriptun est: *Maledictus homo qui spem habet in homine, et firmat carnem brachii sui, et a Domino discedit cor ejus* (Jer. 17, 5). Haec superbia a diabolo sumpsit exordium, qu quoniam sua, quam a creatore acceperat potentia et dignitate sibi placuit, seque auctoris sui gloriae comparavit, cum iis angelis, quos in consensum impietatis suae träxerat, a coelesti sublimitate dejectus est. Et ideo primis hominibus nocere potuit, quia illis male credulis per mendacia venenata persuasit, ut meliores se futuros putarent, si in libertatem sui arbitrii prosilirent, quam si in legis datae custodia permanerent.

IX. Superbiam, qua quis suorum sibi vult auctor esse bonorum, omnis esse peccati initium.

Sive itaque in lapsu diaboli, sive in praevaricatione hominis, initium peccati superbia est: quae congruenter et avaritia nominatur, quia utraque appellatio eum significat appetitum, qui et suam mensuram concupiscat excedere, et non dignetur dives esse, nisi

propriis, tamquam habeat hoc simile Deo, ut bonorum suorum ipse sibi fons, ipse sibi sit copia. Haec autem elatio de perverso usu donorum Dei nascitur. Nam si conditor naturarum nulla pulchra, nulla sublimia naturis rationabilibus contulisset, unde se extollerent non haberent. Nemo enim de iis quae non accepit superbit, nec inflari quisquam de eo potest, quod a participatione ejus alienum est. Nunquam gloriatur de sobrietate temulentus, neque de benevolentia invidus, aut de lenitate saevus, vel de castitate extollitur impudicus. Ipsa se a virtutibus vitia secernunt, et cum in peccatis agitur, non insita per naturam, sed ex mala voluntate concepta ut propria diliguntur, quia sicut scriptum est: *Mendax de proprio loquitur* (Joan. 8, 44). Cum autem in bonis et rectis actibus laudabilis vita ducitur, Dei est quod geritur, Dei est quod amatur. *Omne enim datum optimum, et omne donum perfectum de sursum est, descendens a patre luminum* (Jacobi 1, 17). Unde quia inter vitia aut nulla est aut rara jactantia, et facile spernitur qui de opprobrio gloriatur: malum superbiae maxime virtutibus est cavendum, quia nullis opportunius insidiatur, quam quibus laus justa debetur.

X. **Ex bonis operibus superbiam et pelagianam haeresim esse natam.**

Cum ergo per ineffabilem misericordiam Dei captivis libertas, perditis salus, mortuis vita reparatur, cum in sacramento crucis et resurrectionis Christi ad novitatem redit vetustas, et ad innocentiam regeneratur impietas, antiquus hostis malignius fremit, et acrius inardescit: et cum innumeris nocendi artibus humanum genus nitatur evertere, serens discordias, incitans iras, acuens cupiditates, suadens turpia, falsa commentans, et errorum laqueos per opinionum commenta multiplicans, plus uritur de virtute stantium, quam laetetur de fragilitate labentium. Multi enim servientes Deo, et in lege ejus die ac nocte meditantes, crucifixerunt carnem suam cum desideriis et concupiscentiis, omniumque illecebrarum incentiva domuerunt: non damnis victi, non persecutionibus fracti, non prosperitatibus depravati, mundum istum nec dilexere obsequentem, nec timuere terrentem. Tantam itaque firmitatem, et tam sublime propositum qua impugnatione diabolus posset adoriri, nisi ut quibus non potuerat persuadere vitiorum amorem, immitteret laudis cupiditatem, et inde novissima instrueretur

tentatio, unde nocuit prima deceptio? Non itaque desidiosis et tepidis, neque inertibus et incultis, sed magis quibusdam animis sedulis et bonorum actuum probitate luculentis per gloriam irrepsit humanam: et quos impulsione non movit, elatione dejecit. Quanto enim clariores erant meritis, tanto eos aptiores suis invenit insidiis. In paradiso namque Ecclesiae constitutos, et virtutum deliciis abundantes ad confidentiam liberi incitavit arbitrii, ut profectus suos in se constituerent, et ad arborem propriae voluntatis manum praesumptionis extenderent. Restiterunt quidem huic impietati recta innumerabilium corda sanctorum, et non solum docti quique pontifices, verum etiam universales Ecclesiae plebes, apostolicae sedis exemplo, insaniam novi dogmatis horruerunt: sed invenerunt quidam viperina consilia, quibus doctrinae suae virus infunderent, et quorum linguam per dolos falsae rationis armarent. Hinc illa erat naturae humanae fraudulenta laudatio, et illaesae per omnes homines originalis defensio dignitatis. Hinc Adae peccatum exemplo posteris asserebatur nocuisse, non transitu: et quam illi possibile fuerat non violare mandatum, tam liberum esse unicuique declinare delictum. Hinc evacuatio baptismatis

parvulorum, qui sola adoptione donari, nullo autem reatu dicerentur absolvi. Hinc postremo divinae gratiae simulata et insincera confessio, quae secundum merita daretur, non ex qua merita nascerentur: quam partem superbae praedicationis quidam sibi, cum cetera abnuerent, servaverunt. Sed hoc eos aut nimis imperite aut valde nequiter fecisse non dubium est, ut omnium hominum generalem ruinam meritorum privilegio sublevarent, et cum inter nostros originalis peccati vulnera faterentur, inter suos tamen hoc tenere ostenderent, quod primorum hominum praevaricatio solis imitatoribus obfuisset. Naturalem autem facultatem nihil sui in alieno amisisse peccato, cui et possibile esset et liberum per voluntariam devotionem promereri gratiae largitatem.

XI. Omnes in peccato natos a salute alienos esse, nisi in Christo renascantur.

Verum istam damnati dogmatis portionem catholicae mentes facile intelligunt, et merito detestantur. Dicente enim Domino Jesu: *Non est opus sanis medicus, sed male habentibus. Non enim veni vocare justos, sed peccatores* (Matth. 9, 12): convincuntur isti in superbia etiam sine voce

clamare: Sani sumus, opus medico non habemus. Quae nobis exspectanda sunt praesidia de ope gratiae, quibus suppetunt vires de incolumitate naturae? Non aut frustra Joannes protestatur, et dicit: *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi* (Joan. 1, 29). Nec frustra scriptum est: *Nemo mundus a sorde, nec infans cujus unius diei vita est super terram.* Et: *Quis poterit facere mundum de immundo conceptum semine? nonne tu qui solus es* (Job 14, 4)? Propter quod sicut nunc in Ecclesia manet constitutio Salvatoris dicentis: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non intrabit in regnum coelorum* (Joan. 3, 5): ita sacratissime erat in lege praecautum, ut natus puer, nisi die circumcideretur octavo, exterminaretur anima ejus de populo suo, nullum in haereditate Israel habitura consortium. Quae omnia et multo plura documenta non tanta cura sacris paginis Spiritus sanctus inseruisset, si talis esset natura in filiis Adam, qualis in ipso est principaliter instituta. Sed quia Filius Dei venit, ut solveret opera diaboli, et ut quaereret ac salvaret quod perierat: manifestum est omnes in Adam damnationi obnoxios esse nascendo, nisi in Christo liberati

fuerint renascendo. Unde vigilanter nobis considerandum est, in ipso regenerationis munere quid geratur. Quamvis enim ad unum concurrant omnes eiusdem mysterii portiones, aliud tamen est quod visibiliter agitur, aliud quod invisibiliter celebratur. Nec idem est in sacramento forma quod virtus, cum forma humani ministerii adhibeatur obsequio, virtus autem per divini operis praestetur effectum. Ad cujus utique potentiam referendum est, quod dum homo exterior abluitur, mutatur interior, et fit nova creatura de veteri, vasa irae in vasa misericordiae transferuntur, et in corpus Christi convertitur caro peccati. De impiis justi, de captivis liberi, de filiis hominum fiunt filii Dei: *qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate viri, neque ex voluntate carnis, sed ex Deo nati sunt* (Joan. 1, 13). Quod quia indubitanter accepimus, verissimum est quod Apostolus docet, dicens: *Quicunque enim spiritu Dei aguntur, ii filii sunt Dei* (Rom. 8, 14). Unde videant cujus se haberi filios velint, qui definierint omnes homines voluntate propria regi, cum idem Apostolus protestetur et dicat: *Qui spiritum Christi non habet, hic non est ejus* (Ibidem 8, 9).

XII. In solo Deo esse gloriandum, a quo omnis virtus, gloria et sapientia est.

Refutata igitur superborum impia vanitate, quibus in peccatum etiam illa, quae in eis videntur laudanda, vertuntur: nos illam humilitatem, cui virtus et gloria Deus est, eligamus, scientes prophetam David cecinisse de sanctis: *Domine in lumine vultus tui ambulabunt, et in nomine tuo exsultabunt tota die, et in tua justitia exaltabuntur, quoniam gloria virtutis eorum tu es* (Psal. 88, 17). Qui et alibi piissime confitetur Dominum in sanctis suis esse laudandum, dicens: *Mirabilis Deus in sanctis suis, Deus Israel ipse dabit virtutem et fortitudinem plebi suae* (Ibidem 67, 36). Huic etiam Jeremias concordat, et dicit: *Haec dicit Dominus: Non glorietur sapiens in sapientia sua, et non glorietur fortis in fortitudine sua, et non glorietur dives in divitiis suis: sed in hoc glorietur qui gloriatur, intelligere et scire quia ego sum Dominus* (Jer. 9, 23). Ipse vero intellectus et scientia unde habeantur, pandunt Proverbia Salomonis, et dicunt: *Quoniam Dominus dat sapientiam, et a facie ejus scientia et intellectus* (Proverb. 2, 6). Et in Ecclesiaste libro ipsius

legimus, quod et corda et opera justorum in manu Dei sint, et tantum in studiis suis proficiant, quantum eos ille provexerit. *Quantumcunque*, inquit, *laboraverit homo ut quaerat, non inveniet. Et quodcunque dixerit sapiens ut sciat, non potest invenire, quia universum hoc vidit cor meum, quia justi et sapientes et operationes eorum in manu Dei* (8, 17). Tale est quod Apostolus praedicat, dicens omne verbum bonum, et omne opus sanctum, donum esse Spiritus sancti, sine quo nihil recte agatur. *Ideo*, inquit, *notum vobis facio, quod nemo in spiritu Dei loquens dicit anathema Jesu. Et nemo potest dicere, Dominus Jesus, nisi in Spiritu sancto. Divisiones vero sunt gratiarum, idem autem Spiritus: et divisiones ministrationum sunt, idem autem Dominus: et divisiones operationum sunt, idem vero Deus, qui operatur omnia in omnibus. Unicuique autem datur manifestatio spiritus ad utilitatem. Alii quidem per Spiritum datur sermo sapientiae, alii autem sermo scientiae secundum eundem Spiritum, alteri fides in eodem Spiritu, alii operatio virtutum, alii prophetia, alii discretio spirituum, alii genera linguarum, alii interpretatio sermonum. Haec*

autem omnia operatur unus atque idem Spiritus dividens singulis prout vult (1. Cor. 12, 3 ss.).

XIII. Sine Christi operantis in nobis auxilio, nihil boni nos agere; nec ita auferri liberum arbitrium, sed juvari.

Sunt et alia innumerabilia testimonia, quae ex paginis et novi et veteris testamenti quadam conclamatione confirment, hanc esse verae humilitatis excellentissimam dignitatem, ut omnia quae hominem faciunt Christianum, ad divinae gratiae donum referantur. Sed tantam multitudinem sententiarum in unum congerere, immodicum fuit, praesertim cum mihi sermo esset ad sanctimoniam tuam, cui ex formula eorum quae commemoravimus, omnia se aut recordanti offerent, aut legenti, licet quaedam etiam brevissima tantae sint plenitudinis, tantaeque virtutis, ut nullo adversantis ingenio possint in sensum alium detorqueri. Nam quae contradictio admitti potest in eo, quod ipsa Veritas discipulis suis per Evangelium Joannis dixisse narratur: *Sicut palmes*, inquit, *non potest facere fructum nisi manserit in vite, sic nec vos nisi in me manseritis? Ego sum vitis, vos palmites. Qui*

manet in me, et ego in eo, hic fert fructum, quia sine me nihil potestis facere (Joan. 15, 4). Nonne convincitur palmes elatus, quod omni fertilitate vacuatur, si vitis ubertate non alitur? Quis enim sine auxilio gratiae fructum potest afferre justitiae? Aut quis audet dicere se a Christo non dividi, qui Christum in se diffitetur operari? An forte verendum est, ne liberum tollere videamur arbitrium, cum omnia per quae propitiatur Deus, ad ipsum dicimus esse referenda? Quod nequaquam esse consequens luce veritatis ostenditur. Operante enim Spiritu Dei juvatur arbitrium, non aufertur, et hoc agit gratia, ut voluntas peccato corrupta, vanitatibus ebria, seductionibus circumsepta, difficultatibus impedita, non remaneat in languoribus suis, sed per opem miserentis medici curata revalescat, et gaudeat se non interrogantem edoctam, et non quaerentem esse quaesitam: quia impletur quotidie, quod Esaias propheta praedixit: *Quibus non est annunciatum de eo, videbunt: et qui non audierunt, intelligent* (Isaiae 52, 15). Quomodo autem hoc fiat, Joannes apostolus docet dicens: *Scimus quia ex Deo sumus, et mundus totus in maligno positus est. Et scimus quoniam Filius Dei venit, et dedit*

nobis sensum, ut cognoscamus verum Deum, et simus in vero Filio ejus (1. Joan. 5, 19). Quod utique nunc quoque eadem potentia Dominus indesinenter operatur, qui ait: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem seculi* (Matth. 28, 20).

XIV. In nullo gratiae operationem ab humana voluntate praeveniri.

Ut ergo misericordiam Dei quaeramus, Dei misericordia est qui ait: *Miserebor cui misertus ero, et misericordiam praestabo cui misericordiam praestitero* (Rom. 9, 15). Unde mire per Jeremiam idem Dominus manifestat, quod Dei gratiam nemo praeveniat merito suo, sed propter dilectionem qua Deus diligit, etiam aversos ad misericordiam trahi. *Dilectione*, inquit, *aeterna dilexi te, propterea traxi te ad miserationem, quia aedificabo te, et aedificaberis virgo Israel* (Jer. 31, 3). Cui sententiae Joannes quoque apostolus congruit dicens: *Non quasi nos dilexerimns Deum, sed quoniam ipse dilexit nos.* Et infra: *Nos ergo diligamus, quoniam Deus prior dilexit nos* (1. Joan. 4, 10, 19). Paulus quoque apostolus in eadem est sententia, dicens in epistola ad Timotheum secunda: *Collabora Evangelio se-*

cundum virtutem Dei, qui nos liberavit, et vocavit vocatione sancta, non secundum opera nostra, sed secundum propositum suum et gratiam, quae data est nobis ante tempora aeterna (2. Tim. 1, 8). Ad Titum etiam scribens docet, nullo bono hominis merito Dei gratiam praeveniri. *Eramus,* inquit, *et nos insipientes aliquando, increduli, errantes, servientes desideriis et voluptatibus variis, in malitia et invidia agentes, odibiles, odientes invicem. Cum autem benignitas et humanitas apparuit Salvatoris nostri: non ex operibus justitiae quae fecimus nos, sed secundum suam misericordiam salvos nos fecit, per lavacrum regenerationis Spiritus sancti, quem effudit abunde in nos per Jesum Christum Salvatorem nostrum, ut justificati gratia ipsius heredes simus secundum spem vitae aeternae* (3, 3 s.). Omnis igitur illuminatarum mentium pius motus alienari quidem non potest a propria hominis voluntate: siquidem nihil recte faciet nisi quod volens egerit: sed ut ad id quod aequum et utile est, animi tendat intentio: de illius aeternae et incommutabilis voluntatis inspiratione concipitur. Et sicut arte medici fit in oculis caligantibus, ut possint videre quod non vi-

dent, nec tamen non ipsorum est visio, quam medicina contulerit: ita in cordibus tardis et hebetibus per Spiritum sanctum acies obducta tergitur, et de vero lumine tenebrosae jam et deficientes lucernae lumen accipiunt, nec tamen nisi ipsarum erit, quidquid fulgoris acceperint. Unde dicit Dominus: *Ignem veni mittere in terram, et quid volo nisi ut ardeat* (Luc. 12, 49)? Et idem jubet ut lucernae nostrae sint semper ardentes, ut scilicet superno igne accensus animus non tepescat, sed studeat semper ardere: ac si vigorem ejus aliqua turbarit adversitas, unde coepit inflammari, inde poscat igniri.

XV. Ideo dari praeceptum, ut praecipientis quaeratur auxilium, cui homo obediendo cooperetur.

Proinde quia manifestissime et prophetica et evangelica et apostolica doctrina nec superbos nos vult esse, nec desides: cooperatores nos esse oportet gratiae Dei, ut illam excitantem, juvantem, locupletantem, et quotidie provehentem vigilanter et sobrie subsequamur, nunquam cessantes ab actione gratiarum, quia inter secunda vitae istius et adversa, quibus gemina semper tentatione pulsamur, si proficimus, inde alimur: si

stamus, inde subsistimus: si recidimus, inde reparamur. Dicit enim Spiritus per prophetam David: *A Domino gressus hominis dirigentur, et viam ejus volet. Cum ceciderit, non collidetur: quia Dominus supponit manum suam* (Psal. 36, 23). Non itaque frustra praecipitur ut boni simus, cum dicitur: *Declina a malo, et fac bonum* (ib. 27). Sed nec frustra per Jeremiam dicit Dominus: *Timorem meum dabo in cor eorum, et visitabo eos, ut bonos eos faciam* (Jer. 32, 40). Nec superflua erat praeceptio Pauli apostoli ad Romanos dicentis: *Noli vinci a malo, sed vince in bono malum* (Rom. 12, 21); cum Corinthiis dicat: *Oramus autem ad Deum ut nihil mali faciatis* (2. Cor. 13, 7). In omnibus enim monitis Dei atque mandatis una eademque ratio est et divinae gratiae, et humanae obedientiae. Nec ob aliud unquam datur praeceptum, nisi ut quaeratur praecipientis auxilium. Voces enim docentium, et literae paginarum, quae ad eruditionem audientium vel legentium Deo serviunt, non carent ejus virtute cui serviunt: et quando id quod jubetur, obedienter perficitur, tunc effectus divini operis declaratur.

:VI. Quantopere cavenda sit in bonis
peribus elatio, quae omnia corrumpit.

Vigilant autem tentatoris insidiae, ut ubi
roficit devotio, subrepat elatio, et ut homo
e bono opere in se potius quam in Domino
lorietur. Sed sollicitudo nos Apostoli con-
ra hoc periculum monet dicentis: *Cum ti-
nore et tremore vestram salutem opera-
nini. Deus est enim qui operatur in vobis
t velle et operari pro bona voluntate* (Phi-
p. 2, 12). Quanto ergo excellentius in man-
atis Dei quique proficiunt, tanto majores
abent causas formidinis et tremoris, ne de
osis probitatis augmentis mens sibi bene
onscia, et laudis avida, in superbiae rapia-
ır excessus, et fiat immunda vanitate, dum
bi videtur clara virtute. Sed contra hoc
ericulum quid B. Petrus in prima epistola
raedicet, audiamus. *Si quis*, inquit, *loqui-
ur, tamquam sermones Dei: si quis mini-
rat, tamquam ex virtute quam admini-
rat Deus, ut in omnibus honorificetur
Deus per Jesum Christum, cui est gloria
imperium in secula* (1. Pet. 4, 11). Idem
. epistola secunda: *Gratia*, inquit, *vobis
dimpleatur in recognitione Domini nostri
esu Christi, qui nunc omnia nobis divina*

virtute sua quae ad vitam et pietatem pertinent, donavit per agnitionem suam, qui vocavit nos propria gloriae virtute, per quam maxima nobis et pretiosa promissa donavit, ut per haec efficiamini divinae consortes naturae, fugientes ejus, quae in mundo est, concupiscentiae corruptionem (2. Pet. 1, 2 s.). Si ergo omnia quae ad vitam et pietatem pertinent, Deus nobis divina sua virtute donavit, nihil magis fugiendum est quam appetitus hujus concupiscentiae, quae virtutem negat divini operis, amore propriae dignitatis. Et cum aliae cupiditates ea tantum bona, quibus adversantur, imminuant, haec dum omnia ad se trahit, simul universa corrumpit. Cum itaque totius superbiae generale nomen odiosum sit, sive illa de honore suo, seu de nobilitate, vel de immodicis opibus intumescat, haec pars ipsius omnibus tentationibus nocentior invenitur, quae videtur iis quas perditas cupit, amica esse virtutibus. Sed quia sublimiora quaeque gravius corruunt, gaudet princeps superbiae eos, quos potuerit sua impulsione prosternere, ad celsiora crevisse.

XVII. Per humilitatem homo vere Deo subditur et unitur.

Huic autem malo firmissimum bonum humilitatis occurrit. Quam ideo diximus veram, quia omnium virtutum inexpugnabilis fortitudo, et quaedam suorum est vita membrorum. Discernimus enim illam ab iis officiis, quae potest etiam cum mundi sapientibus habere communia, et in eo proprietatem ipsius definimus, quod per omnia Deo subditur. Nec potest quidquam de meritis suis perdere, quorum causas atque profectus non in se, sed in suo auctore constituit. Dignum quippe est ut imago Dei Deo splendeat, et inde pulchra, inde sit compta dicens: *Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine* (Psalm. 4, 7). Alioquin adultera est, et a divino aliena conjugio, si alterius cujusquam decorem in speculo sui cordis ostentat, aut ullis aliis monilibus acquiescit ornari, nisi illis quae de thesauris sponsi per sancti Spiritus pignus accepit.

XVIII. Demetriadi magis humilitate opus esse, propter et virginitatis puritatem et familiae splendorem.

Si autem quaelibet anima christiana hujus debet continentiae soliditate muniri,

quia omnes nuptiale sacramentum in quocunque vocationis suae ordine susceperunt, quanto magis personae tuae dignitas praesidio hujus virtutis armanda est, cui de opulentissimis gratiae Dei donis tam multiplex se ingerit materia gloriandi? Quamvis enim communis tibi sit cum multarum virginum puritate virginitas, non tamen facile reperitur, quae possit tibi magnificentia domus et splendore antiquissimae familiae comparari. De quibus ut non superbias, nec tibi hoc ipsum, quod eis Christum praeposueris, adscribas: ipse est vera humilitas, vera caritas, vera virginitas. Ab omni quippe contaminatione mens libera est, quae sive in se, sive in proximo nihil diligit, nisi quod ex Deo esse non ambigit. Nam amare aliquid quod non ex opere et spiritu Dei sit, non est casta dilectio, et sufficit tentatori sublimes et claras animas hac illusione violasse, ut quas ad illicita non impulit, placendi sibi ad elationem dejecerit.

XIX. Sine caritate, quae non quaerit quae sua sunt, nihil prodesse.

De hac caritate sine dubio Apostolus loquebatur, et istius proprietatem subtilissimis discretionibus eliquabat dicens: *Si lin-*

guis hominum loquar et angelorum, caritatem autem non habeam, factus sum velut aes sonans, aut cymbalum tinniens. Et si habuero prophetiam, et noverim mysteria omnia, et omnium scientiam, et habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, caritatem autem non habeam, nihil sum. Et si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, et si tradidero corpus meum ut ardeam, caritatem autem non habuero, nihil mihi prodest (1. Cor. 13, 1). In quarum definitionum formula multo laboraremus obscuro, nisi sequentia demonstrarent quae esset species istius caritatis, cui soli tot operum labores, tot virtutum merita non perirent. Esto enim ut multiplex loquendi peritia, quae non solum ad omnem humanae facundiae artem, sed etiam ad angelici eloquii pervenerit facultatem, si caritate careat, inutili aeris sono, et tinnitui sit comparabilis cymbalorum; esto ut habens prophetiam, scientiam, habens fidem daemonibus imperantem nihil sit, quia caritate sit vacuus, verum ut etiam ille ab hac esse possit alienus, qui in alimoniam pauperum suas distribuerit facultates, vel qui corpus suum igne torrendum pro Christi confessione tradiderit, incredibile videretur, nisi beatus

Paulus hoc diceret, qui tamen cum ejusdem caritatis membra describeret, doceretque qualis esset haec virtus, sine qua nullae possunt prodesse virtutes: *Caritas*, inquit, *patiens est*, *benigna est*, *caritas non aemulatur*, *non agit perperam*, *non inflatur*, *non est ambitiosa*, *non quaerit quae sua sunt*, et reliqua (Ibidem 4).

XX. Vanam proprii meriti gloriam omni esse peccato nocentiorem.

Inflatio ergo, et ambitio, et propriorum bonorum superba defensio possunt destruere eleemosynas, possunt evacuare martyria: si et magnas opes amore quis humanae laudis effundat, et saeva supplicia non ea fortitudine quam Deus tribuit, sed ea quam de se praesumpsit, excipiat. Hoc est enim propria fiducia inflari, hoc vanam gloriam quibuslibet ambire dispendiis, hoc postremo est nolle habere quae Dei sunt, et ibi suum constituere meritum, ubi divinum cessarit auxilium, haec superbia omni peccato nocentior, omni genere est elationis insanior. A quibuslibet enim lapsibus delictorum facile surgitur, quando opem a reparatore suo poscit elisus. Huic autem ruinae nihil subvenit, quia aut difficile peccatum suum superbus agnoscit,

aut etiam si intellexerit, non currit ad medicum, sed de se sibi remedium pollicetur, nec unquam ibi proficit cura, ubi morbus est ipsa medicina.

XXI. Superbiae virus sola humilitate et caritate, quae se invicem complectuntur, excludi.

Hunc autem corruptissimum pestilentiae istius flatum spiritus verae humilitatis et verae caritatis excludit. In nullo enim hae virtutes ab invicem dividuntur, et ambarum tam indiscreta connexio est, ut qui in una earum construitur, simul utraque potiatur. Sicut enim pars caritatis est humilitas, ita pars humilitatis est caritas. Et si illa recolamus, quae sine bono caritatis infructuosa esse Apostolus definivit, inveniemus eadem similem habere qualitatem, si eis humilitas vera defuerit. Quem enim fructum habebit aut cum inflatione scientia, aut cum humana gloria fides, aut cum jactantia largitas, aut cum elatione martyrium? Unde quia in destructionem superbiae et humilitas tendit et caritas, de utraque habeatur dictum, quidquid de una est disputatum.

XXII. Nihil boni esse a nobis, quando nec ipsa recta oratio.

Superest nunc, sacratissima Dei virgo, ut sobrio castoque judicio sancti cordis tui arcana discutias, et aculeo totius elationis obtrito investiges in te atque dinumeres, quae et qualia tibi sponsus tuus dona contulerit, quae a me non oportuit recenseri, ne aut plura contexerem, aut pauciora percurrerem. Verecundiae enim tuae onerosa foret etiam vera laudatio, et ipse contra disputationem meam facerem, si cui ab humana gloria continentiam suasissem, ad eandem te tuis praeconiis incitarem. Ipsa ergo aulam tuae mentis ingredere, et in secretario purissimae conscientiae tuae qualia tibi reposita sint ornamenta circumspice, et quidquid ibi splendidum, quidquid pulchrum pretiosumque repereris, divini operis et muneris esse ne dubites, ita ut in omnibus bonis opulentiae tuae et gratiam donatoris, et jus proprietatis agnoscas. Accepisti enim quae habes, et quidquid tibi diligentia tui laboris accrevit, per ipsum tibi est auctum, per quem fuerat inchoatum. Itaque utendum tibi est his quae largitus est Deus, et ab eodem semper est petendum, ut donis ejus fideliter et scienter

utaris. Quid enim nobis boni potest esse sine ipso, quandoquidem etiam ut recte oremus, ex ipso est, dicente Apostolo: *Nam quid oremus sicut oportet, nescimus, sed ipse Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Qui autem scrutatur corda, scit quid desideret Spiritus, quoniam secundum Deum postulat pro sanctis* (Rom. 8, 26). Et ne dubium esset de quo spiritu loqueretur, jam supra dixerat: *Non enim accepistis spiritum servitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus: Abba, pater. Itaque ipse Spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quoniam sumus filii Dei. Si autem filii et heredes: heredes quidem Dei, coheredes autem Christi: si tamen compatimur, ut et conglorificemur* (Ibidem 15).

XXIII. Omnem rectum affectum, cogitatum, et sermonem nostrum esse a Deo.

Implet igitur Spiritus sanctus organum suum, et tanquam fila chordarum tangit digitus Dei corda sanctorum. Qui ideo cum die Pentecostes in Apostolos plebemque credentium, sicut a Domino fuerat promissus, influeret, in specie linguarum apparuit igne-

arum, et loquelis omnium nationum eos, super quos insederat, fecit effari, ut dubium non esset per ipsius inspirationem utilem affectum, rationabilem sermonem animis fidelium ministrari: sicut ipse Dominus discipulis suis insinuavit, et dixit: *Cum autem tradent vos, nolite cogitare quomodo aut quid loquamini. Dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini. Non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris, qui loquitur in vobis* (Matth. 10, 19). Quod ne in solo magnarum tribulationum tempore credamus fieri, sed etiam in pace praestari, audiamus Apostolum definientem, quod ipsae quoque cogitationes nostrae, nisi a Deo nobis insitae fuerint, rectae esse non possint. *Fiduciam*, inquit, *talem habemus per Christum ad Deum, non quod sufficientes simus cogitare aliquid ex nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est* (2. Cor. 3, 4).

XXIV. Quidquid virtutis et caritatis sancti habent in hac vita, a Deo habent, quoniam et in coelo quidquid habituri sunt, ab illo erit: ab eo portio, a quo erit plenitudo.

Unde cum sanctorum animis ex Deo sit utilis meditatio, justa petitio, efficax actio; ex

Deo sit in fide firmitas, in tribulatione patientia, in persecutione victoria, magna est in vera humilitate felicitas, cui Deus dilectio, Deus sapientia, Deus consilium, Deus fortitudo est. Nec dubie ista subjectio jam ex magna parte in illius futurae beatitudinis est constituta consortio, ubi *Deus erit omnia in omnibus* (1. Cor. 15, 28). Quod ideo in hac vita ad plenum non potest obtineri, quia nondum mortale nostrum induit immortalitatem, nec corruptio transiit in incorruptionem, caro adhuc contra spiritum, et contra carnem spiritus concupiscit. Nec invenitur in ullo hominum tanta concordia, ut legi mentis lex quae membris est insita, non repugnet. Propter quod ex omnium sanctorum persona accipitur quod Joannes apostolus ait: *Si dixerimus quoniam peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, et veritas in nobis non est* (1. Joan. 1, 8). Cum tamen idem ipse dicat: *Qui natus est ex Deo, peccatum non facit, quoniam semen ipsius in eo manet, et non potest peccare, quoniam ex Deo natus est* (Ibidem 3, 9). Utrumque ergo verum est: quia et nemo sine peccato est, in eo quod nemo est sine lege peccati: et qui natus est ex Deo, peccatum non facit, quia per legem mentis, id est per caritatem,

quae Dei semen est, peccatum non facit. *Caritas* enim *operit multitudinem peccatorum* (1. Pet. 4, 8): et sine ea nullum prodest bonum, per quam deletur omne peccatum. Dum igitur *corpus quod corrumpitur, aggravat animam, et deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem* (Sap. 9, 15): non quidem obtinetur, ut jam omnia in omnibus Deus sit, quia nullus est sine tentationis stimulo, et sine mutabilitatis incerto. Sed quia *omne datum optimum, et omne donum perfectum desursum est, descendens a Patre luminum* (Jacobi 1, 17), sine dubio inde habetur virtutum omnium portio, unde habebitur plenitudo: et tanto quisque est beatior, Deoque conjunctior, quanto plus in eo fuerit divinae gratiae quam actionis humanae. *Benedic* itaque *Domino in omni tempore, et laus ejus in tuo ore sit semper* (Psal. 33, 1). Anima autem tua non acquiescat nisi in Domino laudari. Superbi quidem refragabuntur, sed mansueti haec audient, et laetabuntur.

DISSERTATIO II.

DE ARCA NOE ECCLESIAE TYPO PATRUM SENTENTIAE.

(Ad L. 2. de Vocatione omnium gentium c. 14.)

I. Arca Noe Ecclesiae est typus.

„Nulli nostrum, scribit Augustinus [1]), dubium est per *arcam Noë* salva rerum gestarum fide, ut deletis peccatoribus domus justi a diluvio liberaretur, etiam Ecclesiam fuisse figuratam.“ Hisce similia repetit in suo opere *de iCivitate Dei* [2]): „Quod Noe homini justo..... imperat Deus ut arcam faciat, in qua cum suis, d est uxore, filiis et nuribus et cum animalibus, quae ad illum ex Dei praecepto in arcam ingressa sunt, liberaretur a diluvii vastitate; *procul dubio* figura est perigrinantis in hoc seculo

1) De unit. Ecclesiae c. 5 n. 9.
2) L. 15 c. 26.

civitatis Dei, hoc est Ecclesiae, quae fit salva per lignum, in quo pependit Mediator Dei et hominum homo Christus Jesus.« Et revera frequens admodum est penes Patres [1]) comparatio Ecclesiae cum arca Noe, neque unica tantum est secundum eos similitudinis ratio, sed plane multiplex. Non inutile nec injucundum erit eos de hac multiplici similitudine audisse disserentes, cum illa et plures Ecclesiae proprietates confirmentur et hujus universa ratio ac indoles mirum illustretur in modum.

II. Extra Ecclesiam non est salus.

Primum quod secundum Patres arca adumbrabatur *unitas* est Ecclesiae. De hac disputans S. Cyprianus in epistola ad Magnum[2]) ita scribit: »Petrus ostendens *unam* Ecclesiam

---

[1]) Praeter eos, quorum verba adducemus cf. praeterea Tertullianum de bapt. c. 8; Tichonium Afrum L. de septem regulis, reg. 5. et 6. (Migne Patrol. lat. 18, 53); Hilarium in Ps. 146. n. 12; Luciferum Calarit. L. 2. pro S. Athanasio (Migne ib. 13, 910); Chrysostomum H. in S. Lucianum n. 1; Gregorium M. H. 16. in Ezech.; Augustinum Enar. in Ps. 86. n. 3. Tr. 120. in Joan. n. 2. Auctorem Hypognost. inter op. Aug. L. 3 c. 12. n. 21. Hieronymum ep. 22. n. 38.

[2]) n. 2.

sse et solos eos qui in Ecclesia sint baptizari osse, posuit et dixit: *In arca Noe pauci, id st octo animae hominum salvae factae unt per aquam, quod et vos similiter salos faciet baptisma* (1. Petr. 3, 20 s.), proans et contestans, unam arcam Noe typum uisse unius Ecclesiae."

Cum hac Ecclesiae proprietate intime nectir praerogativa, quam illi vindicat Concilium ateranense IV. cum docet[1]): „Una est fideım universalis Ecclesia, *extra quam nullus mnino salvatur*", quod in professione fidei 'aldensibus ad Ecclesiam reducibus ab Innontio III. praescripta repetitur: „Corde credius et ore confitemur, unam Ecclesiam non ıereticorum sed sanctam Romanam catholicam apostolicam, *extra quam neminem salvari edimus*." Quis autem non videt hanc Ecclesiae dotem in arca Noe non solum adumbratam

[1]) Cap. 1. Firmiter. Ceterum jam sec. ex praescripto Concilii Carthag. IV. inrrogandus erat episcopus ante ordinationem „si tra Ecclesiam nullus salvetur;" et Concilium rtense a. 412 in epistola synodica scribit: uisquis ab hac catholica Ecclesia fuerit separas, quantumlibet laudabiliter se vivere existimet, c solo scelere, quod a Christi unitate disjunctus , non habebit vitam, sed ira Dei manet super m."

sed manifestissime expressam? „Si potuit evadere quisquam, inquit Cyprianus [1]), qui extra arcam Noe fuit, et qui extra Ecclesiam foris fuerit, evadit.“ „Cum successore piscatoris et discipulo crucis loquor, ita Hieronymus ad Damasum [2]), ego nullum nisi Christum sequens beatitudini tuae i. e. cathedrae Petri communione consocior: super illam petram aedificatam Ecclesiam scio. Quicunque extra hanc domum agnum comederit profanus est. Si quis in arca Noe non fuerit, peribit regnante diluvio. Quicunque tecum non colligit, spargit; hoc est, qui Christi non est, Antichristi est.“ Sed luculentissime hoc docet S. Fulgentius [3]): „Si quis aut de Ecclesia baptizatus egreditur, aut extra Ecclesiam in Patris et Filii et Spiritus sancti nomine baptizatur; si ante finem praesentis vitae non fuerit catholicae restitutus Ecclesiae, non carebit morte, sed

---

1) De unit. Eccles. n. 6.

2) Ep. 15 al. 57. n. 2.

3) L. 1 de remiss. peccat. c. 20. Idem ex hoc typo infert Lucifer Calarit. l. supra c. Gaudentius Brix. S. 8, cujus haec sunt verba: „Periisse constat in illo diluvio omnes ipsius temporis homines, praeter eos qui intra arcam, quae typum gerebat Ecclesiae, reperiri meruerunt. Nam similiter etiam nunc omnino salvi esse non poterunt, qui ab apostolica fide et ab Ecclesia catholica fuerint alieni.“

quie: quia et tempore diluvii si quis in arcam
oe non est ingressus, non est salvatus diluvio,
d necatus, nec salutem invenit in aqua, sed
ortem. Aqua quippe illa, in qua praefigura-
itur baptismatis sacramentum, quoscumque in
ca reperit, a terra suspensos ad coelestia sub-
navit; residuos autem oppressos occidit, quos
ris invenit. Et pereunte Hiericho, si quos do-
us Rahab[1]) meretricis inclusit, incolumes Jesus
rvare praecepit (Jos. 6, 25); reliquos vero
ios illa non continebat domus, unius mortis
nsumpsit interitus. In illa igitur arca et in illa
mo una eademque praefigurabatur Ecclesia.«

Si extra Ecclesiam non est salus, neque ex-
ı Ecclesiam prodesse poterunt Sacramenta.
geniose veritatem hanc Augustinus[2]) hoc

---

[1]) Non solum Fulgentius domum Rahab
um Ecclesiae fuisse censet, sed plures alii ut
rprianus de unit. Eccl. n. 8, et ep. ad Mag-
m n. 4; Hieronymus ep. 22. n. 38; 52. ad
potianum n. 3; auctor S. 46 inter sermones
Ambrosio adscriptos n. 15; Origenes Hom.
in Jos. Evagrius monachus (Migne 20, 1177)
:., qui hoc typo idem illustrare solent, nimirum
ra Ecclesiam non esse salutem.

[2]) Contra Faustum L. 12 c. 17. Similia ha-
· de Bapt. L. 5 c. 28 n. 39, ubi ait: „Sicut
ı alia sed eadem aqua et in arca positos salvos
it, et extra arcam positos interemit: sic non
sed eodem baptismo et boni catholici salvi

typo illustrat. Eadem enim aqua, quae arca elevando et sustendando salvavit eos, qui ill continebantur, reliquos foris constitutos delevit nam „praeter arcam omnis caro, quam terra su stentabat, diluvio consumpta est: quia praete Ecclesiae societatem, aqua baptismi quamvis ea dem sit, non solum non valet ad salutem, se valet potius ad perniciem.“ Idem docentem au divimus Fulgentium. Idem docet Cypria nus [1]): „Si potuit tunc in illo expiati et purifi cati mundi baptismo [2]) salvus per aquam fier qui in arca Noe non fuit, potest et nunc vivifi cari per baptisma qui in Ecclesia non est, c soli baptisma concessum est.“ Cum Cyprian consentit ejus in episcopatu collega Firmili nus ad eum scribens [3]): „Quomodo qui cu Noe in arca non fuerunt, non tantum purga et salvati per aquam non sunt, sed statim dil vio illo perierunt, sic et nunc quicunque in E clesia cum Christo non sunt, foris peribunt, n ad unicum et salutare Ecclesiae lavacrum p poenitentiam convertantur.“ Longius tamen pr

---

fiunt et mali catholici vel haeretici pereunt.“ 6 c. 40 n. 78.

[1]) Epist. ad Magnum 76. n. 2.

[2]) De diluvio, quod secundum Patres typ baptismi fuit, alia occasione plura dicemus.

[3]) Nr. 15.

gressi sunt Cyprianus et Firmilianus, cum hac similitudine abutentes non solum sacramenta extra Ecclesiam non prodesse [1]), sed ne valere quidem ex ea deduxerint« [2]).

III. In Ecclesia non solum sunt justi sed et peccatores.

Dogma est catholicum contra Donatistas seculo praesertim quarto strenue defensum Ecclesiam non constare solum justis, sed ad eam peccatores quoque fideles pertinere. Ad hanc veritatem sive corroborandam sive illustrandam libenter provocant Patres ad arcam Ecclesiae typum, quae suo sinu animalia non tantum munda excepit fovitque, verum etiam immunda.

---

[1]) Cum Patres docent sacramenta extra Ecclesiam non prodesse, nec loquuntur *de infantibus*, qui inter haereticos vel schismaticos baptizantur nec *de iis, quos bona fides*, ut ajunt, *excusat*. Istis enim, cum nullum ponant gratiae obicem, sacramenta, licet a ministris extra Ecclesiam constitutis conferantur, revera prosunt (dummodo aliae conditiones vel dispositiones adsint). Hisce in casibus ministri vel haeretici vel schismatici verae famulantur Ecclesiae, et ii, quos baptizant, ad illius animam pertinent, licet extra ejusdem corpus sint forte constituti.

[2]) Hanc illationem arrisisse quoque cuidam Donatistarum episcopo refert Augustinus *de unitate Ecclesiae* c. 5 n. 9.

Ad hunc typum provocat schismaticorum malleus Augustinus[1]): „Agnoscamus arcam illam, quae praefiguravit Ecclesiam: simul illic munda animalia simus, nec in ea nobiscum etiam immunda portari usque in finem diluvii recusemus. Simul in arca fuerunt, sed non simul Domino in odorem sacrificii de immundis obtulit Noe. Nec ideo tamen a mundis aliquibus arca ante tempus propter immunda deserta est.“ Utitur hoc typo et Hieronymus[2]) adversus schismaticos Luciferianos. „Arca Noe, inquit, Ecclesiae typus fuit.... ut ibi pardus et hoedi et lupus et agni; ita et hic (scil. in Ecclesia) justi et peccatores, id est, vasa aurea et argentea cum ligneis et fictilibus commorantur.“ Ante utrumque jam provocaverat ad hunc typum auctor anonymus sed pervetustus *Tractatus ad Novatianum de lapsis*[3]) ita paucis

---

[1]) Ep. 108 al. 256 n. 20. Quibus similia habet in Breviculo collat. cum Donatistis c. 9 n. 26; c. Faustum L. 12 c. 15; de fide et oper. c. 27. n. 49.

[2]) In dial. c. Lucifer. n. 22.

[3]) Nr. 2. in Patrol. Migne 3, 1208. Plura auctor iste de hoc typo habet, atque etiam ex illo Novatianum, qui Ecclesiae jus potestatemque veniam lapsis concedendi abjudicaverat, revincere conatur, ex eo quod columba arcam egressa ad eam rediens recepta iterum fuerit colligens, Ecclesiam

omnia complectens, quae hucusque diximus: „Voluntas schismaticorum non est in lege, quae lex *unam* nobis et *singularem* designat Ecclesiam, in illa scil. quae sub Noe ante diluvium Dei providentia fabricata est arca, in qua non tantum munda animalia, sed et immunda, ut

---

posse lapsos, qui Christum negando eam deseruerant, iterum recipere. Sic enim disserit (n. 5): „Columba, quae pedibus suis requiem habere non poterat, lapsorum imaginem portabat; qui immemores divinarum praedictionum, vel simpliciter ignorantes, vel audacter dissimulantes ceciderunt...... Quod autem requiem pedibus columba illa... invenire non poterat hoc significabat, vestigia negantium, hoc est, sacrificatorum, lubrici veneno serpentis sauciata, in lapsum conversa, quae ulterius non possent super aspidem et basiliscum conscendere, et draconem et leonem calcare (Ps. 90, 13)... Istis ergo tot et tantis malignis spiritibus infestantibus et in lapsorum necem insurgentibus, provisa est vulneratis salutis via: ut quibuscunque viribus possent toto se corpore protrahere, castris suis recipere; quibus recepti possent medelis spiritalibus vulnera sua curare. Recepta igitur columba, paucis etiam diebus interjectis, iterato emittitur ex arca, quae reversa, non tantum firma vestigia, sed et insignia suae pacis atque victoriae, per illa olivae folia, quae suo ore portabat, ostendit. Duplex ergo illa emissio, duplicem nobis persecutionis tentationem ostendit: prima in qua lapsi sunt, victi ceciderunt; secunda, in qua hi qui ceciderunt, victores extiterunt etc."

tibi cito respondeatur, Novatiane, invenimus esse reclusa. Quae arca sola cum his quae secum fuerant liberata est: in qua et cetera, quae in ea inventa non sunt, diluvio perierunt.«

Aliam tamen conclusionem subtiliter infert Tertullianus. Disputans enim de criminis idololatriae gravitate hanc eo probat, quod omnes illius rei ad Ecclesiam pertinere non possint. Hujus affirmationis, si quaeris rationem, eam accipe ipsius verbis [1]: „Viderimus enim si secundum arcae typum et corvus et milvus et lupus et canis et serpens in Ecclesia erit, certe et idololatres in arcae typo non habetur. Nullum animal in idololatren figuratum est: quod in arca non fuit, in Ecclesia non sit.« Quae ratio sat obscura ita forte clarius proponi poterit. Arca est Ecclesiae typus, hinc et animalia, quae illa continebantur, figura sunt eorum, qui pertinent ad Ecclesiam. Jam vero ex animalibus alia quidem sunt secundum Scripturas typus bonorum, malorum alia, ut corvus, milvus, lupus: nullum autem est typus idolorum cultoris; cum ergo in arca typum non reperiamus idololatrae, *quod in arca non fuit, in Ecclesia non sit;* inferendum scil. est, omnes idololatriae reos ad Ecclesiam non pertinere.

---

[1]) De Idolol. c. 24.

Qua occasione silentio praeterire non possumus praeclara Chrysostomi verba, quibus praestantiam veritatis prae figura, Ecclesiae prae arca illustrat. „Vide veritatis abundantiam, inquit [1]; quemadmodum in medio mari servabat eos arca, qui intus erant, sic et omnes qui errant servat Ecclesia: verum arca servabat tantum, Ecclesia quiddam amplius perficit. Exempli causa rationis expertes animantes accepit arca, et rationis expertes animantes servavit: rationis expertes homines accipit Ecclesia, nec servat tantum sed immutat. Corvum accepit arca et corvum emisit; Ecclesia corvum accipit et columbam emittit; accipit lupum et ovem illum emittit. Cum enim ingressus huc fuerit homo rapax et fraudator, ubi divinorum doctrinam eloquiorum audiverit, mutat mentem et pro lupo fit ovis: siquidem lupus alienà rapit, at ovis etiam lanam suam concedit.«

IV. Mira Ecclesiae varietas.

Ingredienti Noe arcam praecepit Dominus, ut ex omnium animantium genere paria quaedam secum induceret; unde negari nequit miram

[1]) Conc. 6. de Lazaro n. 7. His plane similia habet H. 8. de Poenit.; H. 1 de laud. S. Pauli; H. in S. Phocam M. n. 2.

quandam fuisse arcae incolarum varietatem. Hanc varietatem significatione non caruisse censet Origenes. Significabat enim, si illum audimus, varietatem qua excellit Ecclesia, quae sinu suo complectitur non unius sed omnis generis homines, doctos et indoctos, perfectos et rudes, in sanctitate consummatos et tirones. Ita enim loquitur [1]: „Confertur ergo populus hic, qui salvatur in Ecclesia, illis omnibus sive hominibus sive animalibus, quae salvata sunt in arca. Verum quoniam non est unum omnium meritum nec unus in fide profectus, idcirco et arca illa non unam praebet omnibus mansionem, sed bicamerata sunt inferiora et tricamerata superiora et nidi distinguuntur in ea, ut ostendat, quia et in Ecclesia, licet omnes intra unam fidem continentur atque uno baptismate diluantur, non tamen unus omnibus atque idem profectus est, sed unusquisque in suo ordine etc.“ quod deinde fusius prosequitur.

V. Ecclesiae catholicitas.

Aliorum vero Patrum est sententia varietate illa animantium, quae arcam incolebant, non aliud significatum fuisse, quam linteo illo magno de coelo in terram submisso, quod apostolorum

[1]) Hom. 2 in Gen. n. 3.

princeps vidit, et *in quo erant omnia quadrupedia et serpentia terrae et volatilia coeli* (Act. 10, 11 s.), *universitatem* scilicet *seu catholicitatem* Ecclesiae. Haec certe est sententia auctoris nostri [1]) de vocatione omnium gentium; haec Augustini [2]): „Cuncta animalium genera in arca clauduntur, sicut omnes gentes, quas etiam Petro demonstratus discus ille significat, Ecclesia continet.“ Et iterum [3]): „Placuit etiam ipsi Domino Deo nostro ad hoc hortari vos per nos, ut in his omnibus, quae velut de corporali et de visibili creatura dicuntur, quaeramus aliquid spiritaliter absconditum, quo invento gaudeamus. Bestias silvae (v. 11), gentes intelligimus; et multis hoc locis Scriptura testatur. Sed tamen evidentissima duo maxime occurrunt documenta, quod in arca Noe, *qua nemo nostrum dubitat Ecclesiam esse praefiguratam*, non includerentur omnia genera animalium, nisi in illa unitate compaginis omnes gentes significarentur..... Cum ergo venit tempus, ut illud quod in arca erat praefiguratum, jam in Ecclesia compleretur, Petrus apostolus dubitans dare sacramentum evangelicum genti-

---

[1]) L. 2 c. 14.
[2]) Contra Faustum L. 12 c. 14.
[3]) Enarrat. in Ps. 103 S. 3 n. 2.

bus incircumcisis, imo non dubitans, sed omnino dandum esse non putans, quodam die esuriens cum prandere vellet, ascendit ut oraret« etc. Relata dein ejus visione cujus mentionem fecimus concludit: „Omnes erant in arca, omnes in disco, omnes mactat et manducat Petrus, quia Petrus petra, petra Ecclesia« [1]).

VI. Invicta Ecclesiae firmitas.

Illud denique [2]) praetereundum non est, quod auctor *Tractatus de lapsis adversus Novatianum* animadvertit [3]), typo illo jam tunc praemonstratum fuisse, quaenam futura foret Ecclesiae conditio. Hujus enim conditio non est pax sed militia et bellum. *Non veni pacem mittere*, inquit ipse Christus [4]), *sed gladium.* Ipsam manet persecutio, nam *si me persecuti*

---

[1]) Quomodo vero Petrus seu Ecclesia bestias i. e. gentes manducet, ita ingeniose explicat (ib.): „Quid est mactare et manducare? Occidere in eis quod erant, et in sua viscera assumere. Dissuasisti pagano sacrilegia, occidisti quod erat; dato sacramento Christi incorporasti Ecclesiae, manducasti.“

[2]) Alias similitudines arcam inter et Ecclesiam diligenter investigat Augustinus de civit. Dei L. 15 c. 26 s. et c. Faustum L. 12 c. 14 ss., quas tamen hic praetermittimus, cum ad rem minus sint et sensui innitantur allegorico.

[3]) Nr. 5. [4]) Matth. 10, 34.

fuerint et vos persequentur[1]). Sed sicut diluvii fluctus arcam pulsabant quidem et verberabant, non tamen submergebant neque adversus illam praevalebant; ita et Ecclesia „vincit impugnata, insidiis appetita superat, contumeliis affecta splendidior evadit, vulnera excipit nec ulceribus cadit, agitata fluctibus non demergitur, procellis impetita naufragium non patitur, luctatur nec prosternitur, pugilatu certat nec vincitur« [2]). „Illa arca, ita anonymus, figuram Ecclesiae sicut superius diximus, portabat, quae verberabatur hinc atque inde aquis insurgentibus tantum. Cataclysmus ergo ille qui sub Noe factus est, figuram persecutionis, quae per totum orbem nunc nuper supereffusa, ostendit. Aquis autem, diruptis cataractis, undique convenienti-

---

[1]) Joan. 15, 20.

[2]) Ita Chrysostomus in orat. post Eutropium captum habita n. 1, ubi haec praecedunt: „Nihil Ecclesiae par est. Ne mihi commemores muros et arma, muri enim deteruntur, Ecclesia vero nunquam senescit. Muros barbari demoliuntur, Ecclesiam ne daemones quidem vincunt. Quod haec non sint jactantiae verba res ipsae testantur. Quot Ecclesiam oppugnarunt ipsique perierunt? Ecclesia vero coelos transcendit. Talis est Ecclesiae magnitudo, vincit impugnata etc.“ Quibus similia habet H. in dimissionem Chananaeae n. 1; H. 2 in inscript. Act. n. 1; inprimis vero in H. antequam in exilium iret n. 1, 2; in Is. c. 2. n. 2, 3.

bus et excrescentibus significabantur gentes, quae ad vastandam Ecclesiam excreverunt.« Quae comparatio aliam nobis in mentem revocat, qua admodum delectantur Patres. Quis enim ignorat passim eos Ecclesiam non solum cum arca, sed generatim cum *navi* fluctibus jactata non tamen submersa conferre? Diligenter comparationem hanc expolit antiquissimus Christi martyr Hippolytus, qui de ea ita scribit [1]): „Mare mundus est, in quo Ecclesia velut navis pelagi salo, fluctibus jactatur, nec tamen naufragio perit, quippe cum solertem gubernatorem Christum secum habeat. Fert vero etiam in medio erectum adversus mortem tropaeum, quae videlicet crucem Domini secum portet. Est enim ejus prora, oriens; puppis vero occidens; cavitas mediaque capacitas, meridies; clavi, duo Testamenta; circumextenti funes, Christi caritas quae Ecclesiam astringit; linum quod secum fert, lavacrum est regenerationis quae fideles renovat, unde sunt illa praeclara. Venti loco adest Spiritus ille e coelis, quo fideles consignantur Deo. Habet pariter illi comites et ferreas anchoras, sancta nimirum Christi mandata, quae

---

[1]) De Christo et Antichristo n. 59. Hanc comparationem pariter pluribus prosequuntur aliis omissis Pseudo-Clemens in ep. ad S. Jac. n. 14. et auctor Constit. apost. L. 2 c. 57.

ferri robur ipsum praeferant. Quin et nautas a dextris atque sinistris habet, sanctorum angelorum more assistentes, quorum ope continetur atque munitur Ecclesia. In ea scala quae in altum ad antennam subvehit, imago est salutaris Christi passionis, fideles trahens ut in coelos conscendant. Signa super antennam in altum sublata, prophetarum, martyrum et apostolorum in Christo regno quiescentium stipatus ordo.« Brevius sed non minus praeclare de hoc Ecclesiae symbolo disserit Auctor anonymus operis imperfecti in Matthaeum, cujus verbis dissertationem hanc absolvemus. „Navigat Ecclesia, ita ille [1]), instructa fidei gubernaculo felici cursu super seculi hujus mare, habens gubernatorem Deum, remiges angelos, portans omnium sanctorum choros, erecta in medio salutari arbore crucis, in qua evangelicae fidei velis suspensis, flante Spiritu sancto ad portum paradisi et securitatem quietis aeternae deducitur.«

---

[1]) Hom. 23 in Matth. 8. inter opera spuria S. Joan. Chrysostomi. Hisce similia habet Chrysostomus H. 2 in Inscript. Actuum n. 1.

INDEX.

Pag.

De vocatione omnium gentium liber primus 1

Caput I. Materiam hoc libro tractandam proponit, ostenditque non recte sentire eos, qui praedicatione gratiae liberum negari arbitrium contendunt 1

Caput II. Omni animae humanae naturaliter inesse qualemcunque voluntatem; quae aut sensualis, aut animalis, aut spiritualis est 3

Caput III. De voluntate sensuali 4

Caput IV. De voluntate animali: qua nihil supra mercedem temporalis gloriae acquiritur, etiam si dono Dei in ea sublimius sapiatur 5

Caput V. Nunquam universitati hominum divinae providentiae cura defuit, ut inexcusabiles sint in idololatria 7

Caput VI. Quam imbecilla voluntas, quae non ab incommutabili voluntate regitur. Bona voluntas opus Dei est 9

Pag.

Caput VII. Tristis hominum post lapsum Adami conditio; in quibus, cum ad pietatem redeunt, non nova creatur substantia, sed quae labefactata est reparatur . . . 11

Caput VIII. Deus gratia sua sanat, non aufert liberum arbitrium. Qui si non operatur in nobis, nullius possumus esse participes virtutis, quod utique quotidie facit, dum cordibus vocatorum suam inserit voluntatem . 16

Caput IX. Quod Scriptura sive de bonis sive de malis loquatur, sive de electis sive de reprobis, ita meminit unius partis, quasi neminem hominum praetermittat . . . 23

Caput X. Quod Scriptura de electis et reprobis ejusdem populi loquitur tanquam de iisdem 32

Caput XI. Quod Scriptura de diversorum temporum hominibus loquitur, quasi de ejusdem temporis generatione 35

Caput XII. Quod illud Apostoli: Vult omnes homines salvos fieri, integre pleneque suscipiendum est 37

Caput XIII. Secreti illius profunditas, quo Dei salvantis gratia aliquot, pro quibus Ecclesia orat, praeterit, nobis in hac vita patere non potest 39

Caput XIV. Multa esse in dispensatione ope-

Pag.

rum divinorum, quorum causis latentibus, soli monstrantur effectus 47

Caput XV. Non ex meritis alii electi, alii neglecti. Hujus discretionis nos latet ratio 50

Caput XVI. Iudicium Dei inscrutabile in discretione parvulorum 51

Caput XVII. Ex impiis qui in extremis conversi salvantur, ostenditur et gratiam sine meritis dari, et inscrutabile esse Dei judicium 52

Caput XVIII. Gratia, sine qua bona merita esse nequeunt, non accipitur a quoquam nisi ex Dei voluntate, sine meritis . . . 57

Caput XIX. Qualis sit natura sine gratia . 59

Caput XX. Viscera misericordiae Dominus ad omnium nationum impendit salutem, sed tantum praecogniti et praeordinati in regnum Dei testimonium ejus, qui de coelo venit, accipiunt 60

Caput XXI. Non esse scrutandum, cur Deus alios eligit, alios non eligit; sicut nec cur antea omnibus gentibus praetermissis, unum Israelem elegit 63

Caput XXII. Electionem salvandorum non posse refundi in merita voluntatis humanae manifestum est ex parvulis 65

Caput XXIII. Omne bonum hominis meritum

Pag.

ab initio fidei usque ad perseverantiae consummationem donum esse divinum . . 67

Caput XXIV. Omnis boni in homine auctor est Deus per gratiam 74

Caput XXV. Quaestionem, cur potius hic quam ille accipiat gratiam, esse impenetrabilem, nec posse ex libero arbitrio solvi 88

Liber Secundus.

Caput I. Tria esse in hac quaestione certa: Deum velle omnes salvos fieri, cognitionem veritatis et salutem esse ex gratia, et judicia Dei esse impenetrabilia 90

Caput II. Scriptura docet Deum velle omnes homines salvos fieri 91

Caput III. Inscrutabile est, cur Deus judicarit quarundam gentium vocationem differendam 94

Caput IV. In praeteritis seculis semper admonuit divina bonitas homines sui cultus per elementa, sicut populum Israël peculiariter per legem et prophetas 97

Caput V. Qui inter gentes Deo placuerunt, spiritu fidei et gratiae sunt discreti . . . 101

Caput VI. Non omnibus etiam nunc, eadem mensura gratiae confertur 103

Caput VII. Differentia divinorum munerum non ex praecedentium operum meritis, sed ex Dei liberalitate provenit 105

Pag.

Caput VIII. Unicuique sine merito datur, unde tendat ad meritum 106
Caput IX. Variatae per diversa tempora gratiae causa a nobis non est investiganda 109
Caput X. Omnibus seculis misericordia Dei et corpora aluit, et mentes juvit . . . 110
Caput XI. Hominibus fere paulatim et particulatim accrescit, quod superna largitas ei dare decrevit 112
Caput XII. Libertas sub gratia 116
Caput XIII. Bonitatem Dei non solum Sanctis, sed et impiis instituendis affuisse ante diluvium 116
Caput XIV. In diluvio et postea usque ad Christum revelata sunt opera divinae gratiae et christianae gratiae miracula praesignata: tametsi abundantia gratiae, quae nunc mundum rigat, pari largitate non fluxit 119
Caput XV. Meliora non nasci nunc ingenia, quam ante Christi adventum: quinimo tempore adventus Christi inventa est iniquitas robustior, ut gratia Dei manifestaretur 122
Caput XVI. Quod Christus pro omnibus mortuus fuit 128

Pag.

Caput XVII. Nationes, quibus nondum gratia Salvatoris illuxit, disposito tempore vocandas esse ad Evangelium 131
Caput XVIII. Prioribus seculis absconditum fuisse gentibus mysterium de ipsarum vocatione ad Evangelium, non tamen prophetis 132
Caput XIX. Deus pro omni tempore vult omnes homines salvos fieri 136
Caput XX. Objectio ex parvulis contra illud: Qui vult omnes homines salvos fieri . . 137
Caput XXI. Juste agi cum parvulis pereuntibus, tam in hoc seculo quam futuro, propter originale peccatum 138
Caput XXII. Divina justitia cuilibet mensuram et modum miseriae ordinat . . 140
Caput XXIII. Parvulis pereuntibus generalis gratia tribuitur, dum parentibus datur . 142
Caput XXIV. Non esse justam querelam ex discretione parium parvulorum, sed magnam divinae justitiae et gratiae Christi commendationem 144
Caput XXV. Deum generali gratia omnibus collata semper velle ac voluisse omnes salvos fieri; at peculiarem gratiam non omnibus traditam 145
Caput XXVI. Quod in omni justificatione

Pag.

gratia quidem principaliter praeemineat, sed voluntas ei subjungatur, et conjungatur cooperando divino operi in se; et gratia ad id praeparet voluntatem . . 146

Caput XXVII. Consensum voluntatis per gratiam gigni, non solum ex doctrina et illustratione sed etiam ex terrore et metu . 148

Caput XXVIII. Posse eos qui gratia Dei in Christum credunt, non credere; et eos, qui perseverant a Deo recedere . . . 150

Caput XXIX. Promissio benedictionis omnium gentium ita completur quotidie, ut nec pereuntibus sit excusatio justa, nec salvatis de sua justitia gloriatio . . . 154

Caput XXX. Repetitio primi capitis libri secundi 155

Caput XXXI. Omnibus seculis adfuit omnibus hominibus gratia Dei bonitate generali, sed diversa mensura 157

Caput XXXII. Inter fideles varios esse gradus munerum Dei, idque non ex meritis eorum, sed justo et latenti Dei judicio . 158

Caput XXXIII. Nemo electorum perit; sed omnes ab aeterno electi salvi fiunt . . 159

Caput XXXIV. Non frustra laborari ad acquirenda bonorum operum merita, vel orationibus insisti, quamvis incommuta-

Pag.

bile sit Dei propositum super salute electorum 162

Caput XXXV. Gratia datur electis, non ut otientur, vel a nullo hoste impetantur; sed ut bene operentur, et hostem vincant . 164

Caput XXXVI. Electio non tollit orandi studium, sed ejus effectus per orationem et bona opera completur 166

Caput XXXVII. De nullo ante finem vitae hujus pronunciari potest, quod in electorum gloria sit futurus, et nullius lapsi est desperanda reparatio 167

Admonitio in epistolam ad Demetriadem Virginem 169

Epistola ad s. Virginem Demetriadem seu de Humilitate Tractatus . . 175

I. Quanta fuerit Demetriadis nobilitas et virtus 175

II. Veras virtutes esse a falsis discernendas 177

III. Primum humilitatis bonum, dilectionem et concordiam inter homines servare 179

IV. Verum humilem gloriam et opes seculi fastidire 181

V. Non solos pauperes, sed etiam divites humilitate christiana ornari posse . 183

Pag.

VI. Omnes sanctos Ecclesiae filios aliis rebus dispares, sola humilitate pares effici 186

VII. Veram humilitatem in perfecta et integra gratiae confessione consistere . 187

VIII. Superborum ruinam omnium esse gravissimam 189

IX. Superbiam, qua quis suorum sibi vult auctor esse bonorum, omnis esse peccati initium 190

X. Ex bonis operibus superbiam et pelagianam haeresim esse natam . . . 192

XI. Omnes in peccato natos a salute alienos esse, nisi in Christo renascantur 194

XII. In solo Deo esse gloriandum, a quo omnis virtus, gloria et sapientia est 197

XIII. Sine Christi operantis in nobis auxilio, nihil boni nos agere; nec ita auferri liberum arbitrium, sed juvari . 199

XIV. In nullo gratiae operationem ab humana voluntate praeveniri 201

XV. Ideo dari praeceptum, ut praecipientis quaeratur auxilium, cui homo obediendo cooperetur 203

XVI. Quantopere cavenda sit in bonis operibus elatio, quae omnia corrumpit . 205

Pag.

XVII. Per humilitatem homo vere Deo subditur et unitur 207
XVIII. Demetriadi magis humilitate opus esse, propter et virginitatis puritatem et familiae splendorem 207
XIX. Sine caritate, quae non quaerit quae sua sunt, nihil prodesse 208
XX. Vanam proprii meriti gloriam omni esse peccato nocentiorem 210
XXI. Superbiae virus sola humilitate et caritate, quae se invicem complectuntur, excludi 211
XXII. Nihil boni esse a nobis, quando nec ipsa recta oratio 212
XXIII. Omnem rectum affectum, cogitatum, et sermonem nostrum esse a Deo . 213
XXIV. Quidquid virtutis et caritatis sancti habent in hac vita, a Deo habent, quoniam et in coelo quidquid habituri sunt, ab illo erit: ab eo portio, a quo erit plenitudo 214
Dissertatio II.: De arca Noe Ecclesiae typo Patrum sententiae 217
I. Arca Noe Ecclesiae est typus . . . 217
II. Extra Ecclesiam non est salus . . 218
III. In Ecclesia non solum sunt justi sed et peccatores 223

Pag.

IV. Mira Ecclesiae varietas 227

V. Ecclesiae catholicitas 228

VI. Invicta Ecclesiae firmitas 230

Adnotatio I. Quo sensu opera omnia infidelium dici possint peccata 12

Adnotatio II. Gratia nulli hominum penitus denegatur 40

Adnotatio III. Inter salutis praesidia saltem remota hominibus divinitus concessa numerari debet ipsa visibilis rerum universitas 100

A. M. D. G.